

6. El pensament econòmic entorn de 1630

6.1 - Les Corts de 1626

La “Companyia de Llevant”. Idili i ruptura

En el seu intent de reforçar la cohesió de la Monarquia, el comte-duc d'Olivares havia pensat en crear tres grans companyies comercials a imitació de la Companyia de les Índies Orientals holandesa. Una destinada al comerç amb el nord d'Europa, una altra amb Amèrica i una tercera amb el Mediterrani.

Probablement, existia un doble objectiu: defensar-se millor de la competència comercial estrangera i afavorir la integració de diversos territoris de la Monarquia. En aquest sentit, Olivares va pensar en oferir a Barcelona ser l'escala peninsular de tot el comerç mediterrani. És possible que l'oferta fos un reconeixement al paper tradicional que havia jugat la ciutat en aquest àmbit comercial i una constatació de la seva vitalitat en aquell moment. A més, tampoc podem pas descartar que Olivares volgués comprar el suport de la sempre malcontenta burgesia barcelonina al projecte de *Unión de Armas*. Suport polític, financer i militar a la política exterior de la Corona a canvi de privilegis econòmics per un estament decisiu a les Corts catalanes.

Decisiu no només pel seu propi pes econòmic i polític, sinó també pel seu procés d'integració amb nobles i cavallers. I, en aquest sentit, cal tenir present que un dels capítols de Corts proposats pels braços preveia la possibilitat que els membres de l'estament militar poguessin dedicar-se lliurement al comerç sense cap impediment.

El primer contacte sobre la proposta d'Olivares el va protagonitzar el jesuïta Hernando de Salazar en una entrevista amb el conseller en cap de Barcelona, on li va explicar les línies generals del projecte. Segons Hernando de Salazar, el rei desitjava la creació d'una junta que s'hauria de reunir a la mateixa cel·la d'aquest jesuïta i on haurien de participar –entre d'altres– un doctor de la Reial Audiència, un conseller de Barcelona i un cònsol de la Llotja.

Un cop informat de la proposta pel conseller en cap, el Consell va escollir com a representant al conseller quart, amb l'encàrrec que els

informés detalladament de l'evolució de les negociacions¹. Però, segons sembla, aquestes es van estroncar immediatament a causa del ràpid enverinament del clima general de les Corts.

El debat proteccionisme/lliurecanvisme a les Corts

En els debats de les Corts de 1626 es posen de manifest les primeres actituds proteccionistes explícites. Actituds que –en qualsevol cas– no són compartides en absolut per tots els sectors econòmics del país. En general, els gremis responsables de les últimes fases d'elaboració dels productes adopten actituds més proteccionistes que els sectors que realitzen les primeres transformacions del procés productiu. Sens dubte, aquesta actitud diferencial és un símptoma de la presència creixent de comerciants estrangers que competeixen amb els gremis locals responsables dels acabats en un doble àmbit: per una banda, venent els productes acabats i, per l'altra, adquirint matèries primes i productes semi-elaborats produïts a Catalunya.

Per tant, aquests comerciants estrangers perjudiquen a teixidors i sabaters (per citar dos exemples que apareixen reiteradament en la documentació de l'època) perquè (augmentant l'oferta de productes acabats) provoquen una disminució del preu final del bens que ofereixen als consumidors i perquè (incrementant la demanda de factors productius) causaven una inflació dels costos.

Evidentment, però, aquests dos elements negatius per a determinats gremis tenen un revers positiu per altres sectors socials catalans. Doncs, per una banda, l'existència d'una major competència afavoreix els consumidors que poden escollir entre més oferents; i, de la mateixa manera, beneficia els productors de matèries primes i productes semi-elaborats que poden vendre als comerciants estrangers, trencant el monopoli de demanda que havien exercit tradicionalment alguns gremis responsables dels acabats de determinats productes. Interessos contraposats que trobem reflectits en els processos de Corts de 1626.

Així, mentre els sabaters pressionaven per assolir la prohibició de pells curtides per mantenir-les a preus baixos, els curtidors es queixaven de

---

¹ A.H.B., *Registre de deliberacions*, foli 79.

que aquesta mesura els empobriria a ells. A més, els curtidors afirmaven que els sabaters només es preocupaven per reduir el preu dels curtits, però que –en cap cas– no es comprometien a reduir el preu de les sabates. I, encara més greu, donat que els comerciants estrangers no podrien comprar curtits catalans no podrien vendre sabates als consumidors catalans. Una reducció de la competència que seria aprofitada pels sabaters del país per encarir el preu de les seves sabates en clar perjudici dels interessos dels consumidors catalans.

Per tant, per desactivar l'interès dels sabaters en fer aprovar a les Corts la prohibició de l'exportació de curtits, els curtidors van adoptar una postura força interessant. Si, finalment, les Corts aproven la mesura exigida pels sabaters, aquests disposaran de més curtits que mai i a un preu molt inferior a l'actual; per tant, les Corts han d'exigir als sabaters que –en aquest cas– es comprometin a reduir proporcionalment el preu de les sabates, en benefici de tots els consumidors catalans.

Sens dubte, l'argumentació dels curtidors era força intel·ligent, doncs, usava la defensa dels consumidors per aconseguir que els sabaters renunciessin al seu objectiu de modificar les condicions de mercat mitjançant una intervenció política de les Corts. Els curtidors devien esperar que –davant la possibilitat que les Corts acabessin interessant-se pel preu de les sabates– els sabaters renunciarien a les seves posicions prohibicionistes respecte l'exportació de curtits.

Així, mentre els sabaters adoptaven una posició proteccionista (prohibir la sortida de curtits), els curtidors assumien la defensa del lliurecanvisme en nom del seus propis interessos i del benestar dels consumidors².

Tampoc hem de pensar que els sabaters es queixessin sense raó, guiats exclusivament per un afany incontrolat de lucre. Doncs, és molt probable que tinguessin raó quan asseguraven que els curtits s'havien encarit –entre d'altres raons– perquè havia disminuït el número d'animals disponibles en el país. Quelcom perfectament lògic si tenim en compte que el creixement demogràfic de les vuit dècades anteriors havia provocat una

---

² A.H.B., *Procés del estament reial de les Corts*, reg., número 1.059, foli 614.

pressió creixent dels usos agrícoles de la terra, provocant una disminució de les pastures i, per tant, una reducció del número d'animals disponibles en el mateix moment en que la demanda d'aquests animals augmentava per l'increment de la població humana i, per tant, del seu consum.

Un problema que també podem detectar en un altre debat (que també es va produir durant el mateix procés de l'estament reial d'aquelles Corts de 1626) sobre l'ús de les mules, intentant reservar-les per tasques agrícoles i de transport interurbà, prohibint-ne l'ús pel tir de cotxes urbans.

El mateix raonament val pel cas de les ovelles i la llana. L'augment de la població i de la demanda, la reducció de les pastures i de la ramaderia i la competència creixent per part de comerciants estrangers van portar als peraires a sol·licitar a les Corts la prohibició de la sortida de Catalunya de llana en brut³. El fracàs de les Corts va impossibilitar l'adopció d'una mesura que els peraires haurien desitjat que anés encara molt més enllà. Doncs, la vintiquatrena del Consell Cent convocada en motiu de les Corts va considerar la possibilitat de demanar la prohibició d'exportar la llana que no hagués estat filada i obrada a Catalunya i d'importar qualsevol teixit o gènere de llana.

És evident, doncs, que a les Corts de 1626 hi podem detectar un pensament proteccionista força estès i elaborat, que en els memorials de 1620 resultava pràcticament inexistent.

Catalunya i la Corona d'Aragó. Economia, mercat i identitat política

Molts dels representants catalans a les Corts (inclosos els proteccionistes més radicals) eren perfectament conscients de que l'economia catalana necessitava la col·laboració de tots els membres de la Corona d'Aragó. Aquest no era en absolut un discurs "tradicionalista" impregnat de nostàlgia envers un enyorat esplendor del passat. No era tampoc un recurs retòric buit. Ben el contrari, naixia de la plena consciència de que –des mitjans del tercer quart del segle XVI (Corts de 1564)– Catalunya exercia una mena de lideratge econòmic sobre tota la

---

³ Ibidem., foli 616.

Corona d'Aragó, en el context de la revifalla general mediterrània de la segona meitat del segle XVI.

En definitiva, els catalans de 1626 eren perfectament conscients de la realitat econòmica del país. Catalunya constituï a un espai polític i econòmic propi, però integrat en el seu entorn històric i geogràfic. Fins i tot els catalans més proteccionistes sabien que Catalunya no podia viure d'esquena a la realitat econòmica. Les Corts propugnaven una mena de política econòmica mancomunada per la Corona d'Aragó. Així, si València i Aragó acabaven de prohibir la sortida de curtits, Catalunya hauria de fer el mateix perquè els comerciants estrangers concentrarien tota la seva demanda sobre la producció catalana⁴.

Molt més encara. Prohibir la sortida de llana de Catalunya no serviria de res, si Aragó i València no fan el mateix; doncs el mercats de llana dels tres regnes estan perfectament integrats. De tal manera que, si la mesura no s'adopta de forma simultània, tant se val no prendre-la. I, quan les Corts s'enterboleixen i els catalans intueixen que Olivares està disposat a sotmetre a les institucions catalanes a un xantatge econòmic. Alguns representants en Corts demanen que si el rei no està disposat a prendre aquesta mesura en els tres regnes, com a mínim garanteixi als mercaders catalans una mena de dret de tempteig sobre les llanes aragoneses i valencianes⁵.

Xantatge econòmic?

El context econòmic internacional estava canviant ràpidament. Les manufactures i els centres productius tradicionals de tota la Mediterrània estaven en crisi. Les institucions de molts àmbits territorials mediterranis adopten mesures proteccionistes amb una intensitat creixent. Una onada proteccionista sacseja la Mediterrània. I Olivares en sabrà treure profit per sotmetre les institucions catalanes a un "xantatge" econòmic. Les Corts dels territoris de la Corona d'Aragó havien tendit a teixir un marc econòmic i comercial comú. Tal com hem indicat, el 1626, les propostes dels braços

---

⁴ Ibidem., foli 615.

⁵ Ibidem., foli 616.

catalans sempre tenien present la necessitat de mantenir unes relacions privilegiades amb els regnes d'Aragó i de València.

En principi, a les Corts aragoneses de 1626, hi havia la mateixa correspondència respecte a Catalunya; però les disposicions finals havien estat radicalment diferents. La Corona havia imposat als braços aragonesos l'adopció de mesures proteccionistes contra els catalans.

En efecte, segons els jurats de Saragossa, ells mai van proposar cap mesura comercial contra Catalunya i València; però el resultat final de les Corts va ser tractar a catalans i valencians com a qualsevol estranger. La ciutat de Saragossa assegurava que s'havia oposat explícitament a aquesta disposició i lamentava no poder fer res per modificar-ho donat que es tracta d'un acte i fur signat pel rei en Corts. Literalment, els jurats de Saragossa van escriure al Consell de Cent en els termes següents:

*“aunque en la ocasión en que se trató de la prohibición (de la importación) de los tejidos y saca de moneda y correspondencia entre estos reinos deliberó el Capítulo y Consejo de esta Ciudad que no se entendiera la prohibición con los reinos de Cataluña y Valencia por ser, como son, una misma Corona, no se siguió este parecer en las Cortes, antes bien se ha hecho acto y fuero de todo lo contrario, por lo cual nos inhiben el poder repararlo...”*⁶.

Encara més, segons el Consell de Cent, els diputats aragonesos també havien expressat al monarca la seva oposició a que el nou fur s'apliqués contra catalans i valencians.

El 1627, segurs de la solidaritat de les institucions d'Aragó, la Generalitat de Catalunya i el Consell de Cent van escriure al rei, sol·licitant-li la derogació de l'acte i fur que ell mateix havia imposat a Aragó; però és evident que –després del fracàs de les Corts catalanes de 1626– la Corona no tenia cap intenció de reconsiderar una mesura que perjudicava l'economia catalana, especialment si considerem que l'havia imposada als aragonesos precisament per castigar la resistència política dels catalans. Si les institucions catalanes volien obtenir la reconsideració de la mesura s'haurien de demostrar més submises als projectes de la Corona⁷.

---

⁶ A.H.B., *Cartes comunes originals*, foli 177 (any 1626).

⁷ A.H.B. *Cartes comunes originals*, folis 18-19 (any 1627).

Els arguments econòmics (Aragó representa un part substancial del comerç tèxtil català) i polítics (com a súbdits del rei hauríem de tenir entrada lliure en tots els territoris de la Monarquia) van ser inútils.

Tal com havia succeït l'any 1605, quan la Llotja de Barcelona havia protestat davant la decisió de Felip III d'aplicar un dret del 30% sobre totes les mercaderies estrangeres (incloses les catalanes) que entressin a Sicília⁸.

El febrer de 1627, els aragonesos van escriure al Consell de Cent reafirmant que –durant la celebració de les Corts– ells havien fet tot el possible per evitar l'adopció de mesures contra els catalans “*a quienes siempre hemos tenido por hermanos y parte principal de esta Corona*”. I que –per aquesta raó– havien ordenat al síndic que tenien a Madrid que supliqués al monarca l'exempció del fur per a catalans i valencians⁹.

Tot plegat per a res.

El secessionisme de Perpinyà

El 1627, a Perpinyà, van aturar un ramat de bens adquirits per el consum de Barcelona i que no havia pagat la lleuda perpinyanesa. Indignades pel que consideraven una violació dels privilegis de la ciutat comtal i per tal de ressarcir-s'en econòmicament, les autoritats barcelonines van requisar i vendre unes mules que procedents de la capital del Rosselló.

Aleshores, entenent que Barcelona era responsable del robatori de propietats perpinyaneses, les autoritats de Perpinyà van aixecar “mà armada”, destruint les mercaderies de barcelonins que van trobar al Rosselló. I, per la seva part, Barcelona va replicar amb l'embargament i subhasta de propietats de perpinyanesos.

L'any 1627, també és l'any de la petició realitzada al rei per part de Perpinyà, on sol·licitava la secessió dels comtats respecte al Principat i –molt especialment– respecte a Barcelona.

---

⁸ Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y...*, p. 362, citant el *Dietari de l'Antic Consell barceloní*.

⁹ A.H.B., *Cartes comunes originals*, foli 2 (any 1627).

6.2 - Les crisis de 1630

El febrer de 1629, el virrei va escriure al Consolat del Mar per comunicar que el rei volia reprendre les negociacions sobre la Companyia de Llevant, frustrada pel fracàs de les Corts de 1626. El Consolat havia de triar dos representants per anar a Madrid. Un d'ells fou Climent Talavera i, significativament, l'altre va tornar a ser –com el 1626– Jaume Damians. En aquesta ocasió, però, donada l'experiència anterior, Damians es nega a anar a Madrid i és substituït per Rafael Roure.

Un any després, el mateix Jaume Damians exerceix com a cònsol¹⁰ i les negociacions continuen sense cap resultat. I, per tant, el març de 1630, el Consell de Cent i el Consolat ordenen el retorn dels dos representants catalans¹¹.

Sens dubte, 1630 havia començat molt malament. A principis d'any, França havia revaluat la seva moneda d'or. Una decisió que va resultar especialment negativa per l'economia catalana, on des de feia gairebé tres lustres la circulació d'or havia substituït a la plata. En efecte, el 1630, els catalans van experimentar amb la moneda d'or un fenomen que ja havien tingut ocasió de conèixer amb la plata, alguns anys abans.

La diferència entre el valor de les monedes entre Catalunya i França permetia que molts comerciants francesos venguessin els seus productes sota cost, perquè obtenien prou benefici a través del canvi monetari entre els dos països. L'economia productiva catalana –afectada des de 1626 per les polítiques comercials dels seus veïns– rebia un nou cop considerable. Els gremis van fer sentir les seves queixes. La Generalitat va donar-los suport. El virrei va ordenar la creació d'una comissió amb representants del Consell Reial, del Consell de Cent i de la Diputació del General.

Les primeres mesures consistiren en la prohibició d'entrada de teixits francesos decretada pel virrei i per la Generalitat. Per la seva banda, Barcelona intentà reduir la circulació de trentins d'or, encunant moneda de plata que no estava sotmesa a tantes tensions especulatives.

---

¹⁰ Antoni de Capmany, *Memorias históricas de Barcelona*, vol. 3, p. 837.

¹¹ Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y...*, (1946), vol. I, p. 400.

Tot plegat, segons la ciutat, va resultar insuficient. El Consell de Cent pensa que cal adoptar mesures addicionals. Probablement, el consens inicial ja no és tant intens. Per iniciativa de Barcelona, la comissió mixta estudia la possibilitat de prohibir l'ús de qualsevol teixit.

Els prohibicionistes afirmen que la seva proposta no atenta contra la llibertat de comerç, perquè només prohibeix que la gent vesteixi robes estrangeres, però no prohibeix que aquesta roba entri i surti del país i que la gent la pugui comprar i vendre. Evidentment, la pregunta està servida. De manera que, en el seu memorial, Martí i Peralta es qüestionen sobre el sentit de permetre que els teixits estrangers puguin entrar a Catalunya i que la gent els pugui comprar, si resulta que està prohibit fer-los servir per vestir-se.¹²

Els representants del Reial Consell també s'oposen a la prohibició i llancen un memorial per no perdre la batalla de l'opinió pública. El signen alguns dels "homes del rei" més significats de Catalunya: Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany. No és un text qualsevol. A més de les consideracions jurídiques, hi ha un notable nivell d'anàlisi econòmica.

La disputa entre lliurecanvistes i proteccionistes es converteix en un nou front entre la Corona i les institucions de la terra.

Barcelona sap que només les Corts podrien adoptar mesures prou contundents. Però, les de 1626 s'havien suspès en fals en clar perjudici per l'economia del país. La Corona està lluny. Quin interès pot tenir a recolzar les peticions d'una ciutat que tot just acaba d'ordenar la retirada dels síndics que el monarca havia convocat a Madrid? La crisi de confiança política torna a fer sentir els seus efectes negatius sobre una economia catalana necessitada de consens institucional.

Barcelona decideix jugar pel seu compte. Sense la complicitat imprescindible de la Monarquia, el Consell de Cent tirar endavant la seva proposta, mitjançant una argücia legal. Conscient que no pot prohibir l'entrada de teixits estrangers (perquè la Reial Audiència ho consideraria

---

¹² Martí i Peralta, *Discurs breu y succint, si la ordinatio y crides ques diu se volen fer y publicar, que ninguna persona del present Principat y Comtats puga arrear y vestir-se de robas y mercaderies forasteras, són danyosas als habitants en aquella*", BUB, C-240/1/9-25.

anticonstitucionals al violar el principi que “lo comersi en Cathalunya és llibero y franch”) Barcelona no en prohibeix la importació, sinó l’ús d’aquests teixits. En teoria, els catalans podran importar lliurement tots els teixits estrangers que vulguin; però no els podran usar ni a Barcelona ni al territori de la ciutat. L’Audiència replica amb una nova argúcia. Barcelona prohibeix l’ús de qualsevol teixit estranger perquè no et pot impedir la lliure importació (doncs aquesta és una decisió que correspondria a les Corts). Però, els jutges rebaten que, donat que la mesura no pot tenir caràcter general per a tot Catalunya, comporta una discriminació entre catalans. Quelcom que també és anticonstitucional.

En qualsevol cas, a més de la seva vessant jurídica, el debat també té una enorme dimensió política. El Consell de Cent convoca una setzena per analitzar la situació i intentar mantenir el diàleg amb Generalitat i Consell Reial¹³. I, simultàniament, es posa en marxa una campanya per obtenir el suport de l’opinió pública. Campanya encapçalada per Jaume Damians. Un personatge decisiu, almenys, des de 1626. Doncs, en dues ocasions consecutives (1626 i 1629), ha estat escollit per negociar amb la Corona i, el 1630, és conseller quart de Barcelona. En aquell trienni decisiu, la ciutat té en el seu màxim òrgan de direcció la persona més capacitada i amb més prestigi. Casualitat?

Espai econòmic i identitat política

Lauger és autor d’un memorial proteccionista encarregat pels sectors econòmics barcelonins vinculats a la producció de teixits de seda: *A Notícia dels Majorals y Confraria dels Velluters de la present Ciutat*.¹⁴

El primer pas –gairebé obligat– de l’autor de qualsevol projecte econòmic és convèncer a l’opinió pública que les propostes d’aquest projecte no van destinades a defensar els interessos particulars d’un grup social determinat, sinó que cerquen el benefici del conjunt de la societat. Una societat que evidentment ocupa un territori més o menys concret i que -conjuntament- constitueixen un espai econòmic.

---

¹³ A.H.B., *Registre de deliberacions*, foli 150.

¹⁴ Lauger, *Molt il·lustres y molt magnífichs senyors. A Notícia dels Majorals y Confraria dels Velluters de la present Ciutat...*, (1630), B.U.B. C-240/1/9-22.

I ¿quin és l'espai econòmic de referència per aquests autors? La Monarquia Hispànica? La Corona d'Aragó? Catalunya?

La Monarquia Hispànica de ben segur que no. Els lligams econòmics amb Castella –importants a la primera meitat del segle XVI– feia moltes dècades que s'havien afluixat. Els diferents territoris ibèrics i itàlics de la vella –i de la nova i escapçada– Corona d'Aragó havien estat el marc de referència durant segles i continuaven sent-ho a les darreres dècades del segle XVI i les primeres del XVII. Però, el 1630, la situació havia canviat. Aquest espai econòmic del Mediterrani occidental havia estat desintegrat per un conjunt de transformacions econòmiques que afectaven bona part d'Europa i, també, per un seguit de decisions polítiques impulsades –o com a mínim tolerades– per la Corona.

Les successives mesures proteccionistes adoptades primer a Sicília (1605)¹⁵ i més tard per les Corts valencianes i aragoneses (1626) havien afectat molt negativament el sector exterior de l'economia catalana. A causa del fracàs de les Corts de 1626, Catalunya era l'únic país del Mediterrani occidental que no havia pogut implementar cap mesura proteccionista. Ni tant sols li quedava el tradicional recurs d'amençar els seus antics socis comercials amb l'adopció de represàlies comercials. Tothom sabia que sense Corts, els catalans no podien respondre al proteccionisme dels seus veïns.

Potser per primera vegada en molts segles, l'espai econòmic dels catalans quedava circumscrit en molt bona mesura a la Catalunya estricta (el Principat i els Comtats). L'enfrontament amb la Corona a les Corts de 1626 havia teixit un lligam profund entre economia i política. Les dificultats econòmiques de bona part del país i la crisi política i institucional esdevenien les dues cares d'una sola moneda.

La decisió d'Olivares d'usar l'economia com a mitjà de pressió política contra les institucions catalanes havia reduït i definit amb molta precisió els límits de l'espai econòmic català. I, precisament això, va crear o reforçar el lligam entre aquest espai econòmic i la identitat política dels seus habitants.

---

¹⁵ Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y...*, p. 362, citant el *Dietari de l'Antic Consell barceloní*.

Olivares estaven reforçant la identitat política catalana i les solidaritats entre grups socials diversos. Doncs, els catalans eren perfectament conscients de que, precisament, pel fet de ser catalans patien amb especial intensitat els efectes d'una crisi econòmica que la Monarquia s'encarregava d'intensificar amb un seguit de decisions polítiques. Promoure l'adopció de mesures comercials contra els productes catalans i impedir a Catalunya l'adopció -i fins i tot l'amenaça de poder adoptar mesures similars.

Després d'aquesta llarga reflexió, podem observar amb una perspectiva relativament nova moltes declaracions presents en els memorials de l'època. Així, per exemple, no ens pot estranyar que Lauger comenci el seu memorial en favor del velluters barcelonins, declarant que: "Escrivim en defensa de Barcelona i de tot el Principat i Comtats pel dany que reben de les robes de seda teixides fora Regne"¹⁶.

Durant tot el memorial, la economia i la identitat política – conjuntament amb la consciència històrica que serveix per fonamentar ambdues qüestions– avancen profundament entrelligades.

Lauger exposa que a les Corts de 1547 es van fixar alguns mecanismes de control per garantir la qualitat dels teixits de seda. I que a la Constitució 36 de les Corts de 1599 es va establir les característiques que havien de complir "dites sorts de robes o sien teixides en Catalunya o sien vingudes de fora Regne"¹⁷. Però, malauradament, durant els anys '20 del segle XVII, tot això es va demostrar clarament insuficient. De tal manera, que tothom havia posat les seves esperances en les Corts de 1626. I així "en les Corts ques celebraven en lo any 1626, vehent que lo total remey y reparo de dit dany, consistia en prohibir l'entrada de dites sorts de robes de sedas de fora Regne, se feu constitutio prohibint dita entrada"¹⁸. Però el fracàs polític de les Corts va impedir la resolució dels problemes econòmics del país, obligant a les institucions catalanes a cercar dreceres polítiques innovadores, "empero com dites corts encara no tenen la conclusió ques desitja y la experiència nos ensenya que dits danys se hajen ys degan de

---

¹⁶ Lauger, *Molt il·lustres y molt magnífichs senyors. A Notícia dels Majorals y Confraria dels Velluters de la present Ciutat...*, (1630), B.U.B. C-240/1/9-22.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

prompte remediar y esquivar; han entès los Majorals y Comfraria ques procure obviar y esquivar dits danys. Volent prohibir que los habitants en dit Principat y Comtats no (e)s vesten ni (e)s servesquen de robes de seda, que no sien teixides en la present Ciutat, Principat y Comtats”¹⁹.

Drecceres polítiques innovadores per superar i esquivar el colapse institucional. Les Corts de 1626 van fracassar; no hi ha cap perspectiva clara de que es puguin celebrar unes noves Corts i encara hi ha menys confiança en que puguin presentar un resultat positiu si es que, finalment, s’arribessin a convocar en algun moment; i l’economia del país no pot esperar ni poc ni gens.

Els “proteccionistes” catalans no poden aplicar una política proteccionista estricta i tradicional, perquè la llibertat de comerç és un precepte constitucional i només es podria modificar en Corts, amb consens dels Braços i del rei. Per tant, ja que no poden confiar en la Monarquia per implementar mesures proteccionistes que restringeixin la importació de productes estrangers, opten per una argúcia legal. No proposen prohibir l’entrada d’aquests teixits, sinó el se ús. Donat que difícilment ningú importaria allò que no pot fer servir, el resultat seria el mateix –dificultar la competència dels productes estrangers–; però, en canvi, s’evitaria la inconstitucionalitat de prohibir-ne la importació.

En resum, el nucli del debat de 1630 no serà la prohibició o la llibertat d’importar, sinó l’ús d’aquestes importacions.

Institucions, opinió pública i solidaritats

Sens dubte, hi ha molts elements que posen de relleu la maduresa intel·lectual de les reflexions de caràcter econòmic que es realitzen a Catalunya a l’entorn de 1630. Potser, un d’aquests elements que resulta especialment evident és la profunda interconnexió entre economia i política. La consciència del pes que exerceixen els factors institucionals sobre l’evolució econòmica a Catalunya i en el seu entorn geogràfic del Mediterrani occidental. Tots plegats, “proteccionistes” i “lliurecanvistes” són perfectament conscients del pes que exerceix el marc institucional

---

¹⁹ Ibidem.

sobre l'economia. I, precisament, per aquesta raó, el combat es centra en el paper de les institucions, des del Consell de Cent fins la Reial Audiència.

Per tant, quan el marc institucional queda bloquejat després del fracàs de les Corts de 1626, apareix un sector disposat a cercar dreceres jurídiques que els permetin de superar aquesta paràlisi institucional. Dreceres jurídiques que depenen de l'equilibri polític entre els diferents grups socials del país. Equilibri polític que –en bona mesura– depenia del resultat d'una batalla per l'opinió pública, estretament vinculat a la creació o consolidació d'aliances entre aquests diferents grups socials.

En aquest sentit, cal entendre la insistència de Lauger en cercar el suport general del país i de diversos grups socials en concret. Així, subratlla que la prohibició d'ús serviria per evitar la sortida de moneda i que donaria feina a la gent del país, especificant que per cada lliure de seda la debanadora rep 5 sous, el torcedor 8, el tintorer 3 i per tornar a debanar entre 3 i 4 sous en funció de si era seda negra o de color²⁰.

En definitiva, podem retenir quatre consideracions finals que vinculen l'economia, la identitat política i les solidaritats interestamentals.

D'una banda, l'ús d'arguments que entrellacen la realitat econòmica amb els interessos generals del país: “La qual prohibició redundarà en grandíssim benefici y utilitat dels poblats y habitants en dit Principat y Comptats”²¹.

En segon terme, la contribució dels esdeveniments econòmics en la construcció o reelaboració d'una identitat col·lectiva catalana en front d'aquells “de fora Regne”²².

En tercer lloc, la consciència de la importància del marc jurídic i institucional de Catalunya a l'hora de defensar els interessos econòmics dels catalans: “ en les Corts ques celebraven en lo any 1626, vehent que lo total remey y reparo de dit dany consistia en prohibir la entrada de dites sorts de robes de sedas de fora Regne, se feu constitutio prohibint dita entrada”²³.

---

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

I, finalment, la consciència dels efectes negatius sobre l'economia catalana de les dificultats polítiques que travessaven les relacions entre Catalunya i la Monarquia: “empero com dites corts encara no tinguen la conclusió que es desitja”²⁴.

A més, l'evidència del fracàs del tradicional sistema jurídic i legal porta als grups econòmics del país a cercar el suport del Consell de Cent, exigint al municipi barceloní que assumeixi funcions de política econòmica general que afectarien a tot Catalunya i que, legalment, haurien correspost a l'entramat institucional format per la Corona, les Corts i la Generalitat. De tal manera que no és estrany, doncs, que Barcelona fos vista cada vegada més com el cap d'una república cada cop més independent. I, davant aquells que s'oposen al protagonisme barceloní, Lauger assegura que “no és just contradigan a un remey tant útil y profitós a ells y a tots los dits poblats y habitants en dit Principat y Comptats (...) Que, a més, és tant just y serà mirar per la República”²⁵.

El pessimisme dels velluters. La crisi de la seda barcelonina

A través del memorial de Lauger, el sector de la seda barceloní expressa la seva preocupació davant la crisi que està patint. Crisi general que afecta els teixits tradicionals de tota Europa, a causa de la irrupció al mercat de nous teixits que s'adapten molt millor als gustos dels consumidors. Els gremis tendeixen a identificar els seus teixits tradicionals amb la qualitat; mentre que els nous teixits són presentats sistemàticament com a falsos i d'escassa qualitat. Els nous teixits –estrangers o no– conquereixen el mercat, expulsant-ne els teixits més tradicionals, “com lo Velluters de la present Ciutat tinguen experimentat, que les sorts de roba que es tixen y es fan bones no les podem vendre”²⁶.

Tant és així, que bona part dels sectors artesanals tradicionals també han optat per adequar-se als gustos dels consumidors, elaborant y venent els nous models de teixits. Doncs, segons Lauger, “per poder passar llur vida y alimentar-se a si y a la família, (h)an donat y donen en falsificar

---

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

dites sorts de robes de sedas” fent-les de la mateixa manera “com las que venen fora Regne, en gran dany y perjudici de la cosa pública”²⁷.

Aquesta afirmació resulta especialment interessant perquè demostra que no tota l’economia catalana pateix en la mateixa mesura la competència de la producció estrangera. Ben al contrari. Si alguns velluters catalans contribueixen a agreujar el problema, significa que han optat per l’elaboració dels “nous” productes i que ocupen quotes substancials del mercat.

Per tant, no es tracta d’una crisi general de la competitivitat de l’economia catalana; sinó d’alguns dels seus sectors més tradicionals. Quan els productors catalans ofereixen allò que el públic demana, sembla que troben quotes significatives de consumidors. Res de nou. És el que està passant a bona part d’Europa.

En altres paraules, els “nous” productes estrangers competeixen amb avantatge contra els “vells” productes catalans; però no sembla que això estigui igualment clar, quan es tracta de competir amb teixits catalans “nous”. Els productes tradicionals havien perdut la batalla dels costos productius i dels gustos dels consumidors, tant a Catalunya com a la resta d’Europa. És a dir, a Catalunya, els nous productes estrangers no aconseguien quotes de mercat pel fet de ser estrangers, si no perquè eren nous.

Així, doncs, resulta difícil d’establir fins a quin punt el memorial escrit per Lauger per encàrrec dels velluters barcelonins reflexa una crisi general de l’economia catalana o és un símptoma de la reconversió productiva del sector manufacturer que s’estava produint a tota Europa.

En tot cas, la excepcionalitat catalana no radica en aquesta crisi o reconversió originada en els canvis dels gustos dels consumidors i en l’aparició de nous productes; si no en la seva coincidència amb les mesures proteccionistes adoptades per alguns territoris amb importants vincles comercials amb Catalunya. Mesures que, a partir del fracàs de les Corts de 1626, els catalans no van tenir opció de poder contrapesar.

---

²⁷ Ibidem.

Proteccionisme o privilegis gremials?

Sens dubte, ambdues crisis es deuen sobreposar, presentant una simptomatologia diferencial difícil de discriminar. Encara més. ¿Fins a quin punt els arguments proteccionistes responen a una necessitat? ¿A la voluntat de replicar les mesures similars adoptades per altres territoris? ¿A un discurs xenòfob que pretén obtenir el suport de l'opinió pública per algun sector privilegiat del país?

Aquesta darrera qüestió pot ser especialment rellevant. No podem oblidar que els “proteccionistes” barcelonins de 1630 no demanen en cap moment la prohibició de l'entrada de cap teixit estranger. Ni tant sols reclamen l'aplicació de cap aranzel addicional. Allò que exigeixen és la prohibició de l'ús de teixits estrangers.

Per justificar aquesta actitud, sempre fan referència al fet que es tracta d'un recurs legal per evitar el problema de l'anticonstitucionalitat de qualsevol restricció a la llibertat de comerç. És a dir, volen prohibir l'ús dels teixits perquè no poden prohibir-ne la comercialització. Les restriccions comercials només les poden adoptar les Corts amb el consens dels Braços i la Corona. Per tant, donat que les Corts anteriors han quedat inconcluses i no hi ha perspectives de nova convocatòria, les institucions catalanes busquen viaransys que els permetin superar el bloqueig del marc polític tradicional.

Ara bé, sense discutir la validesa de tota aquesta argumentació, hi ha un altre element que hauria de ser objecte de reflexió. Quan demanen la prohibició d'ús de roba estrangera, ¿estan intentant prohibir l'ús dels teixits fabricats a l'estranger? o ¿s'està cercant una excusa legal per prohibir l'ús de qualsevol teixit que no compleixi els requisits gremials barcelonins?

Aquí, en efecte, es presenta un problema addicional: ¿com pensaven distingir els “nous” teixits estrangers dels “nous” teixits catalans, fabricats al marge de les normes gremials? Una qüestió que implícitament apareix en el memorial dels jutges de l'Audiència.²⁸

¿Fins a quin punt el discurs suposadament “proteccionista” i “xenòfob” no constitueix un recurs retòric contra tots els “nous” teixits -

---

²⁸ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglases i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

estrangers i també catalans- que amenacen els tradicionals monopols gremials?

I, en aquest sentit, no podem oblidar que una de les principals preocupacions dels velluters barcelonins és la competència que pateixen per part de velluters catalans que fabriquen teixits “nous” al marge de les velles normes gremials.²⁹

Probablement, aquest sigui un dels elements claus per entendre l'evolució econòmica del període: la crisi de les formes tradicionals de producció gremial i l'èxit de les noves fórmules de treball no agremiat. Això ens permetria superar moltes contradiccions aparents en els textos de l'època. Per exemple, ¿com explicaríem que Jaume Damians assegurí que a Catalunya hi havia molta gent que vivia de la producció tèxtil i que, el 1630, està arruï nada i que, immediatament a continuació, afirmi que les exportacions de draps catalans a Sicília, Nàpols i Sardenya continuen representant una part molt substancial de les exportacions catalanes?³⁰

L'optimisme de l'Audiència

Després de la revaluació francesa de les monedes d'or a principis de 1630, les institucions catalanes (inclosa la Reial Audiència) van prohibir l'entrada de teixits francesos a Catalunya, amb l'esperança d'estrancar la fuga d'or que patia el país a causa de l'especulació monetària.

El Consell de Cent va creure que es tractava d'una mesura insuficient i va proposar la prohibició de l'entrada de tots els teixits estrangers. La mesura s'havia d'aplicar contra alguns dels principals alitas del rei (Gènova) i contra aquells territoris de la pròpia Monarquia Hispànica, que haguessin prohibit unilateralment l'entrada de teixits catalans. Tal com havia succeï t a les Corts aragoneses de 1626 per voluntat del mateix Felip IV i dels seus ministres. Evidentment, aquesta proposta va estingir el consens institucional. L'Audiència no podia estar-hi d'acord.

L'únic mecanisme jurídic que hauria permès una iniciativa legislativa d'aquesta mena era la convocatòria de les Corts i, en qualsevol cas, hauria

---

²⁹ Lauger, *Molt il·lustres y molt magnífichs senyors. A Notícia dels Majorals y Confraria dels Velluters de la present Ciutat...*, (1630), B.U.B. C-240/1/9-22.

³⁰ Jaume Damians, *A set de Iuliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

exigit el suport explícit del rei. Però, la darrera convocatòria de Corts s'havia conclòs amb un fracàs estrepitos. Tal com l'Audiència s'encarregava de recordar –sempre que en tenia ocasió–, en un intent de traspasar la responsabilitat exclusiva del fracàs a les institucions catalanes.

Tot i així, el bloqueig del sistema constitucional no tenia perquè comportar la paràlisi política del país. Especialment, si en el Consell de Cent hi havia Jaume Damians. El personatge que s'havia enfrontat als oficials reials el 1626, que s'havia negat a negociar amb Olivares el 1629 i que era co-responsable de l'ordre que els síndics catalans a Madrid tornessin a casa i deixessin de perdre temps i diners a Madrid.

Sense confiança en la via del diàleg, Damians i els seus companys van optar per actuar unilateralment, cercant -això sí- el suport de l'opinió pública. Si la paràlisi de les Corts no permet adoptar mesures de comerç exterior i vetar l'entrada al país de determinats productes, Barcelona en prohibirà l'ús a la ciutat i al seu territori. Estem davant de l'enèsim pols de força entre la ciutat i l'aparell de la Monarquia.

L'economia es converteix en el principal argument en aquesta disputa pel poder. ¿La situació econòmica és tant desesperada com per exigir la prohibició total d'entrada de qualsevol teixit estranger, tal com proposar el Consell de Cent? ¿És una situació tant òptima que no cal cap mesura proteccionista (excepte contra França), tal com sembla indicar la Reial Audiència?

En aquest sentit, cal destacar que –per desmuntar les posicions proteccionistes barcelonines– els jutges de l'Audiència no dubten a negar l'existència d'un crisi econòmica catalana. Just al contrari. En el seu memorial, els jutges asseguren que la capacitat exportadora de l'economia catalana manté tot el seu tradicional esplendor.

Per tant, si els prohibicionistes denuncien la sortida de moneda per compensar unes importacions creixents, els lliurecanvistes de l'Audiència neguen la fuga monetària. Aquests últims asseguren que les importacions procedents de Nàpols, Venècia, Milà i Gènova no comporten cap sortida de moneda, doncs es compensen amb les lletres de canvi que els mercaders

catalans obtenen de les seves exportacions de draps a Nàpols i Palerm³¹. Ciutats que tenen un superàvit comercial amb Venècia, Milà i Gènova, que importen cereals del sud de la Península Itàlica. D'aquesta manera, s'estableix una mena de compensació triangular entre Catalunya, el Mezzogiorno i el nord d'Itàlia. Teixits catalans exportats als tradicionals mercats del sud d'Itàlia; cereals del Mezzogiorno adquirits per les gran ciutats del nord; i manufactures diverses importades pels catalans de Venècia, Milà i Gènova.

Tot plegat, amb la contrapartida de lletres de canvi que es mouen en sentit invers, tot sovint a través de les fires de Placencia o d'altres places³². Aquest havia estat el model dominant des de la segona meitat del segle XVI. El dubte consisteix en saber si continuava sent vàlid el 1630. I, a l'hora d'intentar resoldre aquest dubte, no podem oblidar que les valoracions sobre la realitat econòmica catalana estan condicionades pel pols polític que enfrontava el Consell de Cent i l'aparell de la Monarquia.

Precisament, per aquesta raó, resulta especialment significatiu aquest anàlisi del jutges de l'Audiència sobre la balança exterior catalana sigui compartit que –en línies generals– pel propi Jaume Damians³³.

A més de la dificultat que genera l'efecte dels interessos polítics sobre l'anàlisi econòmica, existeix una dificultat addicional. Doncs, sovint, la moneda de plata castellana és comporta més com una mercaderia i no tant com un mitjà de canvi. I, per tant, la sortida de certes monedes no ha de ser interpretada invariablement com la compensació de certes importacions catalanes³⁴.

Proteccionisme i lliurecanvisme

En el seu memorial lliurecanvista, els jutges de l'Audiència afirmen que el lliurecomerç assegura l'abundància i la lliure competència que és la única garantia contra l'augment dels preus. Per tant, el proteccionisme va “contra la mente y rahó” de la tradició jurídica catalana. Una tradició que

---

³¹ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

³² Ibidem.

³³ Jaume Damians, *A set de Juliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

³⁴ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

sempre ha estat lliurecanvista perquè és conscient que “per la penúria se augmentaria lo preu”³⁵.

Més endavant, els jutges insisteixen que el prohibicionisme propugnat pel Consell de Cent causarà una reducció de la competència i, per tant, un augment dels preus. Així, doncs, asseguren que el lliurecanvisme garanteix la defensa dels interessos de tots els consumidors catalans en front del benefici abusiu d'un reduït grup d'acaparadors i especuladors. Mentre que el prohibicionisme perjudicaria seriosament als consumidors tant “per la penúria de ditas robas, com també perquè havent-se de arrear de las solas robas fetas a Cathalunya, com a cosa de molí de distret, los que tindrian ditas robas y mercaderies, las farian pagar als preus y de la manera que voldrian”³⁶.

En el seu memorial, a més de les represàlies comercials exteriors i de la reducció de la competència a l'interior, els jutges de l'Audiència assenyalen un altre efecte catastròfic que provocaria la proposta prohibicionista del Consell de Cent. Ens referim a la disminució dels ingressos fiscals que patirien les institucions catalanes, abocant-les a un dèficit insoluble. Segons els jutges, la caiguda de les importacions comportaria el colapse de les exportacions catalanes. I tot plegat repercutiria sobre els ingressos fiscals del país, que en bona mesures recapten sobre els drets d'entrada i sortida.

Amb un to força pessimista, afirmen que el prohibicionisme barceloní: “causaria infalliblement y ha de causar la destrucció total o la disminució de la major part dels drets ordinaris y de galeres, que acostumen a rebre la Generalitat, y axí mateix la Ciutat y la Llotja, y altres ciutats, vilas y llochs del present Principat”³⁷.

En aquest punt, l'advertència dels lliurecanvistes resultava força versemblant, doncs, la major part dels ingressos fiscals de les institucions catalanes tenien el seu origen en les taxes que cobraven sobre l'entrada i la sortida de productes. A més, l'impacte seria especialment remarcable donat

---

³⁵ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

³⁶ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

³⁷ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

que aquestes mateixes institucions ja arrossegaven un deute considerable, a causa d'un dèficit pressupostari permanent.

En aquest sentit, és extremadament interessant veure com –enduts per la vòrtex del debat– els jutges de l'Audiència reconeixen les dificultats pressupostàries de les institucions catalanes: “estan tant carregades de mals y càrrechs ordinaris y extraordinaris, que seria impossible suportarlos”³⁸. Un reconeixement que –en boca de l'Audiència– resulta especialment significatiu, perquè precisament aquest òrgan és el principal braç executor en l'intent de la Corona de quedar-se una cinquena part de la recaptació de totes les institucions del país.

No es pot descartar en absolut que la qüestió fiscal fos una de les principals preocupacions de la Corona. Doncs, només faltava que les institucions catalanes reduïssin els seus ingressos per a que augmentés ulteriorment la seva resistència a sotmetre els seus ingressos a la fiscalització de la Monarquia. I, si finalment es veiessin obligades a contribuir a la Corona, aquesta només ingressaria la cinquena part d'una recaptació molt disminuïda.

Per tant, és possible que la Corona s'oposés a l'adopció de mesures proteccionistes per la mateixa raó que sempre es negava a acceptar la devaluació monetària: protegir el volum dels seus ingressos fiscals a curt plaç.

Per tal de modificar l'equilibri de forces en el debat entre proteccionistes i lliurecanvistes, els jutges de l'Audiència intenten atreure's a la Generalitat i aïllar al Consell de Cent.

Conscients de que la causa lliurecanvista ja no pot comptar amb el suport dels grups productors barcelonins (menestrals, artesans...), els jutges intenten una aproximació als sectors privilegiats (interessats tradicionalment en les importacions de molts productes de luxe). Sectors privilegiats (altes jerarquies eclesiàstiques, nobles i financers) que tenen –precisament– un pes molt destacat a la Generalitat.

En definitiva, l'Audiència espera que aquests sectors (teòricament poc predisposats al proteccionisme) acabin francament alineats en el bàndol

---

³⁸ Ibidem.

lliurecanvista, si veuen clar que el prohibicionisme barceloní no només els perjudicarà pel que fa a les importacions, sinó que -a més- liquidarà els ingressos fiscals de la Generalitat, sumint aquesta institució en un caos pressupostari.

A partir d'aquest raonament, no ens pot sorprendre que –en front dels interessos dels productors barcelonins– els jutges cerquin el suport dels grups privilegiats, insistint en el fet que la Generalitat serà la institució més perjudicada, en cas que s'apliqui la proposta prohibicionista de Barcelona³⁹. Ni tant poc ens pot sorprendre el fet que Jaume Damians insisteixi en el fet que l'augment de les importacions de primeres matèries i de l'exportació de manufactures permetrà a la Generalitat compensar els drets que deixarà de cobrar amb la reducció de la importació de teixits estrangers.⁴⁰

Finalment, després d'assegurar que la proposta de prohibició d'ús barcelonina resultarà inaplicable perquè no hi haurà manera de saber quines robes són estrangeres i quines produïdes al país⁴¹, els jutges insisteixen en advertir que causarà la ruïna de totes les persones vinculades amb activitats mercantils⁴². I, en aquest sentit, posa l'exemple de les persones que ja han comprat teixits estrangers i estan a l'espera de poder-los vendre⁴³.

---

³⁹ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

⁴⁰ Jaume Damians, *A set de Juliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

⁴¹ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

6.3 - El memorial lliurecanvista dels jutges de l'Audiència ⁴⁴

En el seu memorial de 1630, els jutges de l'Audiència demostren que són perfectament conscients de que la balança exterior ha de ser analitzada de forma global. El fet que existeixi un dèficit comercial amb un país concret no ha de ser especialment preocupant, si queda compensat per un teixit de relacions comercials que permet establir mecanismes compensatoris. Els possibles dèficits bilaterals poden ser el fonament de l'equilibri –o, fins i tot, del superàvit– global. Posen l'exemple concret del mecanisme de compensació que existeix entre Catalunya, Sicília i el nord de la Península Itàlica. Una compensació que, a més, ni tant sols implica cap moviment monetari, doncs, es realitza mitjançant la circulació de lletres de canvi. Així, els mercaders catalans paguen les seves importacions procedents de Nàpols, Venècia, Milà i Gènova amb les lletres de canvi que obtenen de les seves exportacions de draps a Nàpols i Palerm.⁴⁵ Aquestes importacions i exportacions catalanes constitueixen els dos costats d'un triangle comercial, que es tanca gràcies a les importacions de cereals sicilians i pullesos que realitzen les ciutats nord-itàliques.

En definitiva, els catalans importen manufactures de Gènova, Milà i Venècia; aquestes ciutats importen cereals de Sicília; i aquesta importa draps catalans. Tot plegat, amb la contrapartida de lletres de canvi que es mouen en sentit invers i que es compensen a places com la de Placencia⁴⁶.

En qualsevol cas, la sortida de moneda és tant inqüestionable que els mateixos jutges es veuen amb la necessitat d'explicar que “és impossible en un Regne (com Catalunya) tant gran y de tanta contractatio y correspondentia evitar que nos trague algunas vegades moneda, particularment (...) de la que ve de Castella”⁴⁷.

Però, tot i així, cal destacar que els jutges no demostren pas cap preocupació per aquest fenomen. Ans, ben al contrari, destaquen que Catalunya gaudeix de molta “contractatio y correspondentia” econòmica,

---

⁴⁴ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

posant de manifest que –des del seu punt de vista– l’activitat econòmica real és molt més important que les compensacions monetàries que aquesta activitat determina.

Tota aquesta argumentació desenvolupada pels jutges de l’Audiència és compartida pel seu màxim rival, Jaume Damians. Una coincidència que dóna versemblança a aquest anàlisi del sector exterior de l’economia catalana.

La diferència entre els jutges i Damians està en l’ordre de la seves respectives exposicions. Mentre els primers asseguren que l’economia exterior catalana gaudeix d’una salut excel·lent, que és força independent de les sortides monetàries que es produeixen. Per contra, Damians recalca que hi ha sortides monetàries, però que –tot i així– existeix un mecanisme de compensació, que evita una sortida massiva de moneda.

Els jutges estan poc preocupats per la fuga de massa monetària. A Damians això el preocupa bastant més. Però, els seus memorials coincideixen en dibuixar un sistema comercial exterior compensat i que gaudeix d’una salut força bona. Síntoma d’una realitat econòmica allunyada de la catàstrofe generalitzada.

El mateix Damians –que s’exclama que “tots los habitants no vestim, ni calçam sino de robas obradas o en França y altres Regnes estranys; o en Estradam, Inglaterra y altres parts que són de heretges y enemichs nostres” – també reconeix que els catalans continuen exportant draps a “Sicília, Nàpols, Sardenya i altres parts”. Als quals cal sumar les altres exportacions tradicionals com ferro, ametlles, avellanes, pinyons, peix salat i –en anys d’abundància– blat.⁴⁸

Tot i que desenvolupen receptes diametralment oposades, tant els lliurecanvistes jutges de l’Audiència com el prohibicionista Jaume Damians comparteixen la consciència de que la balança exterior ha de ser considerada des d’un punt de vista conjunt.

D’altra banda, Damians també coincideix amb els jutges que la riquesa real d’un país no depèn de la seva massa monetària, si no del treball i del comerç. Així, mentre el jutges destaquen la molta “contractatio y

---

⁴⁸ Jaume Damians, *A set de Iuliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

correspondentia”⁴⁹ que hi ha a Catalunya, Damians emfatitza que “per augmentar la gent y las forzas y pera enriquir una ciutat o Regne noy ha cosa més important, que la indústria de moltes fàbriques y arts”⁵⁰

La profunda interacció entre política i economia es posa especialment de manifest en les darreres línies del memorial lliurecanvista dels jutges de l’Audiència. Quan aquest citen l’èxit dels ports francs de Liorna i Amsterdam i recorden que Felip IV va intentar aportar els mateixos beneficis a Barcelona amb la creació d’una “Gran Companyia de Comerç”. Però que, malauradament, no tothom ho havia entès⁵¹.

Una acusació directa contra els síndics catalans presents a les Corts de 1626 i una clara advertència de futur. La resolució dels mals de l’economia catalana passa necessàriament per la convocatòria d’unes noves Corts, on els catalans sàpiguen agrair la bona voluntat del seu rei.

Constitucions i lliurecanvisme

Quan la comissió formada per representants del Consell de Cent, la Generalitat i el Consell Reial va començar a debatre la proposta de Barcelona d’adoptar mesures prohibicionistes contra la importació de teixits estrangers, els membres del Reial Consell van voler fer pública la seva oposició. En el seu memorial, Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasell i Alexis Tristany s’erigien en defensors de les llibertats de Catalunya, del bé públic i dels interessos de cada català:

“La ordinatio que (é)s tracta de fer en la junta de les persones del Consell Real y las casas de la Ciutat e Deputatió, contenint en efecte que ningú de la present ciutat y son territori no puga vestir ni calsar-se ells, fills ni família de ninguna specie de roba de llana, seda, or y altrás, que sien las ditas robas fetas fora del present Principat de Cathalunya y Comtats de Rosselló i Cerdanya (...) és contra diverses constitutions de Cathalunya, capítols de Cort, llibertats, usos y costums dels dits Principat y Comtats; y axí mateix és molt perjudicial y danyosa al bé y utilitat pública de la

---

⁴⁹ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

⁵⁰ Jaume Damians, *A set de Iuliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

⁵¹ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

present ciutat y de tota Cathalunya. Y finalment és també perjudicial y danyosa als mercaders, homens de negoci y a moltes altres personas particulars dels dits Principats y Comtats”⁵².

Barcelona hauria volgut fer extensiva la prohibició a tot Catalunya; però, els representants del Reial Consell defensaven que una mesura d’aquesta mena només es podia adoptar en Corts, posant el dit a la nafra de la suposada responsabilitat barcelonina a en el fracàs de les Corts de 1626. Els defensors de la causa reial volien posar de manifest que –malgrat tot el seu orgull– Barcelona no podia governar sola tot Catalunya. Davant d’aquesta actitud que devia considerar obstructionista, el Consell de Cent va optar per fugir cap endavant. Si no podia imposar les seves propostes prohibicionistes a Catalunya, les aplicaria a Barcelona i al seu territori. El pols polític havia pujat un nou graó.

L’amenaça barcelonina de jugar en solitari va provocar una resposta contundent per part del Reial Consell. La proposta de Barcelona de prohibir el comerç és contrària a les constitucions de Catalunya. Les llibertats i privilegis de Catalunya garanteixen la llibertat de comerç i prohibeixen explícitament cap mesura discriminatòria dins del territori català, tal com s’han encarregat de recordar en diverses ocasions juristes com Socarrats i Càncer:

“no (h)y ha cosa més sabuda, ni rebuda en Cathalunya que los distrets (que és lo mateix que forçes, compulsions y desteniments) són prohibits per diverses constitutions en Cathalunya y en particular per las constitutions 4 y 5”⁵³.

Els jutges de la Reial Audiència es complauen a recordar que la institució que ells representen sempre ha vetllat per les llibertats dels catalans, com en aquella ocasió que l’any 1510 va revocar la decisió de Ferran II de limitar el trànsit de mercaderies (a imitació del que succeï a a Castella) a un número limitat de ports catalans. Un exemple especialment didàctic, donat que mostrava una Reial Audiència gens sotmesa als interessos de la Monarquia i sempre atent a defensar les llibertats de Catalunya.

---

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem.

En qualsevol cas, el pinyol de la qüestió no era la prohibició o no de l'ús de teixits estrangers, sinó a qui calia considerar estranger.

Barcelona no oblida les Corts de 1626. Les propostes proteccionistes catalanes no es van poder aprovar, mentre que el rei imposava a les Corts aragoneses la prohibició de teixits catalans⁵⁴. I, ara, quatre anys més tard, vol receptar-se la mateixa medicina, considerant estrangers a tots aquells que són catalans, inclosos els súbdits del rei. I, per aquesta raó, els jutges de l'Audiència que signen el memorial posen un èmfasi especial en denunciar que el projecte prohibicionista del Consell de Cent inclou com a terres estrangeres aquelles que formen part de la Monarquia Hispànica: “etiam de robes fete en altres Regnes y terres de la senyoria del Rey nostre senyor”⁵⁵.

La qüestió de l'estrangeria convertia el debat en una disputa jurídica especialment complexa. En efecte, els dos bàndols enfrontats basaven les seves argumentacions contraposades en la mateixa constitució número 4, aprobada en temps de la reina Maria, a mitjans del segle XV.

Els prohibicionistes alegaven que aquesta constitució prohibia “la entrada, tall y port de draps estrangers”⁵⁶. Per la seva part, els jutges de l'Audiència incidien en el fet que aquesta mateixa constitució exclou a de la prohibició no només els draps catalans, sinó també els fabricats “en alguns dels altres Regnes o terres del senyor Rey”⁵⁷. Un punt que els prohibicionistes replicaven recordant que Castella, Aragó i València havien adoptat (amb el suport o, fins i tot, amb imposició del mateix monarca) mesures proteccionistes (o, fins i tot, prohibicionistes) contra els productes catalans. I, per tant, es preguntaven com es podia demanar els catalans solidaritat amb una Monarquia que els tractava com estrangers (o fins i tot com enemics, al prohibir l'entrada de productes catalans a Aragó, tal com havia succeït a les Corts aragoneses de 1626)⁵⁸.

Tot i així, els jutges de l'Audiència disposen d'un altre argument constitucional al seu favor. Asseguren que la prohibició d'ús imposada per Barcelona viola l'esperit general de l'edifici jurídic català que preveu que

---

⁵⁴ A.H.B., *Cartes comunes originals*, foli 177 (any 1626) i foli 2 (any 1627).

⁵⁵ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglaseu i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ A.H.B., *Cartes comunes originals*, foli 177 (any 1626) i foli 2 (any 1627).

“lo comersi és llibero y franch”. I que, per aquesta raó, conscient que no pot prohibir la circulació de teixits estrangers, el Consell de Cent en prohibeix l’ús. Barcelona prohibeix l’ús de roba estrangera perquè sap que no pot prohibir-ne l’entrada. Per tant, el Consell de Cent no contradiu la lletra de la llei; però comet una violació conscient i premeditada -i, per tant, especialment condemnable- contra l’edifici constitucional català.

A nivell pràctic, la disposició de Barcelona comporta la prohibició de la circulació de teixits, perquè ningú comprarà i transportarà una roba que no pot usar:

“y ab axò se diu dita ordinatio ésser contrària a les constitutions que disposan sobre dit llibre comers, perquè lo que no es pot fer via directa contra constitutions, tampoch se pot fer indirectament (...) De hont se conclou que impedint, com impedeix dita ordinació lo ús del vestir y arrecar-se de robes fetas fora de Cathalunya, també prohibeix la entrada, eixida, compra y venda de las matexas robes y per consegüent lo llibre comersi contra tantes constitutions en tantes Corts y de tants llarchs anys a esta part estatuydas”⁵⁹.

Tot i així, l’Audiència oblida que pocs mesos abans no s’havia oposat a l’entrada de teixits francesos. Una disposició que –almenys aparentment– també violava els principis constitucionals que ara semblen defensar amb tant entusiasme.

D’altra banda, els assessors del Consell de Cent alegaven que la seva proposta de prohibir l’ús de roba estrangera a Barcelona i el seu territori no violava en absolut la lliure circulació de mercaderies. Doncs, en cap moment prohibien la venda, la compra o el transport d’aquesta roba. Encara més, la prohibició d’ús no era pas universal, doncs en quedaven exclosos els eclesiàstics i les altres persones exemptes i –fins i tot– els estrangers que estiguessin de pas.

Per la seva part, els jutges repliquen que per a considerar una disposició inconstitucional no cal que contradigui totalment una constitució, sinó que n’hi ha prou amb una contradicció parcial. Per tant, els jutges consideren que, si bé la mesura no viola literalment el text

---

⁵⁹ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasesell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

constitucional i si bé recull les exempcions previstes en dita constitució, continua constituint una violació –encara que parcial– de l’esperit general de la llei: “(...) y per consegüent resta apurat y averiguat ésser dita ordinatio contrària a les constitutions del llibre comers, encara que no prohibesca en tot, sinó en part lo ús y comers de certes robes y mercaderies”⁶⁰.

Potser, conscients de que la seva argumentació no resultaria del tot convincent, els jutges firmants del memorial afegeixen dos consideracions addicionals. Una –força redundant amb allò que ja hem indicat fins ara– feia referència al fet que la prohibició d’ús és anticonstitucional en la mesura que viola una llibertat tradicional que forma part del bagatge d’usos i costums del catalans. L’altra feia esment a que –des de les Corts de 1481– estan prohibides “crides y edictes generals y perpetuos”⁶¹. Especialment “quant los tals edictes y cridas generals se fan ab moltas y graves penas pecuniàrias, de confiscació y presó”, tal com es va afegir a les Corts de 1599⁶². Garanties jurídiques imposades especialment pel braç popular contra mesures arbitràries adoptades per autoritats reials, contravenint disposicions constitucionals aprovades per les Corts.

En definitiva, els jutges acusaven a Barcelona de dues contrafaccions addicionals. Contrafaccions que, en altres ocasions, la ciutat havia acusat de cometre als ministres i oficials reials: violar les llibertats tradicionals de Catalunya i destruir les garanties jurídiques constitucionals que tenen la seva màxima expressió en la *constitució de la Observança* (1481) contra mesures arbitràries d’alguna autoritat.

Davant d’aquest allau d’acusacions de contrafacció, els prohibicionistes barcelonins no van restar pas en silenci. I d’arguments no en faltaven.

En efecte, els prohibicionistes no tenien cap inconvenient en reconèixer que la tant citada constitució número 4 del Títol de Compravenda (aprovada en temps de la reina Maria) prescrivia la lliure entrada de productes procedents d’altres regnes de la Monarquia; però –

---

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem.

simultàniament– recordaven que aquesta disposició havia estat modificada per la posterior constitució número 5.

Doncs, segons aquesta constitució, es pot prohibir l'entrada de productes tèxtils procedents de territoris de la Monarquia que hagin adoptat aquesta mateixa mesura contra els productes catalans. Literalment, la constitució número 5 estableix la prohibició dels teixits “quis faran fora lo Principat de Cathalunya, encara que sian de terras de vassalls e súbdits del senyor Rey, si en las tals terras ni havia, o en esdevenidor se fey, aprohibitió que draps del Principat de Cathalnunya no poguessen entrar en ellas”⁶³. I, precisament, això és el que succeïa –segons els prohibicionistes catalans– amb Castella, València i Aragó. Com a mínim des de les Corts de 1626.

En qualsevol cas, cal reconèixer que la qüestió de l'adopció de mesures i contramesures proteccionistes resulta extremadament complexa. En efecte, els prohibicionistes defensen les seves propostes amb l'argument que era una resposta a mesures idèntiques ja adoptades per alguns dels territoris veïns de la pròpia Monarquia Hispànica. Al mateix temps, per contra, els lliurecanvistes s'oposen a qualsevol mesura prohibicionista, argumentant que generarà una rèplica idèntica per part dels altres territoris hispànics.

Així, doncs, en principi, semblaria que entre aquests dos arguments contraposats existeix una incoherència temporal evident. Els uns consideren que els veïns ja han adoptat mesures proteccionistes i que, per tant, Catalunya es limita a imitar-les. Mentre que els altres presenten la situació com si els catalans fossin els primers en voler adoptar aquestes mesures prohibicionistes i que, per tant, provocaran una rèplica idèntica per part dels seus veïns. Quelcom que provocaria la ruïna del Principat.

En aquest sentit, els jutges adverteixen que si “los altres Regnes y Provincias, moguts per dita prohibitió faran també las matexas o semblants ordinations , prohibint que los draps i robes de Cathalunya no entren ni se establescan en llurs Regnes (...) seria la total ruina y destructio dels poblats del present Principat, que per la major part viuhen del exercici de la

---

⁶³ Ibidem.

draperia, segons que axí ho considerà y representà la Cort general de Motsó lo any 1547”⁶⁴.

La clau d’aquesta contradicció aparent sobre l’ordre temporal en l’adopció de mesures i contramesures proteccionistes està en el fet que els jutges no neguen que ja hi ha territoris hispànics que han prohibit l’entrada de teixits catalans, sinó que adverteixen que si Catalunya cau en la mateixa temptació es pot generar una espiral irrefrenable. Una espiral que afecti cada vegada a més territoris i a sectors econòmics més diversos.

Els jutges de l’Audiència adopten un to amenaçador quan adverteixen que els altres territoris hispànics no han esgotat ni de bon tros el seu arsenal de mesures de política comercial que poden perjudicar a Catalunya. En efecte, a més de l’entrada de manufactures catalanes, també poden prohibir la sortida de les seves respectives matèries primes destinades a Catalunya. Quelcom “que seria un notabilíssim dany peral Principat de Cathalunya, per la gran falta quey ha de llanas finas y sedas y altrás mercaderias”⁶⁵.

Els jutges declaren la seva sorpresa davant la inconsciència que – segons ells– demostra el Consell de Cent, al no voler-se adonar d’un perill, que –fins aquest moment– els catalans sempre han tingut present. Tal com s’ha posat de manifest en diverses Corts “y, en particular, en las Corts del any 1599. cap(ítol) 83. en lo nou redres del general, ab lo qual se disposa ques tinga molta correspondència e igualtat entre los Regnes desta corona (d’Aragó) y que sien tractats los Aragonesos y Valencians, axí com ells tractaran als naturals del present Principat y Comtats”⁶⁶.

Al incloure aquest paràgraf, els jutges semblen negar que aragonesos i valencians hagin adoptat mesures contra les exportacions catalanes. Negació que provoca la indignació dels prohibicionistes catalans.

El lliurecanvisme com a “xantatge” polític

Més enllà de quina fos la realitat jurídica i comercial en el moment del debat entre els jutges lliurecanvistes de l’Audiència i els consellers proteccionistes de Barcelona, existeix un punt feble fonamental en

---

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem.

l'argumentació dels jutges. Un punt feble que demostra que no estan gaire preocupats per l'economia, sinó que volen aprofitar la crisi econòmica que s'abat sobre Catalunya, per forçar unes Corts on la Corona jugui des d'una posició de força. Si els catalans volen mesures de redreç econòmic, hauran de sotmetre's a la voluntat del rei i del comte-duc.

Quin és aquest punt feble en l'argumentació dels jutges de l'Audiència?

Els asseguren que si Catalunya prohibeix l'entrada de teixits estrangers, Castella, Aragó i València hauran de prohibir l'entrada de draps catalans i la sortida de matèries primeres cap a Catalunya.

Aquí, però, ens hem de plantejar una qüestió obligada: ¿per què Castella, Aragó i València haurien de respondre amb tanta contundència a la prohibició barcelonina d'usar teixits estrangers? En altres paraules, ¿és que Castella, Aragó i València eren uns grans exportadors de teixits cap a Catalunya? ¿és que els ciutadans de Barcelona sempre s'havien vestit amb robes castellanes, aragoneses i valencianes?

Més aviat al contrari. Però, aleshores, si aquests territoris peninsulars de la Monarquia Hispànica no exporten teixits a Catalunya, ¿per què haurien de reaccionar amb tanta virulència –com la pronosticada pels jutges– davant la prohibició d'ús barcelonina?

En realitat, a aquells territoris peninsulars els hi hauria de ser bastant indiferent la roba que fan servir els barcelonins. Però, aleshores, ¿per què haurien de sentir la necessitat de “venjar-se” d'una decisió dels barcelonins, que no afecta gairebé en absolut a l'economia d'aquests altres territoris peninsulars? Encara més, ¿per què haurien de “venjar-se'n” amb tanta contundència? ¿Per què interrompre totes les relacions comercials amb Catalunya? ¿No es tracta d'una resposta absolutament desproporcionada?

En definitiva, si les “amenaces” dels jutges contra Catalunya resulten tan exagerades des d'un punt de vista econòmic, ¿no és evident que estem davant d'un “xantatge” comercial amb objectius polítics?

La millor prova de que a castellans, aragonesos i valencians els hi havia de resultar indiferent la roba que fessin servir els barcelonins és que a tota la documentació de l'època es posa de manifest que els grans (pràcticament els únics) competidors dels teixits catalans són els francesos

i, sobretot, els italians. Teixits francesos, l'entrada dels quals havia estat prohibida a principis d'any per propi virrei amb el beneplàcit de la mateixa Reial Audiència.

A mitjans de 1630, els grans competidors dels catalans continuaven sent –com sempre havien estat– els italians. I els memorials de l'època no deixen pas de recordar-nos-ho. Així, en el memorial de la Confraria dels torcedors de seda, s'afirma que: “la experiència ha mostrat y amostra lo dany (que) causen dites sorts de robes teixides que venen de fora Regne, que totes les vegades que venen galeres de Itàlia portan(t) tanta sort de roba teixides de sedes falses (...) que estan més de sis mesos que los velluters no venen ni treballen”⁶⁷.

Una amenaça pel futur

En el seu memorial, l'Audiència es mostra sorpresa que el Consell de Cent vulgui adoptar una mesura, que els jutges qualifiquen d'anticonstitucional. Amb un cert cinisme es pregunten què passaria si fos la Corona la que amenacés les constitucions. I adverteixen que, si Barcelona persisteix en la seva actitud, obrirà el camí a futures contrafaccions protagonitzades pel “Rey nostre senyor, sos Lloctinents generals y altres sos ministres superiors”.

Sens dubte, l'ús d'aquest argument demostra fins a quin punt era important la sensibilització de l'opinió pública respecte als conflictes jurídics i polítics que enfrontaven a la Monarquia i les institucions de la “terra”.

D'una manera tant explícita que resulta gairebé sorprenent, els jutges adverteixen que –acollint-se a l'antecedent de les mesures prohibicionistes proposades pel Consell de Cent– la Corona podria “attentar e innovar en lo esdevenidor y en altres casos contra las llibertats, usos y costums del Principat y sos provincials, y obligar al Principat a oposarse y eixir a la defensa (...) y sen podrian seguir contentions y controversias entre ministres

---

⁶⁷ Torcedors de seda, B.U.B., C-240/1/9-22.

reals y la terra, les quals segons se ha experimentat y es notori acostuman causar molt grans inquietuts, gastos y estragos”⁶⁸.

---

⁶⁸ Josep Ramon, Francesc Llenes, Benet Anglasell i Alexis Tristany, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

6.4 - El memorial de Martí i de Peralta

*“Discurs breu y succinct”*⁶⁹

Les mesures prohibicionistes, que el Consell de Cent pretén imposar a tots els catalans, són contràries a les llibertats consuetudinàries del país. Tant és així, que les constitucions prohibicionistes aprovades el 1422 i el 1481 mai es van arribar a aplicar i no van ser respectades ni tant sols per les mateixes institucions que les van aprovar.

La incidència diferencial de la crisi de 1630

Pel que fa a les consideracions estrictament econòmiques, els autors afirmen: “que per ningun camí las Provincias se enriqueixen més que ab lo comers y negociatio (...) y perço las terras marítimas són las més ricas y abundants”⁷⁰. Tal com es posa de manifest a la pròpia ciutat de Barcelona, en aquest mateix moment.

I, precisament en aquest punt del seu memorial, Martí i Peralta identifiquen un dels factors econòmics que expliquen la onada de memorials de 1630 i les actituds diferencials que es poden detectar entre els seus autors i els grups socials que hi ha al seu darrera. En efecte, a través del text de Martí i Peralta, podem detectar els sectors amb més vitalitat i els que pateixen més intensament la crisi.

Els sectors que pateixen més la competència estrangera són el comerç marítim i la seda; mentre que moltes altres activitats artesanals semblen mantenir la seva competitivitat i, per tant, la seva capacitat exportadora. Doncs, les galeres italianes que venen a vendre teixits de seda a Barcelona compren, a canvi, “cuyram, flaçadas, draps, sombreros y altra sort de roba, que falta en sa terra, y axí se aprofitan los blanquers, perayres, assahonadors, flaçaders, sombrerers, daguers, vidriers y altres oficials”.⁷¹ D'aquesta manera, podem identificar amb una certa precisió la realitat diferencial dels diversos sectors productius barcelonins a l'entorn de 1630.

---

⁶⁹ Martí i Peralta, *Discurs breu y succinct, si la ordinatio y crides ques diu se volen fer y publicar, que ninguna persona del present Principat y Comtats puga arrear y vestirse de robas y mercaderies forasteras, són danyosas als habitants en aquella*, BUB, C-240/1/9-25.

⁷⁰ Martí i Peralta, *Discurs breu y succinct...*, BUB, C-240/1/9-25.

⁷¹ Martí i Peralta, *Discurs breu y succinct...*, BUB, C-240/1/9-25.

I, en aquest sentit, ja hem insistit anteriorment en el fet que tots els memorials “proteccionistes” o “prohibicionistes” de 1630 sorgeixen de les files del sector seder (Lauger⁷² i Damians⁷³).

És possible que Martí i Peralta s'adonessin que la seva interpretació tant optimista de l'economia catalana podia ser objecte d'una rèplica molt fàcil, que fes incidència en la situació monetària del país. En efecte, si les galeres italianes adquirien tants productes catalans, haurien d'aportar a canvi certes quantitats de moneda; i això era evident que no succeï a pas. Potser per aquesta raó, s'afanyen en explicar que “lo forater no aporta diner viu pera comprar en esta terra, sino que tot lo negoci se sustenta permutant unas cosas ab otras”.⁷⁴ Un argument que també usen profusament tots els “lliurecanvistes” catalans del període, com –per exemple– els jutges de l'Audiència.

La queixa de la prosperitat?

D'altra banda, Martí i Peralta estableixen una interessant relació entre comerç exterior, aprenentatge de noves tècniques productives, diversificació sectorial y creixement econòmic: “En lo present Principat, poch anys fa, no se obravan telas de sedas y or, y otras sorts de telas de sedas, y axí mateix no si fabricaven bayetas y draps a la segoviana, sargetas y otras robas de llana”; mentre que, actualment, “los oficials de esta terra à imitatio dels forasters fabriquen y obren ditas telas y robas”.⁷⁵

Aquest fragment sembla indicar que, a Catalunya, hi ha hagut un procés d'especialització tendent a substituir els teixits tradicionals menys elaborats per productes tèxtils de qualitat. I, per tant, la crisi del sector tèxtil català és, entre d'altres elements, fruit d'un procés de reconversió, tendent a una major especialització. Els productes de qualitat resisteixen molt millor la competència estrangera. Els mercats demanden aquests productes més ben acabats i els productors catalans comencen a produir-los dins del país. Sota l'impuls de la demanda dels grans comerciants italians, els catalans

---

⁷² Lauger, *Molt il·lustres y molt magnífichs senyors. A Notícia dels Majorals y Confraria dels Velluters de la present Ciutat...*, (1630), B.U.B. C-240/1/9-22.

⁷³ Jaume Damians, *A set de Juliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

⁷⁴ Martí i Peralta, *Discurs breu y succint...*, BUB, C-240/1/9-25.

⁷⁵ *Ibidem*.

imiten productes estrangers que conserven o amplien les seves respectives quotes de mercat.

Aquestes consideracions permeten reinterpretar la situació general de l'economia catalana. No estem davant d'una economia passiva, en constant retrocés i incapaç de reaccionar respecte a la competència estrangera. Ben al contrari, els catalans no semblen limitar-se a gemegar i culpar als estrangers; si no que presenten una actitud dinàmica i innovadora, introduint nous processos productius a la recerca de nous segments de mercat.

Potser, aquesta és una interpretació excessivament optimista. Tal vegada, el memorial dels jutges de l'Audiència i el de Martí i Peralta presenten una panoràmica econòmica massa positiva. Però, també resulta una evidència innegable que els textos prohibicionistes només sorgeixen de les files dels seders. Tal vegada, allò que resulta més significatiu és que no hi ha cap memorial ni cap queixa dels “blanquers, perayres, assahonadors, flaçaders, sombreroers, daguers, vidriers y altres oficials”.⁷⁶

Curiosament, el sector llaner (que, tradicionalment, s'ha interpretat que era el més perjudicat per la competència estrangera) s'oposa a qualsevol mesura restrictiva del comerç exterior el 1620 i no expressa cap queixa el 1630. Com a mínim sembla paradoxal i potser resulta força significatiu.

Evidentment, tot plegat no implica pas que el sector llaner no hagi estat en crisi. De ben segur, ha travessat notables dificultats. Molts productors han degut sucumbir pel camí. Però, finalment, el sector s'ha reconvertit. Probablement, ha canviat la seva ubicació sobre el territori i, de ben segur, ha introduït nous productes (“telas de sedas (...) bayetas y draps a la segoviana, sargetas y otras robas de llana”), ha cercat noves vies de comercialització (comerciants italians) i ha trobat nous segments de mercat.

D'altra banda, Martí i Peralta assenyalen als fabricants de “telas de sedas y or, y altres sots de telas de sedas” entre els màxims beneficiaris de la recent introducció de tècniques estrangeres al país; doncs, aquestes teles “En lo present Principat, poch anys fa, no se obraven”.⁷⁷

---

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ Ibidem.

Així, doncs, ¿de què es queixen Damians i Lauger? Si la producció de teixits de seda s'ha introduït recentment en el país, significa que han superat la competència de les teles estrangers que anteriorment ja es comercialitzaven a Catalunya. Per tant, en el text de Martí i Peralta, semblaria que es tracta d'un sector en expansió; mentre que els memorials de Damians i de Lauger ens la presenten com una activitat en franca recessió. ¿Fins a quin punt es tracta de les queixes d'un sector en crisi? ¿És possible que estem davant les protestes d'uns "nous rics" econòmicament dinàmics i amb una creixent influència política al municipi barceloní? ¿Potser es queixen perquè són els únics prou forts per fer-se sentir? ¿Tal vegada volen prohibir les importacions, perquè esperen poder ocupar-ne les quotes de mercat?

No podem oblidar que es tracta de persones dinàmiques. Damians ha creat un gran xarxa comercials a tot el Mediterrani occidental i s'ha enfrontat en dues ocasions amb Olivares. No sembla pas una persona resignada i que s'acovardeixi davant les dificultats. El 1640, encapçalarà la Junta de Defensa de la ciutat.

Els seus propis rivals presenten als protagonistes d'aquests nous sectors econòmics catalans com persones plenes d'iniciativa: "¿De hont neix lo fer-se tan àbils? sinó de la cobdícia, y gana de guanyar en llur ofici, aplicantse al treball, pera que sapian obrar la mercaderia que té despeditió, enviant fadrins a terras estranyas pera ferse pràctichs".⁷⁸

Probablement, Lauger i Damians representen al sector més capaç d'expressar el seu malestar davant els problemes estructurals de l'economia catalana (la competència estrangera i la crisi de les relacions polítiques amb la Monarquia), agreujats per noves conjuntures com la crisi monetària de 1630.

El preu depèn de l'abundància relativa

La llibertat de comerç afavoreix els productors perquè els hi permet conèixer noves tècniques i fabricar nous productes. Però, a més, resulta especialment beneficiosa pels consumidors, doncs "la abundancia posa lo

---

⁷⁸ Ibidem.

preu, y lo gran número dels venedors fa la mercaderia barata”.⁷⁹ En altres paraules, Martí i Peralta han comprès la base del mecanisme dels preus en el mercat. El preu no depèn de cap característica intrínseca del producte; si no de la seva “abundantia” relativa en el mercat. Han intuït perfectament que existeix una relació inversa entre la oferta d’un producte i el seu preu. I –encara que no ho expliciten– de la relació entre oferents i demandants.

A més, s’adonen d’algunes de les característiques pròpies d’un mercat en lliure competència, on no hi ha barreres d’entrada. En efecte, asseguren que l’existència d’un gran número de venedors no només serveix per reduir el preu si no també per millorar la qualitat del producte, doncs: “per la gran còpia (quantitat) de roba, los oficials se esmeran en fer-la bona (...) donant ocasió ab honrada emulatio, que cada hu procure aventatjarse per batre lo cap a la roba forastera”.⁸⁰ De tal manera que tot plegat permet que “los naturals ab facilitat se poden provehir de roba bona, per preu acomodat”.⁸¹

Per Martí i Peralta, els beneficis de la llibertat de comerç són tant evidents que diversos dels grans competidors barcelonins han optat per convertir-se en ports francs, com Niça, Gènova, Liorna i Venècia.

L’“espectre” de les possibles represàlies comercials

L’adopció de mesures proteccionistes no només impedirà a Barcelona de gaudir dels beneficis del lliurecomerç, que practiquen altres grans ports de la Mediterrània; si no que, a més, provocarà les represàlies de tots els socis comercials de Catalunya.

En aquest sentit, recorden que la pròpia legislació catalana (les constitucions 5 i 12 de les Corts de 1481) preveu l’aplicació de represàlies automàtiques contra qualsevol país que dificulti l’entrada de productes catalans. En efecte, a la primera d’elles (*Compra y venda*), s’afirma que “draps estrangers, encara que de terres del senyor Rey, no entrassen en lo present Principat, si en ditas terras se prohibia la entrada de draps

---

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem.

Cathalans”.⁸² I, a la segona (*De comercis*), com a resposta a la decisió francesa d’impedir “l’entrada de draps Cathalans, se prohibí la entrada de draps de França, fins fos revocada dita ordinatio”.⁸³

Amb tot aquest raonament, els dos autors volen demostrar que si Catalunya adopta aquesta mena de mesures, també ho poden fer els seus veïns.

En tot cas, això demostra que –en l’ordenament legal català– existien mecanismes automàtics per respondre a les mesures prohibicionistes adoptades per alguns territoris veïns en els anys previs a 1630. Però, aleshores, cal respondre una qüestió addicional: ¿per què no es van aplicar? ¿per què va generar-se un debat tant intens a l’entorn d’un tema aparentment tant clar?

Els mateixos autors del text apunten una possible resposta amb un parell de preguntes retòriques: ¿que passaria si Sicília –el lloc on els catalans fan “la major negotiatio y la que sustenta aquesta terra” – prohibís l’entrada de draps catalans?; ¿i si Aragó i Castella prohibissin l’exportació de llana cap a Catalunya?⁸⁴

Cap província és autosuficient

Gràcies a la llibertat de comerç, tots els països “se fan abundants de tot lo que han menester”. Totes les províncies es necessiten les unes a les altres. Així, per exemple, Catalunya necessita “forments, carns, pesca seca, oli, sedas, cotons, adrogas, sucres y moltas otras cosas” i, a canvi, exporta “vins, ferro, draps”.⁸⁵

En altres paraules, les mesures prohibicionistes només serviran per provocar “penúria”. Doncs, “dir que si es fa dita ordinatio se provehirà de roba de la terra, de tal manera que no se sentirà la falta de la forastera, és segar antes de sembrar” I, a continuació, afegixen “provehescas primer de roba de la terra y després se ordenarà lo més convenient, que no és acertat prohibir la que tenim, per la que noy es, ab motiu de la quey serà”.⁸⁶

---

⁸² Ibidem.

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Ibidem.

A més, la prohibició només servirà per estimular les falsificacions i el contraban. I, tot plegat, provocarà el colapse dels ingressos fiscals de les institucions. Un seguit de problemes que ja “ha experimentat lo Regne de Aragó, que per ocasió del fur fet en las Corts generals en lo any 1626, prohibint la entrada de roba forastera, y restrenyent la negociatio, se troba en lo estat més calamitós, y desdichat ques pot imaginar”. Quelcom molt similar al que també ha succeït a Castella i a València.⁸⁷

La balança de pagaments

Martí i Peralta fan una interpretació brillant del funcionament de la balança de pagaments exterior. En definitiva, venen a dir que ha de ser considerada en el seu conjunt i que, per tant, no cal preocupar-se excessivament per l'existència de dèficit en una balança bilateral determinada. Encara més, en ocasions, un important dèficit comercial amb una zona econòmica concreta és la garantia d'un superàvit amb un altre grup de països determinats. Fins el punt, que intentar eliminar un dèficit comercial bilateral pot colapsar el conjunt del sector exterior, impeding l'obtenció d'un superàvit comercial amb altres territoris.

En concret, els catalans no han de preocupar-se del dèficit comercial que comporten les seves relacions amb Lió, Flandes i Alemanya, perquè aquests dèficits bilaterals permeten obtenir un important superàvit de les relacions amb Itàlia. Un dèficit bilateral concret pot ser la garantia d'una balança comercial globalment favorable.

Els prohibicionistes asseguren que la prohibició d'importar evitaria la sortida de moneda catalana a l'exterior. Però obliden dos aspectes fonamentals. Per una banda, que els diners són una mercaderia com qualsevol altra; és a dir, que la riquesa d'un país no s'ha de confondre amb els diners que té, si no que depèn dels intercanvis que realitza. I, en segon lloc, les importacions catalanes de manufactures estrangeres no comporten cap sortida monetària del país, doncs els negocis es fan exclusivament mitjançant lletres de canvi.

---

⁸⁷ Ibidem.

Els napolitans i els sicilians paguen les importacions de productes catalans amb lletres de canvi que els nostres mercaders giren a Placencia per pagar els deutes que els catalans contreuen amb les seves importacions de productes francesos, flamencs i alemanys. I els comerciants d'aquests països accepten les lletres napolitanes i sicilianes perquè els hi serveixen per pagar els deutes que generen les seves importacions de productes des de les ciutats del nord de la Península Itàlica (espècies, seda...). Ciutats que fan servir aquestes lletres per pagar les seves importacions cerealícoles des del Mezzogiorno.

És a dir, existeix un circuit comercial i financer que uneix el centre d'Europa, el nord d'Itàlia, el Mezzogiorno i Catalunya. Evidentment, en aquest circuit, el paper de Catalunya no té pas el mateix pes que el de la resta dels protagonistes. La major part dels intercanvis circulen pel tradicional eix vertical que uneix Flandes i Itàlia. Catalunya només hi fa un paper marginal. Ja no és un imperi polític i militar. No pot imposar res a ningú. En tot cas, aquesta és una possibilitat reservada al sobirà; però, evidentment, aquest no té cap interès en afavorir els seus súbdits catalans respecte a sicilians, napolitans, milanesos, flamencs o els seus aliats genovesos.

Catalunya es limita -i això ja és molt- a aprofitar les esclertes que deixen els grans protagonistes de l'economia europea. Continua traient el màxim profit que pot del mercat napolità i sicilià, aprofitant diferencials favorables en els costos de transport (per exemple respecte els teixits flamencs) o alguns productes autòctons (com el ferro o la fruita seca). Res de nou. L'economia catalana segueix el ritme i les condicions que imposen les grans economies de l'època. Cada vegada que alguna d'aquestes realitza un moviment, Catalunya es veu obligada a resituar-se. Però això ja és més del que fan molts altres territoris europeus.

Tot i així, a cada vegada hi acostuma a perdre un llençol. Les especulacions sobre les monedes de plata van arrossegar els darrers bancs catalans. L'aparició de nous vaixells de transport va liquidar els armadors i els grans comerciants. La devaluació de la moneda d'or francesa fa trontollar tot el sistema monetari català per segona vegada. Malgrat tot, l'economia real del país sempre s'acaba resituant. Pel camí, hi perd

banquers, armadors i grans comerciants; però, resitua els teixidors de llana i troba sombrerers o vidriers. Potser, amb aquests canvis hi surt perdent; però –com a mínim– hi ha canvis.

Sens dubte, els que perden el tren es queixen amargament; però el conjunt de l'economia es reconverteix, innova, imita tècniques estrangeres...

No es tracta, doncs, d'un simple procés lineal de lenta però constant decadència. És quelcom força més complex; encara que la part del lleó només sigui un notable esperit de resistència: els mateixos mercats (Nàpols i Sicília) i els mateixos productes (llana, ferro i fruita seca).

En definitiva, Martí i Peralta (igual que els jutges de l'Audiència) sostenen que, si els catalans deixen d'importar productes francesos, flamencs i alemanys, aleshores napolitans i sicilians no podran pagar les seves importacions catalanes amb lletres de canvi i haurien de pagar amb diner líquid. Això, però, resultaria inviable perquè haurien de pagar interessos enormes i, per tant, les exportacions catalanes al sud d'Itàlia es colapsarien.

En altres paraules, l'única manera de mantenir les exportacions catalanes a Nàpols i Sicília és importar productes del centre d'Europa per permetre que napolitans i sicilians puguin compensar les lletres de canvi amb les que paguen les exportacions catalanes.

Així, doncs, no cal preocupar-se pel possible dèficit comercial amb un país concret, mentre la balança global sigui positiva, tal com era -segons Martí i Peralta- a l'entorn de 1630: “per ser molt major lo valor de la roba ques trasmet [exporta), que la que se envia [importa) de dits Regnes”.⁸⁸ Fins el punt que el superàvit comercial global és tant important que “es forsat en moltes ocasions ferlos remetre en Sevilla, Medina del Campo, Çaragoça y altres parts, sens lo diner, que per lletras de canbi remet en a dretura a esta Ciutat”.⁸⁹ És a dir, que –per compensar el superàvit comercial existent a favor dels catalans– els estrangers envien lletres de canvi a les grans places financeres castellaness per canviar-les per diner líquid que envien directament a Barcelona.

---

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ Ibidem.

I, finalment, aquest superàvit comercial també permet que els catalans envïen lletres de canvi a Roma per pagar butlles, breus o coadjutòries. Uns pagaments que, si s'haguessin de realitzar en diner líquid, costarien una fortuna en interessos.⁹⁰

A la part final del seu memorial, Martí i Peralta reflexionen sobre el sentit de permetre la lliure importació de teixits i la seva compravenda, si està prohibit fer-los servir per vestir-se. I, en aquest sentit, es remetent a les consideracions jurídiques expressades en el memorial dels botiguers barcelonins, on s'assegura que la proposta prohibicionista atenta gravíssimament contra la llibertat de comerç i, per tant, contra les Constitucions de Catalunya.

Com a intermediaris i distribuïdors, els botiguers no comparteixen en absolut la interpretació dels productors de teixits de seda i dels paraires barcelonins. En efecte, segons els lliurecanvistes, si els productors catalans –que tant es queixen– treballessin bé, podrien vendre els seus productes sense problemes, tal com fan molts dels seus col·legues –igualmente catalans– a través de moltes botigues de Barcelona.

Segons recullen Martí i Peralta, els botiguers tampoc comparteixen l'afirmació dels productors barcelonins sobre el fet que l'origen de la crisi està en els baixos costos dels teixits estrangers a causa de la seva mala qualitat. Doncs, segons els mateixos botiguers barcelonins, si els teixits fossin de mala qualitat no serien adquirits pels consumidors i, a més, les institucions els confiscarien i els cremarien per incomplir les normatives vigents.

I, finalment, Martí i Peralta expressen la seva sorpresa davant del fet que, en el seu memorial, els paraires donin el seu suport a la proposta prohibicionista, tot assegurant que resultarà especialment beneficiosa per la seva pròpia confraria i, fins i tot, per la dels botiguers.

---

⁹⁰ Ibidem.

6.5 - El memorial de Jaume Damians.

**“A set de Iuliol del present any 1630,
en confirmatio del vot que fiu en el Savi Consell de Cent”⁹¹**

Jaume Damians anava per feina. A la introducció del seu memorial aclareix que la seva única intenció és parlar de comerç, sense entrar en cap disquisició jurídica. L'equilibri entre el sistema jurídic i les necessitats econòmiques del país correspon a altres instàncies. Per tant, en el seu text, es limitarà -i no és poc- a detectar els símptomes de la crisi econòmica i suggerirà els mecanismes per intentar redreçar-la.

En els darrers anys, l'evolució econòmica internacional ha conduït a diversos territoris (França, Aragó...) a l'adopció de mesures proteccionistes i, fins i tot, prohibicionistes. En aquesta mateixa línia, a les Corts de Barcelona de 1626, van haver-hi diverses propostes per protegir determinats sectors productius del país. Propostes que no es van poder concretar perquè les Corts van quedar inconcluses.

A més, l'any 1626, ha estat una data determinant en un altre sentit. Doncs, mentre Catalunya no podia adoptar cap de les mesures proteccionistes que sol·licitava el Consell de Cent, alguns dels territoris veïns van adoptar mesures prohibicionistes radicals, que han tingut una repercussió molt negativa per l'economia catalana.

En concret, per pressió del mateix monarca, les Corts aragoneses celebrades a Barbastro el 1626 van adoptar la següent disposició:

“Que de aquí en adelante sea prohibido el poder entrar en el presente reyno, de otros qualesquier Reynos y Provincias, todo género de texidos de oro, plata, seda y lana, a solas o mezcladas con lo dicho y con qualquier otra cosa; y que en esta prohibición sean comprendidas las medias de aguja de seda y lana”⁹².

Segons Damians, la situació econòmica que ha conduït a diversos regnes a l'adopció de mesures proteccionistes també existien a Catalunya, com a mínim des de 1626. Per tant, en les Corts inconcluses celebrades aquell any, el Consell de Cent ja va sol·licitar-ne l'adopció.

---

⁹¹ Jaume Damians, *A set de Iuliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

⁹² Jaume Damians, *A set de Iuliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

En aquest punt, la cronologia resulta decisiva. El 1630, Damians és conscient que, sense Corts, no es pot implementar una reforma constitucional que permeti l'aplicació d'una política comercial proteccionista o prohibicionista. L'única possibilitat passa pel recurs jurídic de permetre la lliure importació però prohibir-ne el seu ús. Això, en qualsevol cas, exigeix un cert consens social i, especialment, necessita el suport o almenys la inhibició de la Reial Audiència.

Per tot plegat, conscient de que no ha de posar-se en contra aquest organisme, Damians només pot assenyalar implícitament la responsabilitat de la Corona en l'adopció de les mesures proteccionistes aragoneses que tant perjudicials han resultat per a Catalunya. Ben al contrari, l'autor del memorial intenta girar la situació al seu favor amb una argumentació força subtil. Damians planteja la següent qüestió: ¿com podem interpretar que poques setmanes abans de venir a Catalunya per celebrar les Corts de 1626 el rei hagués impulsat l'adopció de mesures proteccionistes a les Corts aragoneses? La reflexió resulta especialment dura, si tenim present que la publicació del memorial de mateix Damians (l'estiu de 1630) ha anat precedida d'un intens debat polític i social, on s'ha insistit en el fet que el 1626 les institucions aragoneses havien intentat impedir l'aplicació contra els productes catalans de les mesures proteccionistes que estaven elaborant; però que la Corona havia imposat la consideració dels catalans com un altre estranger qualsevol.

Damians obvia aquesta darrera consideració que el portaria a un enfrontament obert –que no es pot permetre– amb la Reial Audiència. Un enfrontament que, tot i així, és perfectament conegut per tothom i resta subjacent durant tot el debat de 1630, doncs, el propi Damians és la persona que ha negociat sense èxit amb Olivares el 1626 i que s'ha negat a anar a Madrid el 1629.

Tenint en compte totes aquestes consideracions que els seus contemporanis tenien perfectament presents, hem d'analitzar el següent salt argumental de Damians, caracteritzat per un tò que pot ser considerat simultàniament conciliatori i irònic. Si el rei va impulsar l'adopció de mesures proteccionistes a les Corts aragoneses de 1626, és perquè probablement tenia previst afavorir els catalans amb mesures similars. I, si

malauradament no va poder fer-ho realitat quatre anys enrera, no hi ha dubte que ara (1630) l'Audiència no s'oposarà a la que sens dubte era la voluntat reial.

Després d'aquest salt, Damians ha invertit els termes del debat situant a la Corona a favor de les tesis "proteccionistes" del Consell de Cent i deixant aïllada a la Reial Audiència, enfrontada simultàniament a la opinió pública catalana i, fins i tot, a la pròpia Monarquia. Sens dubte, es tracta d'un simple recurs retòric, però és il·lustratiu de la capacitat polemitzadora de Damians i indica el nivell de tensió que existia entre ell i l'aparell de la Monarquia, una dècada abans de ser cap de la Junta de Defensa de Barcelona durant la Revolució catalana de 1640.

El pensament proteccionista de Jaume Damians

El proteccionisme de Damians no és tant sols el fruit de la necessitat de replicar les mesures comercials d'aquesta mena, adoptades pels principals espais econòmics de la Mediterrània occidental. En efecte, l'autor intenta esbossar una justificació teòrica d'aquest tipus de política comercial exterior, lloant els beneficis que pot reportar una actitud estrictament prohibicionista. Una raonament teòric força elaborat, doncs, pren en consideració qüestions com l'ocupació, la distribució de la renda, els ingressos fiscals de les institucions o l'efecte estimulador que pot tenir un augment de preus.

En aquesta línia, Damians assegura que el prohibicionisme estimularà el creixement econòmic, perquè permetrà un augment de l'ocupació i, per tant, una millor distribució de la riquesa.

A més, la prohibició d'importar teixits estrangers provocarà un increment de les importacions de primeres matèries estrangeres i de les exportacions de manufactures catalanes, que permetran compensar amb nous drets d'entrada i sortida la recaptació que s'obté fins ara amb els aranzels sobre l'entrada de teixits estrangers. D'aquesta manera, intenta replicar l'argument dels lliurecanvistes que advertien sobre una dràstica disminució del ingressos fiscals de la Generalitat a causa de la desaparició dels drets d'entrada de teixits estrangers. Amb l'avantatge addicional que els drets de sortida de teixits són més fàcils de controlar que els que graven

la importació. Un argument que situa el seu autor fora d'un pensament estrictament mercantilista. Doncs, l'objectiu de Damians no és maximitzar la massa monetària del país, prohibint l'entrada de manufactures i estimulant la seva exportació. I, en aquest sentit, cal remarcar que no es planteja eliminar els drets de sortida. Doncs, malgrat que comportaria un augment de l'entrada de moneda estrangera, deixaria sense recursos fiscals a la Generalitat.

Des d'aquest punt de vista, és evident que –més enllà de l'encert de moltes de les mesures concretes que proposa– planteja un discurs teòric elaborat que pren en consideració el comportament integrat de diverses variables econòmiques.

Veiem-ne un exemple addicional. Damians és perfectament conscient que la prohibició d'importar manufactures, comportarà un augment del seu preu, però intenta avançar-se als seus possibles detractors, argumentant que això també implicarà un estímul addicional a la producció de matèries primes a Catalunya. Quelcom que permetrà incrementar la riquesa del país i en garantirà una millor distribució.

En aquest punt, cal destacar que Damians intenta desenvolupar un discurs econòmic força “interclassista” i referit a tot l'espai econòmic català. Sens dubte, espera evitar les suspicàcies que podria provocar un discurs exclusivista barceloní. Tot plegat és especialment rellevant, si tenim en compte que, precisament, són els gremis barcelonins els que semblen més afectats per la crisi; mentre que altres sectors del país semblen resistir sense gaires dificultats la competència exterior, amenacen la pròpia producció barcelonina⁹³ i constitueixen un peça clau en les exportacions tèxtils catalanes als tradicionals mercats italians (Sicília, Nàpols i Sardenya)⁹⁴.

Proteccionisme i solidaritat hispànica

Per recalcar els greuges comparatius que Catalunya pateix per part dels altres territoris hispànics i per obtenir el suport de l'aparell de la

---

⁹³ Lauger, *Molt il·lustres y molt magnífichs senyors. A Notícia dels Majorals y Confraria dels Velluters de la present Ciutat...*, (1630), B.U.B. C-240/1/9-22.

⁹⁴ Jaume Damians, *A set de Iuliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

Monarquia, Damians no dubta en apelar a la necessària solidaritat entre els territoris sotmesos a un sol monarca. Els territoris hispànics dilapiden les seves riqueses en benefici dels seus enemics: “Castella, Aragó, València y Catalunya són abundantíssims de llanas, sedas y altres fruyts y per altra part (són) pobres per falta de indústria, per no aplicar-se los naturals y habitants en obrar-los a causa (de la importació) de tantas robas forasteras”. Unes importacions que empobreixen els súbdits de la Monarquia i beneficien els seus enemics “als quals en preu de ditas robas los donam diner per enriqueir-los y per a fer-nos guerra, que (é)s lo pitjor”.⁹⁵

En definitiva, Damians recorda als seus lectors que Catalunya no ha pogut adoptar mesures proteccionistes similars a les dels altres espais econòmics de l'entorn. I aquesta realitat comercial tan perjudicial als interessos de l'economia catalana permet a Damians fer un nou pas endavant. En contra d'aquells que assegurin que el proteccionisme dels catalans contra territoris de la Monarquia podria enutjar al rei (fins el punt de posar dificultats addicionals a les exportacions catalanes que entre a Nàpols i Sicília), Damians presenta un argument força contundent. De forma més o menys explícita, ve a dir que el rei tracta tant malament als catalans que ja no els pot tractar pitjor. Doncs, els productes catalans entren a Nàpols i Sicília en les mateixes condicions que els francesos. Per tant, si ara ja ens tracta com si fóssim francesos, difícilment ens podrà tractar pitjor. En altres paraules, només ens podria perjudicar ulteriorment, si ens tractés pitjor que als francesos. I ¿com podria el rei prohibir l'entrada dels teixits catalans a Nàpols i Sicília, si permet la dels francesos?

Tot i així, també sap que –per assolir el consentiment de l'Audiència a les mesures propugnades pel Consell de Cent– no li convé insistir en crítiques frontals al monarca. Per tant, Damians decideix posar en el seu bàndol a una altra persona de la família reial, donant verosimilitud al rumor que la infanta Isabel ha recomanat a Felip IV que prohibeixi l'entrada de robes forasteres, com a mitjà més eficaç per derrotar els enemics exteriors de la Monarquia.⁹⁶

---

⁹⁵ Ibidem.

⁹⁶ Ibidem.

L'impacte de l'especulació monetària sobre la realitat econòmica

De la mateixa manera que d'altres testimonis de l'època, Damians ens planteja una qüestió, aparentment, paradoxal. Catalunya ha estat envaïda per teixits estrangers fabricats a “França y altres Regnes estranys; o en Estradam, Inglaterra y altres parts”; però, en canvi, els draps catalans continuen exportant-se a “Sicília, Nàpols, Sardenya i altres parts”, conjuntament amb ferro, fruita seca i peix salat.⁹⁷

En aquest punt, cal qüestionar-se sobre la fiabilitat d'aquest autors. ¿Com és possible que els productors tèxtils catalans són incapaços de competir amb els teixits estrangers dins de la pròpia Catalunya i que, en canvi, mantinguin la seva competitivitat en alguns mercats exteriors?

És probable que la clau de la paradoxa no estigui en els costos de producció, si no en l'especulació monetària. No oblidem que l'onada de memorials proteccionistes de l'any 1630 coincideixen amb la revalorització francesa de l'or respecte a la plata. Una mesura que fa rendible endur-se els trentins d'or catalans a França. Trentins que eren molt abundants. Doncs – tal com ja va explicar Pierre Vilar–, des de la crisi monetària de mitjans de la segona dècada del segle XVII (amb la negativa de la Corona a devaluar la moneda de plata i la devaluació en solitari de la moneda d'or), Catalunya havia esdevingut un país de circulació bimetàlica d'or i coure.

L'especulació monetària permetia vendre productes estrangers a preus molt competitius a l'interior de Catalunya, perquè els seus venedors feien el negoci emportant-se les bones monedes d'or catalanes.

Damians intenta establir el lligam entre l'especulació monetària i les importacions, durant les tres primeres dècades del segle XVII. Segons la seva opinió, les excessives importacions de manufactures estrangeres han estat les responsables del caos monetari experimentat a Catalunya durant els darrers 30 anys, amb la pràctica desaparició de totes les monedes de plata. Una sagnia que no es poder aturar ni tant sols amb la devaluació de la moneda de plata fins a un valor de 7 sous la unça.⁹⁸

---

⁹⁷ Jaume Damians, *A set de Iuliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

⁹⁸ *Ibidem*.

Damians critica a aquelles persones que han afirmat que la fugida de les monedes de plata ha tingut escasses conseqüències sobre l'economia real, perquè han estat substituïdes per trentins d'or, que han acabat realitzant la mateixa funció. Aquestes persones, però, obliden que (amb l'entrada d'aquests trentins quan valien 35 rals) els estrangers van fer un pròsper negoci, doncs els venien com una altra mercaderia qualsevol a canvi de bones monedes de plata.⁹⁹

La qüestió era que, malgrat la seva devaluació fins extreure 17 sous de cada unça de plata, les monedes de plata catalana continuaven sent excessivament bones. Les altres monedes de plata europees feien més de 17 sous amb cada unça. Expressat d'una altra manera, si un comerciant intercanviava una quantitat d'or o una peça de teixit a canvi de 17 sous catalans obtenia una unça de plata que a França podria reconvertir en més de 17 sous. D'aquesta manera, aquest comerciant podia comprar més or o més teixits francesos i tornar-los a vendre a Catalunya a canvi de plata. La clau del negoci estava en l'especulació contra la moneda de plata catalana.

Per tant, en diversos moments de les tres primeres dècades del segle XVII, els productors catalans havien vist envair el seu mercat no només perquè haguessin perdut competitivitat, si no perquè eren víctimes de l'especulació monetària practicada per comerciants estrangers. Comerciants que podien vendre a preus molt competitius perquè el negoci el feien amb el canvi de moneda. Un fenomen especulatiu alimentat pel diferencial entre les monedes europees i la moneda de plata catalana, massa estretament lligada –per voluntat de la Corona– a la moneda castellana.

Precisament, l'efecte d'aquest fenomen d'especulació monetària (combinat amb les disputes entre gremis i noves formes de producció; i els interessos fiscals i monetaris –sovint contraposats– de la Corona i del Consell de Cent) expliquen moltes de les aparents contradiccions que caracteritzen els textos econòmics de l'època. A Catalunya, existeixen molts factors institucionals que alteren el model teòric –massa lineal– de la creixent competència que comporta la progressiva expansió del “treball a

---

⁹⁹ Ibidem.

mans” en l'àmbit rural català i de la “new draperie” anglesa i holandesa a l'àrea mediterrània.

Damians eren conscient que, en diversos moments, la sempre insuficient devaluació de la moneda de plata catalana –per imposició de la Monarquia– havia alimentat un procés d'especulació monetària generalitzada contra aquesta moneda que va interferir molt negativament l'economia real catalana entre 1614 i 1620, aproximadament. Ell mateix en tenia una experiència històrica recent i personal. Doncs, els seus negocis s'havien vist afectats per les turbulències monetàries d'aquell període.¹⁰⁰

I, molt probablement, aquesta experiència històrica li atorga un bagatge decisiu per analitzar les conseqüències de la crisi monetària desencadena el 1630 per la revalorització de l'or a França. En aquestes circumstàncies, Catalunya torna a esdevenir l'objectiu de molts especuladors que tornen a fer negoci, venent qualsevol producte a canvi de trentins d'or catalans. El negoci que realitzen amb el canvi de moneda els permet vendre els seus productes a preus extremadament competitius que ensorren la competitivitat dels productes catalans a l'interior de la pròpia Catalunya. Mentre que, malgrat tot, continuen sent competitius en altres mercats exteriors.

Sens dubte, el símptoma més evident d'aquesta crisi de la producció catalana a l'interior del propi país és la fuga de la massa monetària. Gens sorprenent, donat que la pròpia moneda és el principal objectiu dels especuladors. Evidentment, això no ho explica pas tot, els nous teixits del nord d'Europa guanyaven quotes de mercat a tota la Mediterrània; però, els memorials “proteccionistes” apareixen precisament l'any 1630. Ni abans, ni després. ¿És una simple casualitat que coincideixin exactament amb la segona gran ofensiva dels especuladors contra la moneda catalana?

Damians expressa la seva preocupació per les dues vessants principals del problema: la recessió de les vendes i la producció i la fuga de la massa monetària. Dos problemes inseparables i que Damians percep perfectament interdependents. En cap cas, no és tracta d'un “mercantilisme” ingenu, que confon diner i riquesa. Allò que, realment, el

---

¹⁰⁰ Arxiu del Palau Requesens, Ms. 223, pàg. 1.

preocupa de la desaparició de la moneda no és el seu valor intrínsec, si no la seva vinculació amb la producció i el comercialització. Perquè:

“(…) al pas que en una República creix o disminueix lo diner comptant, creix també o disminueix la negociatio. (…). Puix és cosa evident que los diners comptants mantenen lo comerç”.¹⁰¹

Catalunya, Nàpols, Sicília. “Avantatges comparatius”

Els “lliurecanvistes” asseguren que, si el Consell de Cent prohibeix l’ús de teixits de seda fabricats a Nàpols i Messina, els seus respectius regnes adoptaran mesures similars contra els teixits de llana catalans que exportem a Nàpols i Sicília.

En aquest sentit, cal tenir present que la crisi de 1630 sembla afectar molt més al sector seder que no pas al llaner. Exactament al contrari del que havia succeït el 1620. Els memorials de 1620 corresponen a persones vinculades a la fabricació de teixits de llana; mentre que els de 1630 són promoguts pels torcedors de seda i els velluters¹⁰² o per un conseller de la ciutat íntimament lligat a la seda com Jaume Damians¹⁰³.

Diverses referències ens permeten intuir que els teixits de llana catalans continuen exportant-se de forma significativa al sud d’Itàlia. És possible que els “lliurecanvistes” intentessin aprofitar aquesta realitat per obtenir el suport del sector llaner contra les mesures “proteccionistes” del sector seder.

En el seu memorial, Damians intenta desactivar el temor que les possibles represàlies comercials de Nàpols i Sicília podien despertar en els catalans vinculats a l’exportació de llana. Un intent que ens pot servir per confirmar que, probablement, aquest continuava sent –o tornava a ser– un sector força dinàmic i amb una notable incidència social i econòmica. Doncs, en cas contrari, Damians no perdria el temps intentant tranquil·litzar-los, dedicant-los-hi diversos punts del seu memorial.¹⁰⁴

---

¹⁰¹ Jaume Damians, *A set de Iuliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

¹⁰² Lauger, *Molt il·lustres y molt magnífichs senyors. A Notícia dels Majorals y Confraria dels Velluters de la present Ciutat...*, (1630), B.U.B. C-240/1/9-22.

¹⁰³ Jaume Damians, *A set de Iuliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

Un altre aspecte interessant de la qüestió seria precisar fins a quin punt el sector llaner s'havia reconvertit durant la tercera dècada del segle XVII. En quina mesura, entre 1620 i 1630, el filat i el teixit de llana s'havien descentralitzat, "fugint" de Barcelona a la recerca de costos productius més baixos, contribuint a mantenir millor la seva competitivitat. Mentre que, per contra, la seda barcelonina patia la competència dels teixits de seda de Nàpols i Messina fins i tot als mateixos carrers de Barcelona.

En qualsevol cas, sigui quina sigui la intensitat d'aquests fenòmens, el cert és que Damians s'esforça a tranquil·litzar els sectors vinculats a la llana, assegurant que Nàpols i Sicília no adoptaran represàlies comercials per tres raons fonamentals. En primer lloc, aquells regnes no tenen les condicions naturals necessàries per dedicar-se a les activitats tèxtils. D'altra banda, el rei no permetria que Nàpols i Sicília prohibissin la importació de teixits catalans, si resulta que actualment hi permet l'entrada de teixits francesos. I, finalment, Nàpols i Sicília no adoptaran represàlies perquè per a ells és molt més important vendre'ns matèries primes als catalans i no voldran perdre aquest negoci.

El primer i el tercer dels arguments exposats per Damians fan una certa referència a allò que actualment anomenem "ventatge comparativa". Evidentment, no usa pas aquest terme, però sí que sembla que n'hagi intuït el concepte. El primer dels arguments resulta poc convincent, però el tercer el matisa i fa comprensible el conjunt de l'argumentació.

En efecte, primer afirma que Nàpols i Sicília no tenen les condicions naturals necessàries per dedicar-se a les activitats tèxtils i, posteriorment, ho completa i matisa explicant que per aquells regnes és molt més rendible dedicar-se a la producció de matèries primes que després intercanvien per manufactures catalanes.

En certa manera, Damians intueix que aquells regnes també podrien fer manufactures, però que les seves condicions naturals fan més rendible que es dediquin a altres activitats. Activitats que els permetran d'obtenir les manufactures en millors condicions en el mercat exterior.

7. Conclusions.

Història, economia i identitat

7.1 - Pensament polític i realitat econòmica.

Jaume Damians

El fracàs de les inconcloes Corts de 1626 tingué conseqüències força negatives per amplis sectors econòmics de Catalunya. Evidentment, la crisi no s'havia iniciat pas el 1626. Els seus símptomes eren prou clars des de alguns lustres enrera; encara que amb intensitats i cronologies diverses per a cada sector. Els projectes presentats a les Corts (entre els que destacava la proposta d'Olivares de crear una gran companyia comercial) eren intents per respondre als efectes d'una crisi que afectava a tota Europa i que, a Catalunya, ja havia generat una polèmica pública molt apassionada sis anys abans. En efecte, el 1620, la decisió del Consell de Cent d'adoptar fortes mesures proteccionistes (tendents a reduir la presència de comerciants i productes estrangers a la ciutat) ja havia provocat un debat intens, amb la publicació de diversos memorials. Per una banda, Jaume Càncer, Jaume Dalmau i Narcís de Peralta havien escrit en favor de les mesures proteccionistes adoptades pel municipi barceloní; mentre que, per altra banda, Francesc Soler s'havia erigit en defensor de les posicions més lliurecanvistes.

¿Escriuen aquests autors expressant les seves pròpies conviccions o ho feien com a simples "professionals de la ploma" per encàrrec d'algun grup econòmic? ¿Quines eren les vinculacions dels autors amb les propostes que defensaven en els seus memorials? ¿Fins a quin punt eren sincers en la valoració de les realitats econòmiques i socials que descrivien? Malauradament, en bona mesura, encara es tracta de preguntes sense resposta. I, precisament, la intenció d'aquest capítol és la de realitzar una primera aproximació a la resposta d'aquestes preguntes en el cas d'un personatge que el 1630 va escriure un memorial d'aquesta mena: Jaume Damians.

Una data que no sembla gens casual. El 1630, es van produir diversos esdeveniments que confirmaven el desencontre entre l'economia catalana i la política de la Monarquia hispànica. És l'any en que es tornen a trencar les negociacions entre l'oligarquia barcelonina i Olivares per crear una companyia de comerç. També és l'any en el que el Consell de Cent respon

amb els seus propis mecanismes a la revaluació francesa de les monedes d'or, sense esperar res de la política monetària de Madrid; una política que ja havia causat el caos monetari de 1614-1617. I, a més, el 1630, és l'any en que una comissió formada per representants del Consell Reial, la Generalitat i el Consell de Cent recomanen l'aplicació de mesures proteccionistes que no es van aplicar.

Les negociacions de 1626 a 1630.

La mancada conclusió de les Corts de 1626 va impedir l'adopció de mesures proteccionistes, com les que –en aquell context de crisi general i persistent– estaven adoptant o ja havien adoptat tots els veïns de Catalunya. El desacord polític repercutia directament i de manera força negativa sobre la situació econòmica del país. ¿Fins a quin punt el malestar econòmic –que els catalans podien atribuir, almenys parcialment, al monarca i als seus ministres– acabaria influint en la definitiva ruptura política de 1640? ¿Fins a quin punt, les dificultats econòmiques eren usades com un instrument de xantatge per part d'Olivares per obtenir la submissió política dels diferents grups socials catalans? ¿L'acceptació de la *Unión de Armas* era el preu que les oligarquies catalanes havien de pagar per obtenir la protecció legal dels seus interessos econòmics?

Durant les Corts de 1626, Olivares es va reunir amb representants d'aquestes oligarquies, encapçalats per un conseller de la ciutat i un cònsol¹. Jaume Damians era un dels representants catalans². Potser, un dels més influents, donada la seva experiència, l'extensió de la seva xarxa clientelar i el volum del seus negocis; doncs, com a mínim des del 1610 estava girant en lletres de canvi entre 15.000 i 25.000 escuts anuals, a través d'una xarxa de socis i parents, que (amb centre a Barcelona i Gènova) s'estenia per Madrid, València, Saragossa, Lió, Milà, Roma, Nàpols i Palerm³.

Segon Pierre Vilar: “En ocasió de les Corts de 1626, (Olivares) reuneix a Barcelona, a la cel·la del P. Salazar, representants dels grups

---

¹ Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, p. 315.

² Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, p. 400.

³ Arxiu del Palau Requesens, manuscrit 223, 224 i 225.

econòmics regionals, amb un cònsol i un conseller davant d'ells. Els fou presentat el projecte d'una "Companyia", destinada a aixecar el comerç mediterrani –amb Itàlia i Llevant– i a lluitar per això, contra l'intermediari marsellès, esdevingut necessari, i també ruï nós. Dos representants del "Comerç" barceloní són enviats a Madrid per estudiar aquest projecte de companyia "a l'holandesa". Hi són encara el 1629, i és senyal que l'organització no progressa gens. El 1629 és un ma l'any. El pariatge no ha donat res. El Consolat crida els seus representants".⁴

En realitat, però, sembla que aquests dos representants no foren enviats a Madrid el 1626; si no el mes de febrer del mateix 1629⁵, quan el virrei va escriure al Consolat de Mar afirmant que el rei desitjava que fossin enviats a Madrid dos representants per tractar sobre la necessitat de "*formar compañías de comercio, por la experiencia que se tiene de lo que han adelantado con él la potencia los rebeldes de Holanda...*"⁶. Però, en qualsevol cas, el més significatiu és que, novament, un dels dos escollits fou Jaume Damians. Tot i que, en aquesta ocasió hi renuncià, essent substituït per Rafael Roure⁷.

L'estada durant un any dels dos representants barcelonins a Madrid no fou gens fructífera. El març de 1630, el Consolat els va ordenar que tornessin⁸. ¿La conflictivitat política entre la monarquia i les institucions catalanes tornava a impedir l'adopció de mesures destinades a protegir el sector secundari de l'economia del país? ¿Era factible l'adopció de mesures eficaces? ¿La crisi afectava per igual tots els països de la Mediterrània?

La crisi era general; però, Castella⁹ i, des de 1626, Aragó¹⁰ i València¹¹ disposaven de mesures proteccionistes contra l'entrada de productes estrangers; (incloses, evidentment les manufactures catalanes). Catalunya era l'únic espai econòmic de la Mediterrània occidental on no s'havia elaborat cap mesura legislativa destinada a protegir la seva

---

⁴ Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, pp. 315-316.

⁵ Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, p. 400.

⁶ Antoni de Capmany, *Memorias*, vol. IV, Apèndix, pp. 89-92.

⁷ Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, p. 400.

⁸ *Ibidem.*, p. 401.

⁹ *Ibidem.*, pp. 395-397.

¹⁰ Jaume Damians en fa una menció explícita en el seu memorial de 1630; (Biblioteca de Catalunya, "Colecció Bonsoms", vol. 42, número 5.404, foli 53).

¹¹ Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, p. 320.

economia; i no se'n podia adoptar cap fins que el rei convoqués i concloués unes Corts. Les últimes eren les de 1599, quan l'espectre de la crisi encara no havia fet la seva aparició. A la dècada de 1620, per Catalunya no hi van haver mecanismes legals favorables. Sembla prou clar que aquest es el preu que havia de pagar per la seva negativa a acceptar la *Unión de Armas* i la política d'Olivares en general.

La política monetària.

Però, a més, les conseqüències de la ruptura política sobre l'economia catalana es poden detectar en molts altres aspectes. A principis de 1630, França va revaloritzar l'or i les monedes d'aquest metall van començar a fugir de Catalunya¹², amenaçant amb l'espectre d'una nova crisi monetària com la que s'havia produït en els tres primers lustres del segle. Un daltabaix monetari que havia causat la ruïna de molts negocis de la ciutat i la pèrdua de mercats tradicionals com el palermità¹³; tal com veiem reflectit, explícitament en la documentació comercial de la família Damians¹⁴.

Així, per exemple, el juliol de 1615, després d'haver venut un carregament de teixits a Palerm per valor de 1.822,14 escuts, Jaume Damians i Josep Berart es queixaven que hi havien sortit perdent, a causa de la desvalorització de la moneda i la consegüent inflació dels preus, que s'havia produït a Catalunya. Tal com afirmaven ells mateixos: “*A Barcelona hi ha falta de diner a causa dels rumpiments (monetaris) que en ella hi ha hagut, mirant això, el preu de la roba està molt alt. (...) Cal prendre paciència. (...) Quan els preus baixaran, tornarem a provar sort amb nous carragaments*”¹⁵. El 1615 és l'any de la fallida dels bancs privats de Barcelona¹⁶. El testimoni de Damians i Berart ens convida a plantejar-nos la següent pregunta: ¿fins a quin punt la crisi general del sector llaner fou agreujada, a Catalunya, per una política monetària

---

¹² Ibidem., pp. 344-345.

¹³ Narcís de Peralta, *Memorial en favor de la ordinación hecha por la Ciudad de Barcelona...*, foli 106.

¹⁴ Arxiu del Palau Requesens, manuscrits 216 i 223.

¹⁵ Arxiu del Palau Requesens, manuscrit 223, p. 1.

¹⁶ Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, p. 335.

incoherent? Incoherència deguda, fins a 1614, a l'egoisme de les classes privilegiades catalanes i, entre 1614 i 1617, a la despreocupació de la Cort.

Sembla clar que a les dues primeres dècades del segle XVII la crisi econòmica començava a ser força general. Afectava tots els països de la Mediterrània. A Castella, per exemple, ja s'arrossegava des de feia molt de temps. Però, tal com hem afirmat, la crisi té cronologies i intensitats diferents. Les mesures monetàries –en el conjunt d'unes polítiques econòmiques més àmplies– podien agreujar-la o pal·liar-la. A principis del segle XVII, la febre devaluadora de la moneda s'havia estès per tota Europa. Però, a Catalunya, els partidaris d'una moneda forta eren molt poderosos. No hi ha cap dubte que l'estabilitat monetària té aspectes positius; però, quan tots els espais monetaris competidors devaluen les seves monedes, l'estabilitat acaba escanyant l'economia productiva i només beneficia als grans importadors i als rendistes. Això és precisament el que succeï a a la Catalunya dels tres primers lustres del segle XVII. Els grans mercaders dedicats a la importació compraven amb moneda forta productes estrangers cada cop més barats; i els rendistes mantenien el valor de les seves rendes. Per contra, els estrangers havien de pagar els productes artesanals catalans cada vegada més cars. La crisi del sector de la llana no va consistir tant sols en una emigració de les activitats productives des de la ciutat cap el camp¹⁷. No estem només al davant d'una simple qüestió de resistència gremial que imposava uns costos laborals no-competitius¹⁸. També va ser conseqüència d'una política monetària incorrecte, que només afavoria l'oligarquia financera i els importadors de manufactures. El clan dels Damians-Berart-Bru-Carreras que girava al voltant de Jaume Damians n'és una prova evident¹⁹. Els vaixells inundaven Catalunya de productes artesanals i de cereals estrangers, comprats a bon preu amb moneda forta. Potser no és casual que Francesc Gilabert escrivís la seva gran obra²⁰ el 1616, en el moment culminant del desordre monetari català. El 1615, el

---

¹⁷ Idea ja insinuada per Jaume Damians en el seu memorial de 1630; (Biblioteca de Catalunya, "Colecció Bonsoms", vol. 42, número 5.404).

¹⁸ Doncs, hem de recordar que els sectors drapers urbans que resisteixen millor la crisi són els que produeixen els productes de major qualitat, on els costos salarials són precisament més alts. Com, per exemple, els "draps grisos" de Perpinyà o les estameyes de Reus, Valls i Alcover; (Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, pp. 318-319).

¹⁹ Arxiu del Palau Requesens, manuscrits 223, 224 i 225.

²⁰ Francesc de Gilabert, *Discursos sobre la calidad del Principado de Catalunya*, 1616.

Consell Reial només citava tres productes (draps, ferro i fruita seca) entre les exportacions catalanes²¹; i, el 1617, J. F. Rossell es llençava als peus de Lerma suplicant la devaluació de la moneda de plata, tot gemegant: “*Barcelona se pierde, Catalunya se acaba*”²².

Gilabert era el primer representant dels terratinents cerealistes que demana una política proteccionista global per tots els sectors econòmics catalans. Fins aquell moment, els seus antecessors havien defensat un lliurecanvisme radical que els permetia exportar els seus cereals a bon preu. L’obra de Gilabert és un símptoma evident que la crisi no era tant sols una crisi de les manufactures tèxtils urbanes. És evident que, en part, existia un problema de política monetària que afectava tota l’economia del país²³.

¿Estem davant una repetició de la crisi baix medieval? Però, si és així, ¿en el municipi barceloní del segle XVII (aristocratitzat per Ferran II a finals del segle XV i principis del XVI), on és la *Busca* de mitjans del segle XV? ¿En els memorials de 1620? ¿En la reaparició, el 1641, de la figura del sisè conseller en el Consell de Cent²⁴?

En qualsevol cas, durant els primers anys de crisi, la política de mantenir una moneda forta és fruit de la miopia d’una oligarquia engegada pels seus egoismes de classe. Però, quan el 1613 les institucions catalanes consensuen la necessitat d’una devaluació urgent, la Monarquia se’n

---

²¹ Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*; vol. II, p. 342. Productes que, a més, estaven en franca decadència, per exemple, en el mercat palermità; (Narcís de Peralta, *Memorial en favor de la ordinación hecha por la Ciudad de Barcelona...*, foli 106) o (en una carta comercial de Jaume Damians i Josep Berart a Arxiu del Palau Requesens, *Manuscrit 223*, p.1). Encara que, probablement, també és cert que alguns mercaders catalans debien conservar contactes i xarxes comercials que els debien permetre actuar com a intermediaris entre països tercers. Aquest seria el cas, per exemple, el clan dels Damians que el mateix any 1615 re-exporta grans quantitats de seda valenciana en brut cap a el nord d’Itàlia; (Arxiu del Palau Requesens, *Manuscrit 223*).

²² Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, p. 342.

²³ Tot i que també és cert que, segons Pierre Vilar (Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*; vol. II, p. 346) es mantenen alts volums d’exportació pels productes agraris com el blat. Encara que potser seria més correcte referir-se tant sols a aquells productes que per les seves característiques edafològiques i climàtiques no pateixen gaire competència exterior com la fruita seca, el vi, l’oli i la seda. Els tres primers ja citats pel propi Pierre Vilar (Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, p. 346) i el darrer citat pels memorials dels torcedors de seda i pel de Jaume Damians de 1630.

²⁴ Una aspiració que ja havia estat expressada a Felip II a les Corts de 1585; (Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, pp. 142-143). Quan, en paraules de Pierre Vilar: “*hom ja no sent més, en la política econòmica de la Ciutat i del Principat, la interferència dels interessos purament comercials i especulatiu; en el mateix municipi barceloní, es dibuixa una tendència favorable a la menestralia; hom demana el seu reforçament a l’alt Consell*”. (Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, p. 260).

desentén. Si estem davant una repetició de la crisi del segle XV, es posa de manifest que la Cort madrilenya de Felip III estava tan o més lluny que la napolitana d'Alfons, el Magnànim. A finals de 1614, Rafael Franch (ambaixador del Consell de Cent a Madrid) escrivia “*tracten-nos así com a negres (...) té lo negoci gent que no ens volen bé, no se entenen*” .²⁵

El 1614, el virrei va autoritzar la devaluació de la moneda d'or; però va afirmar que per la de plata s'havia d'esperar l'ordre corresponent de Madrid²⁶. Durant quatre anys, els ambaixadors catalans van suplicar, a la Cort, la devaluació de les sobrevaluades monedes de plata catalanes; perquè, tant bon punt s'encunyaven, desapareixien del Principat. Quan, finalment, el 1617, Madrid va donar l'autorització, la devaluació ja era innecessària, perquè l'equilibri del mercat havia tornat a canviar²⁷. Quatre anys de negociacions vanes que havien desprotegit l'economia catalana. La crisi monetària havia acabat desapareixent tota sola; però, havia tingut temps més que suficient per contribuir a la destrucció de les xarxes comercials catalanes. El 1618, el Consolat del Mar denunciava que hi havien més corredors d'orella que abans, perquè s'importaven més mercaderies que mai²⁸. El 1620, el Consell de Cent va intentar adoptar mesures proteccionistes, contradient la seva política tradicional de les dues últimes dècades. Un símptoma prou clar de les dificultats del moment. Aquell mateix any, apareixien els memorials de Jaume Càncer, Jaume Dalmau i Narcís de Peralta.

Per tant, quan a principis de 1630 França va revaloritzar les monedes d'or, el municipi barceloní -en el qual Jaume Damians era conseller- va decidir no lluitar contra les forces del mercat. En lloc d'intentar augmentar les emissions de monedes d'or o d'intentar retenir-les a l'interior del Principat, opta per suspendre les encunyacions de trentins d'or, substituint-los per moneda de plata²⁹. Si les súpliques a Madrid no havien servit per res entre 1614 i 1617, ¿de què haurien servit el 1630, en plena crisi institucional?

---

²⁵ Carta citada per Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, p. 358.

²⁶ Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, p. 337.

²⁷ *Ibidem.*, pp. 342-343.

²⁸ Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y económica...*, (1946), vol. I, p. 393.

²⁹ Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, pp. 344-345.

La lluita per l'opinió pública.

Simultàniament, una comissió (formada per representants del Reial Consell, de la Diputació i del Consell de Cent) va recomanar l'adopció de mesures prohibicionistes contra el consum de teixits fabricats fora de Catalunya³⁰. En aquest cas, els membres del Reial Consell (els "homes del rei a Catalunya") actuaven conjuntament amb els representants de les anomenades "institucions de la Terra"; però, aquest acord aparent no podia ser d'aplicació general per a tot el Principat perquè hauria d'haver estat aprovat en Corts. Altre cop, les conseqüències del desencontre polític es tornaven a posar de manifest. El Consell de Cent només tenia jurisdicció per aplicar l'acord a Barcelona. I ¿quina eficàcia tindria prohibir als barcelonins de portar roba francesa, si aquesta podria ser adquirida sense cap obstacle per tots els altres catalans?

Els consellers van renunciar a l'aplicació de la mesura³¹. Si l'acord polític no era factible perquè no es convocava l'organisme que l'hauria d'haver adoptat (les Corts), s'imposava el recurs a una via política alternativa; calia guanyar la batalla de l'opinió pública. Era el mateix que estava succeint en el camp jurídic-polític, després del fracàs de les Corts d'1626. Tal com ha afirmat recentment Joan Lluís Palos, "*Al capdevall, la impressió dels textos on es reflectia la posició de la Diputació en els seus conflictes amb l'administració reial havia esdevingut un important medi de mobilització social i política*"³². Segons Eva Serra, la impressió dels dictamens de la Generalitat i del Consell de Cent va permetre, als sectors socials més actius, l'adquisició i l'ús de conceptes propis del dret públic³³. És probable que succeís quelcom similar amb els conceptes econòmics; els quals, a més, són molt més presents en la vida quotidiana d'amplis sectors de la societat.

---

³⁰ Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, p. 401.

³¹ A.H.B. *Registre de deliberacions*, fol. 150. Citat per Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, p. 401.

³² Tot just dos anys abans, el 1628, Joan Pere Fontanella havia aconsellat a la Diputació que, en les seves discrepàncies amb l'Audiència, actués "*sempre extrajudicialment*"; (Joan Lluís Palos, *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, Eumo Editorial, Vic 1997, p.80).

³³ Eva Serra, "1640: una revolució política. La implicació de les institucions", dins d'Eva Serra (editora), *La revolució catalana de 1640*, Crítica, Barcelona 1991.

És en aquest context on cal interpretar l'aparició de tres memorials: el de la confraria dels velluters, el de la confraria dels torcedors de seda i el de Jaume Damians. En aquest darrer memorial, el seu autor reclamava la prohibició total a l'entrada al Principat i Comtats de roba estrangera de llana o de seda; i recordava que aquesta mesura havia estat aprovada a les Corts aragoneses de 1626 i que, a Catalunya, no va poder ser adoptada al quedar inconcluses les Corts d'aquell mateix any³⁴. La responsabilitat de la Monarquia en la crisi econòmica que afecta Catalunya hi apareix força clara, encara que mai s'expliciti directament.

Així, el mateix Jaume Damians, que havia estat escollit en dues ocasions (1626 i 1629) per negociar amb els representants reials, va decidir de participar en la batalla per l'opinió pública de 1630.

Jaume Damians. Negocis privats i posicionaments públics.

Així, doncs, el 1630, van aparèixer el memorial de la confraria dels velluters (és a dir, artesans i menestrals dedicats a la fabricació de brocats i damasquins de seda), el memorial de la confraria dels torcedors de seda i el memorial de Jaume Damians (un personatge que era conseller de la ciutat i un mercader força vinculat al sector de la seda). Per què tanta seda? El 1620, durant l'anterior onada de memorials dedicats a la situació econòmica catalana, Jaume Càncer, Jaume Dalmau i Narcís de Peralta -per una banda- i Francesc Soler -per l'altra- havien fet referència, fonamentalment als teixits de llana. El 1630, per contra, és el torn de la seda. Què havia passat entre 1620 i 1630? Per què es mobilitzen sectors econòmics i personatges diferents? Doncs, perquè el 1619, a Barcelona, mentre la llana s'enfonsava, es fundava la confraria dels torcedors de seda, perquè el sector estava en expansió³⁵. Per contra, onze anys després, en el seu memorial de 1630, aquesta mateixa confraria es lamentava que en poc temps el nombre de mestres torcedors s'havia reduït de 70 a 20³⁶.

La crisi econòmica té cronologies i intensitats diverses per a cada sector econòmic i per a cada espai geogràfic. Per alguns sectors econòmics

---

³⁴ Biblioteca de Catalunya, "Colecció Bonsoms", vol. 42, número 5.404.

³⁵ Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. II, p. 170.

³⁶ Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, p. 318.

d'alguns territoris mediterranis, com la indústria llanera de la Itàlia septentrional, la crisi s'havia produït cinquanta anys enrera. I la crisi d'uns sectors i d'uns espais econòmics determinats podia coincidir amb -i, fins i tot, provocar o ser provocada per- l'expansió d'altres sectors i d'altres espais. En efecte, a la segona meitat del cinc-cents, a Itàlia, en coincidència amb la decadència de la indústria llanera, es va produir un creixement extraordinari en el sector de la seda. En aquesta línia, podríem citar els casos de Como o Pavia, on la producció de seda s'havia introduït des de la primera meitat de segle XVI –a conseqüència de l'arribada de sefardís hispànics expulsats–, experimentant un creixement espectacular durant les cinc dècades següents.³⁷ Potser, el moment culminant d'aquesta expansió se situa, aproximadament, en la penúltima dècada del segle. En efecte, tant sols entre 1580 i 1590, la producció milanesa es va multiplicar per dos. I això que el punt de partida ja era molt elevat, doncs, en la primera d'aquestes dates, la seda ja representava un 15% de tot el sector secundari de l'estat de Milà³⁸. Quelcom similar succeeix a Mantova entre 1578 i 1588. Un èxit de la seda que es va estendre a moltes altres ciutats de la vall del Po; incloent Venècia, Vercelli, Verona, Trieste, Bologna, Mantova, Gorizia, Reggio Emilia, Modena i Udine³⁹. I, evidentment, a una ciutat com Gènova, que –actuant com a port en el Mediterrani occidental de tota aquesta regió– no podia quedar fora d'aquest procés i que, en efecte, va experimentar un fort creixement, especialment durant el tercer quart del segle XVI⁴⁰.

Una crisi llanera i una expansió de la seda que a Catalunya es va produir de forma paral·lela a la Itàlia del nord, però amb algunes dècades de retard. Primer en el centre del sistema econòmic mediterrani i, més tard, a la seva perifèria. A Catalunya, la crisi llanera no es va produir fins a les dues primeres dècades del segle XVII; mentre, simultàniament, el sector de la seda es beneficiava de l'impuls de les ciutats padanes. Ciutats que

---

³⁷ Albertà Toniolo, "Los sefarditas españoles y la sedería italiana", *Revista de Historia Industrial*, (1997), nº 12, pp. 43-74.

³⁸ Paolo Malamina, *L'economia italiana ...*, pp. 81-82.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Al centre i al sud de la península itàlica, la situació no era gaire diferent amb casos com Pisa, Lucca, Florència, Nàpols, Reggio Calabria, Catanzaro, Cosenza, Messina o Palerm; (Paolo Malamina, *L'economia italiana ...*).

exportaven a Hungria, a Polònia, a Alemanya, a Holanda, a Anglaterra i, sobretot, a França⁴¹. No és difícil, doncs, entendre que despertessin l'interès dels comerciants catalans per actuar d'intermediaris entre els productes semielaborats barcelonins i la seda en brut de l'horta de València, de les riberes de l'Ebre i del Segrià, per una banda, i els artesans italians, per l'altra. Precisament, en aquest negoci hi trobem els membres de la família Damians⁴².

Així, per exemple, l'octubre de 1615, mentre un germà de Jaume Damians comprava llana en brut a València, el seu soci Josep Berart marxava cap a les fires de Milà i de Venècia, passant per Gènova. Ciutat on feu efectiva una lletra de canvi firmada per Damians per valor de 2.000 escuts⁴³; i on, a més, disposava de diversos crèdits oberts pel propi Damians amb diferents banquers de la ciutat⁴⁴. El novembre d'aquell mateix any de 1615, Gaspar Carreras (cunyat de Jaume Damians) negociava a Lió i enviava les lletres de canvi que cobrava a Gènova⁴⁵. Allí, Pobra i Cànoves (els agents permanents de Jaume Damians en aquella ciutat) les havien de fer efectives a la pròxima fira de Reis, posant els diners a disposició de Josep Berart. El qual, aquell mateix mes de novembre de 1615 tancava a Cuneo (en plena Vall Padana) la venda d'una partida de seda en brut valenciana⁴⁶. Mig any més tard, el maig de 1617, Jaume Damians enviava un altre dels seus cunyats, Jaume Bru a comprar totes les bales de seda en brut que pogués carregar en dos vaixells, que s'esperaven al port del Grau per portar-les a Gènova⁴⁷. Tres mesos més tard, el juliol de 1617, els senyors Roure i Darder (agents de Jaume Damians a València) adquirien una nova partida de seda en brut per valor d'unes 4.000 lliures més, per enviar-la també cap a Gènova⁴⁸.

Conjunt espectacular de negocis vinculats amb la seda, acompanyats, a més, per concessió de crèdits i compres dels drets a percebre diversos

---

⁴¹ Paolo Malamina, *L'economia italiana ...*, pp. 82-83.

⁴² Arxiu del Palau Requesens, manuscrit 223, 224 i 225.

⁴³ Arxiu del Palau Requesens, manuscrit 223, pp. 6-7.

⁴⁴ Arxiu del Palau Requesens, manuscrit 223.

⁴⁵ *Ibidem.*, p 11.

⁴⁶ *Ibidem.*, pp. 11-12.

⁴⁷ *Ibidem.*, pp 21-29 i 31-32.

⁴⁸ *Ibidem.*, pp. 33-34.

tipus de rendes⁴⁹. Tot plegat, ben lluny de la terrible crisi que afectava els sectors llaners urbans de Catalunya. Quan les exportacions al mercat sicilià van deixar de ser profitoses, els Damians van concentrar les seves inversions en sectors més rendibles⁵⁰. ¿Per què haurien d’haver compartit les preocupacions expressades per Jaume Càncer, Jaume Dalmau i Narcís de Peralta el 1620?. Ben al contrari, Jaume Damians formava part d’aquell grup de grans comerciants que s’enriquien amb la ruïna dels teixidors de llana urbans, important teixits de llana acabats⁵¹. Els mateixos grans comerciants que, aquell any 1620, protestaven pel dret del 5% que el Consell de Cent acabava d’establir sobre el comerç estranger⁵² i que s’oposaren a que fos ulteriorment augmentat fins el 10%⁵³.

Mentre que -per contra- el 1626, el 1629 i el 1630, quan Damians liderava l’oligarquia comercial barcelonina, la crisi afectava intensament el sector de la seda, no només a Catalunya, si no també al nord d’Itàlia⁵⁴. En un moment, doncs, on era tot el sector manufacturer dels països mediterranis el que s’ensorrava. El 1630, no semblava que quedessin sectors refugi on diversificar els riscos i cercar inversions alternatives⁵⁵. El 1630, els grans comerciants i financers van començar a compartir, almenys verbalment, les preocupacions d’artesans i menestrals. El mateix Jaume Damians, que entre 1615 i 1620 –en plena eufòria de la seda– semblava haver-se despreocupat de l’ensulsiada del sector llaner, el 1630 va fer seus els gemecs dels filadors i dels teixidors de llana⁵⁶. I, així, denunciava que a

---

⁴⁹ Ibidem., pp. 6 i 9-11

⁵⁰ Ibidem, p. 1.

⁵¹ Ibidem., pp. 26-28. Encara que també és cert que com a qualsevol home de negocis no menyspreava mai la possibilitat de guanyar diners i quan li era possible també exportava teixits de llana catalans cap a l’exterior; (Arxiu del Palau Requesens, manuscrit 223, p. 1).

⁵² Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, pp. 390-391.

⁵³ Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, p. 319.

⁵⁴ En un període, en el qual, simultàniament, diversos sectors agraris demostraven una vitalitat molt superior. Novament, doncs, és evident que les crisis tenen cronologies i intensitats diferents. No només a Catalunya, si no a tota la Mediterrània.

⁵⁵ Recordem que abans de 1620, el dinamisme de l’agricultura comercialitzable sembla haver estat un sector força atractiu per als grans inversors. Pierre Vilar ja va incidir reiteradament en el dinamisme de l’agricultura catalana d’aquest període (Pierre Vilar, *Catalunya dins ...*, (1964), vol. II, pp. 325-346). I la documentació comercial de Jaume Damians sembla confirmar-ho amb l’obtenció del càrrec de prior de Paganell per a un dels seus germans amb l’objectiu de cobrar “*els delmes i altres beneficis*” de les terres sota la seva jurisdicció, situades a l’oest de Tàrraga (Arxiu del Palau Requesens, manuscrit 223, p. 6).

⁵⁶ Biblioteca de Catalunya, “Colecció Bonsoms”, vol. 42, número 5.404.

Perpinyà dels 300 oficis que hi havien el 1600, només en quedaven 30; i, a Girona, en aquest mateix període havien passat de 500 a 100⁵⁷.

La política proteccionista de les Corts de 1599.

Així, doncs, com a mínim fins que la progressiva generalització de la crisi econòmica del segle XVII no la va afectar directament, cada una de les diferents oligarquies econòmiques catalanes actuava en funció dels seus propis interessos particulars.

Les mesures adoptades per les pròpies Corts catalanes no sempre foren les més adients per protegir les activitat productives i comercials del país. I, a més, en alguna ocasió, sembla que van acabar sent clarament contraproductes. Com, per exemple, quan el 1599, les Corts decidiren cobrar drets a l'exportació de productes tant fonamentals com la fruita seca, els cereals, el vi, l'oli, la pesca fresca i salada, els barrets, el vidre, el ferro, objectes de fusta, teixits de llana, cuir, suro i, fins i tot, mules⁵⁸. (Unes disposicions que, per exemple, contrastaven clarament amb les mesures sol·licitades en les llunyanes Corts de 1534)⁵⁹.

Però, allò que a nosaltres ens interessa en aquests moment és que les taxes de 1599 aplicades a l'exportació dels productes catalans, ens mostren els conflictes d'interessos existent en el si de la societat catalana. En efecte, les taxes aprovades per les Corts no foren pas homogènies; i l'aplicació de nivells impositius diferenciats pot ser un reflex de les lluites d'interessos existents entre els diversos grups econòmics i socials catalans. Així mentre la taxa que gravava l'exportació de cereals equivalia a un 20% del seu valor, la que s'aplicava als teixits de llana era, tan sols, d'un 2,5% i la del cuir d'un 5%⁶⁰. D'aquestes dades es fàcil deduir-ne, per exemple, la diferència existent en el pes econòmic i polític entre els productors de blat i els sectors lligats a la producció tèxtil de la llana. Els sectors urbans estaven interessats en dificultar la sortida de cereals, amb l'objectiu que fossin més

---

⁵⁷ Ibidem., foli 54.

⁵⁸ Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, p. 360.

⁵⁹ Les Corts de 1534, en lloc aplicar taxes a les exportacions catalanes, demanaven la supressió dels aranzels castellans que gravaven els productes catalans que allí s'exportaven i, simultaneament, van defensar la continuïtat dels aranzels que convertien Nàpols i Sicília en mercats protegits per a les exportacions catalanes. (Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, pp. 303-315).

⁶⁰ Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, p. 360.

abundants a l'interior del país, amb un abaratiment conseqüent del seu preu. És evident que això servia per disminuir la part de renda que les classes populars destinaven a la subsistència; però perjudicava als productors de cereals, tal com denunciaria amb contundència Francesc Gilabert, el 1616.

A finals del segle XVI, els productors i els exportadors de teixits de llana catalans –en plena eufòria del seu sector– es despreocupaven tant respecte als productors cerealícoles⁶¹, com el 1620 ho faran els grans financers i comerciants importadors respecte al sector de la llana⁶².

Conclusió. Realitat econòmica i identitat política.

Sembla prou clar, doncs, que, en general, les diverses oligarquies catalanes tant sols es mobilitzaven en funció dels seus interessos privats. No hi va haver una preocupació global pel conjunt de l'economia catalana fins que cada sector concret es va veure afectat per la crisi general. Primer la llana, després la seda. Fins a començaments del segle XVII, el sector llaner –en plena expansió– imposa la seva voluntat a les institucions del país. El poder econòmic es tradueix a en poder polític que servia per ampliar i conservar el propi poder econòmic; (n'hem vist un exemple ben evident a les Corts de 1599). Finalment, però, quan (a la segona dècada del segle XVII) la crisi general europea va arrossegar la producció dels teixits de llana catalans, v aparèixer una nova èlit financera i comercial que disposava de diner líquid per refugiar-se en sectors alternatius (la seda, la terra, els prestems). El 1620, aquesta èlit (en la que hi participava el clan dels Damians⁶³) va abandonar la llana a la seva sort i es va oposar a les mesures proteccionistes adoptades pel Consell de Cent⁶⁴. El 1626 i el 1629 és Damians la persona escollida per negociar amb Olivares. Però, a Catalunya, el *boom* de la llana arriba tard i dura poc; amb prou feines una dècada. El 1630, la seda està en plena crisi. Apareixen els memorials d'aquest sector;

---

⁶¹ Per exemple, les resolucions de les Corts de 1599 citades a Jaume Carrera i Pujal, *Historia política y ...*, (1946), vol. I, p. 360.

⁶² Per exemple, el memorial de de Francesc Soler titulat *Memorial en dret en favor dels mercaders forasters sobre la ordenació feta per la Ciutat de Barcelona al primer de Juny de 1620*.

⁶³ Arxiu del Palau Requesens, manuscrit 223.

⁶⁴ Francesc Soler, *Memorial en dret en favor dels mercaders forasters sobre la ordenació feta per la Ciutat de Barcelona al primer de Juny de 1620*.

i, ara, fan seves les queixes de la llana. És el procés de “solidarització” que ja s’havia produït el 1616, en el cas de Francesc de Gilabert i d’Alentorn.

Quan la crisi escanya, es reforça la idea d’espai econòmic propi. La paràlisi institucional havia impedit l’adopció de noves mesures legislatives des de 1599. La creixent ruptura política amb la Monarquia repercutia sobre tots els sectors socials i econòmics del país. L’any 1630 n’és un exemple excel·lent, amb els seus tres memorials, amb la nova ruptura de les negociacions amb Olivares, amb la política monetària del Consell de Cent, amb la proposta del propi Consell Reial d’adoptar mesures proteccionistes que no es van poder aplicar perquè no es convocaven Corts. Si la via institucional estava paralyzada, calia guanyar la batalla per l’opinió pública. Tothom feia referència a les mesures polítiques adoptades per Castella, Aragó i València per protegir les seves pròpies economies⁶⁵. La ruptura entre les institucions catalanes i Madrid impedia fer el mateix a Catalunya, perjudicant el conjunt de l’economia del país.

¿Fins a quin punt la idea de formar un espai econòmic diferenciat (amb problemes polítics i econòmics específics) va reforçar la identitat col·lectiva dels catalans en el camí cap a la ruptura de 1640? ¿Quantes semblances hi podríem detectar amb el procés que porta des de la reforma fiscal del ministre de finances Fernández Villaverde de 1899 fins a la *Solidaritat Catalana* de 1907, passant pel *Tancament de caixes*, la *Candidatura dels quatre Presidents*, els abusos de l’exèrcit als carrers de Barcelona i la *Ley de Jurisdicciones*? En ambdós casos, les dificultats econòmiques catalanes, causades -en part- per les accions o les omissions polítiques del govern central, reforçaren la identitat col·lectiva catalana, provocant les sospites d’un govern que va tolerar les accions il·legals de l’exèrcit aquarterat a Catalunya, fins que es va produir la ruptura política. No hi ha cap dubte que els contextos històrics són absolutament diferents i que, per tant, potser és un paral·lelisme massa atrevit; però tampoc hi ha cap dubte que és un paral·lelisme molt seductor i suggerent.

---

⁶⁵ Per exemple, ho recorden els torcedors de seda i Jaume Damians en els seus memorials de 1630.

7.2 - L'economia en la formació de les identitats modernes

A mesura que la societat catalana –o al menys els sectors generadors d'opinió– prenien consciència de que Catalunya constituïa un espai econòmic amb necessitats específiques, l'economia esdevenia un element d'identitat. Especialment, si aquestes necessitats específiques contrastaven amb les de la Monarquia Hispànica (o amb les de Castella). I, encara més, si aquestes necessitats topaven amb la incomprensió d'una Corona, cada vegada més castellanitzada.

El 1616, Francesc Gilabert posa de manifest l'existència d'especificitats i advertia de la necessitat de tractaments diferencials: *“La Monarquía de España, por ser tan extendida, se forma de diversos temperamentos de tierras, cuyas calidades dan diversas inclinaciones a sus habitadores, y como las que son malas son las que se han de curar con la medicina de la justicia, necesario será tenga noticias dellas, él que hubiere de receptalla, por poderle dar el punto agrio dulce que la enfermedad pidiere”*.⁶⁶

La majoria d'economistes vinculats a l'escola clàssica no haurien tingut masses dubtes en afirmar que l'èxit del sistema econòmic capitalista és el resultat d'un procés natural i que les idees que el sustenten van donar forma a la realitat econòmica.

Per contra, Karl Marx va assegurar que no és pas la consciència la que determina l'existència, sinó que és la realitat econòmica i social la que construeix la consciència. I, a més, afegia que la classe social més beneficiada pel sistema de producció dominant és la que determina l'existència de les altres classes socials. Per tant, qualsevol consciència col·lectiva és el reflex de les idees de la classe dominant. I els canvis ideològics són el resultat de l'aparició d'un sistema de producció antagònic que crea els valors, les tècniques i els instruments polítics necessaris per destruir el sistema tradicional, fins a institucionalitzar-ne un de nou.

---

⁶⁶ Francesc de Gilabert, *Discursos sobre la calidad del Principado de Cataluña, inclinación de sus habitadores y su gobierno*, (publicat a Lleida l'any 1616), “Fulletts Bonsoms”, n° 76, Biblioteca de Catalunya.

Així, doncs, els historiadors que estudien el segle XVII haurien d'identificar els representants de la nova classe dirigent burgesa per conèixer els orígens de les transformacions.

Tot i així, tal com ha assenyalat J. O. Appleby, pel que fa a les primeres dècades del segle XVII, el concepte marxista d'un grup d'avantguarda (que construeix una visió coherent del món modern) pot ser més una descripció que una explicació. El següent paràgraf, on Appleby descriu l'Anglaterra del període podria aplicar-se sense gaires modificacions a la Catalunya d'aquell mateix moment: "La idea de la conquesta del poder per part d'una nova classe és suggestiva, com ho és, en conjunt, la noció d'una nova consciència de classe nascuda de les noves funcions socials, Però no és pas segur que les idees socialment innovadores provinguin dels membres d'una nova classe. (...) Malgrat la insistència en citar "la naixent classe mitja", els esdeveniments anglesos indiquen que la transformació més determinant es va afirmar amb la nova orientació dels objectius i dels ideals dels caps hereditaris d'Anglaterra. Si bé és veritat que efectivament una classe mitja va aparèixer i va millora la seva condició social, també és cert que es va fusionar –més que substituir– a la classe dominant existent".⁶⁷

El procés en el qual aquests grups socials –més o menys integrats– van desenvolupar unes noves formes de pensar no s'explica amb la simple constatació de que va existir.

Sense dubte, els interessos influeixen en les opinions, predisposant als individus a pensar allò que els hi resulta profitós pensar. Però també és evident –com afirma Appleby– "que els interessos no tenen una dimensió suficient per creure en ells mateixos".⁶⁸

En efecte, la recepció i la consolidació de qualsevol idea depèn de la seducció que exerceix sobre persones prou diferents, incloses aquelles que no n'obtenen un benefici directe. És a dir, les idees han de generar una adhesió prou àmplia i, per tant, no només han de resultar útils per als seus autors. Les implicacions d'aquest raonament no s'esgoten en l'àmbit

---

⁶⁷ Joyce Oldham Appleby, *Pensiero economico...*, (1983), pp. 14-15.

⁶⁸ *Ibidem.*, p. 15.

econòmic i social, sinó que també interactua amb el pensament polític i, en concret, amb la configuració de les identitats col·lectives.

Plantegem-ho d'una altra manera. ¿És una simple casualitat que la formulació de noves idees econòmiques i la consolidació del pensament econòmic presentin una evolució tan paral·lela a la formulació d'elements d'identitat col·lectiva i a la formulació d'un nou pensament polític a l'Europa de l'alta edat moderna? Durant el segle XVI, apareixen múltiples idees econòmiques i polítiques. Les societats europees intenten adaptar-se a una nova realitat que transforma els seus respectius espais econòmics i els seus espais de memòria col·lectiva. Probablement, aquests dos processos estan molt interrelacionats. En aquest context, no és estrany que apareguin autors que reformulen els orígens de la pròpia formació històrica i de la seva evolució. L'aparició de l'estat modern afavoreix un sentit de la competitivitat política i identitària entre les diferents formacions històriques europees.

I quelcom similar succeeix a nivell econòmic. No només per la reducció de les distàncies i per la formació progressiva d'un "espai-món"; sinó també perquè els "estats moderns" imposen els interessos militars de les corones sobre els interessos fiscals, monetaris i productius de les formacions col·lectives que disposaven d'un marc institucional propi. Un marc institucional tradicional, però en evolució permanent en funció del pes relatiu dels diferents grups socials que integren cada una d'aquestes formacions col·lectives.

Arreu d'Europa, els interessos dels "estats moderns" entren en col·lisió amb els interessos de determinades formacions col·lectives. I, en aquest sentit, no podem oblidar que molts d'aquests "estats moderns" són "estats compostos". Aquelles societats que disposen d'un territori definit, d'una tradició històrica pròpia, d'un marc jurídic-institucional autònom i d'un espai econòmic específic tendiran a generar idees polítiques i econòmiques amb prou intensitat com per desembocar en l'elaboració de formes de pensament estructurades. Sense dubte, aquest és el cas d'Anglaterra o d'Holanda; però també és el cas de Catalunya, com a mínim fins a la guerra de 1640-1659.

Segons Appleby, les transformacions socials causades pel desenvolupament econòmic no necessiten una "nova" classe social, sinó una classe social "moderna".⁶⁹ Això és el que es produeix a Anglaterra i a Catalunya a principis del segle XVII. I, precisament, aquests grups socials "moderns" generen un pensament polític i econòmic "moderns". Un pensament "modern", perquè té una estructura complexa, perquè és autònom i perquè és plural. No és limitada a descriure elements concrets i puntuals, sinó que intenta analitzar els mecanismes, que interrelacionen el conjunt de les activitats econòmiques. No pren en consideració raons morals o religioses, sinó que intenta ser autocomprensiu i autojustificatiu. I, finalment, no expressa una opinió única sorgida d'alguna veritat revelada, sinó que presenta diferents raonaments, fruit d'interessos contraposats.

L'economia en els debats públics

L'economia va jugar un paper rellevant a l'hora de modelar (o remodelar) les identitats modernes, perquè va transcendir les esferes de les altes institucions i va esdevenir objecte d'amplis debats públics. Els "experts" (advocats, jutges, mercaders...), que van protagonitzar aquests debats per encàrrec de les institucions (gremis, Consell de Cent, Reial Consell...), van donar a conèixer les seves opinions a través de la impremta.

D'aquesta manera, va aparèixer una "opinió pública". Aquesta sintonitzava amb les diferents idees econòmiques en funció dels seus interessos econòmics, però també dels seus elements d'identitat cultural, social i "nacional". I, per tant, des del principi, pensament econòmic i identitat apareixen vinculats, en una reformulació mútua i constant. L'economia és un element fonamental de qualsevol societat i –al mateix temps– les idees econòmiques són un instrument de confrontació política, social i nacional. I, finalment, el pensament econòmic també és un repte a la intel·ligència d'aquells que el formulen i d'aquells que l'escolten.

Durant la primera meitat del segle XVII, l'economia, les idees i el pensament van complir simultàniament tots aquests requisits. El segon i molt especialment l'últim van fer la seva aparició just en aquell moment. O,

---

⁶⁹ Ibidem., p. 17.

com a mínim, van trobar un espai propi, al marge de la religió i de la moral. I no hem d'oblidar que aquest espai propi va tenir moltes dificultats per consolidar-se perquè era molt complicat desvincular l'economia de la moral. Tal com afirmava William Letwin "Va ser bastant difícil convertir la física i la química en ciències (...). [Però] Va ser extremadament difícil tractar d'economia de forma científica, donat que cada acció econòmica, al ser l'acció d'un ésser humà, també és necessàriament un acte moral".⁷⁰

Economia, modernitat i identitat

La progressiva comprensió dels mecanismes de l'economia de mercat i de les seves subtils va exigir un esforç intel·lectual, que va contribuir a configurar l'estat modern. De la mateixa manera que la consolidació de l'estat modern exigia un coneixement cada vegada més precís dels mecanismes econòmics. En definitiva, una interdependència mútua entre la realitat econòmica i el marc polític.

En aquest sentit, cal destacar que l'estat modern no pot ser confós amb l'absolutisme i el centralisme. La possible confusió entre "modernitat" i "absolutisme" només es fonamenta en la voluntat d'alguns historiadors de presentar el model "parlamentari" o "estatamental" com una relíquia del passat, com una mena de fòssil medieval. Però, actualment, aquesta interpretació resulta insostenible. El model "parlamentari" o "estatamental" anglès o holandès va resultar com a mínim tant modern com l'absolutisme francès. I, a la llarga, en el segle XVIII, el model anglès va demostrar una capacitat d'adaptació superior. Mentre que l'absolutisme borbònic va demostrar unes limitacions insuperables tant a França com a Espanya o al sud d'Itàlia.

A l'entorn de 1620, els textos econòmics castellans, catalans, anglesos o flamencs fan constants referències a les seves respectives col·lectivitats. Referint-se a Castella, Gutiérrez Nieto afirma que "*el rasgo característico de los mismos es la preocupación, en sí, por la economía nacional, que proporciona bienestar a los súbditos. Hay en estos analistas una clara preocupación patriótica y social que dejan traslucir*

---

⁷⁰ William Letwin, *The Origins of Scientific Economics*, Londres 1963, p. 148.

frecuentemente. Los títulos de los memoriales, muchas veces, son expresivos de la preocupación por la colectividad".⁷¹

Tot i així, és possible que els esforços per comprendre l'economia fructifiquessin més on existís un model institucional més diversificat. Potser, la pluralitat d'institucions, d'òrgans de poder i de grups d'interessos afavoria la reflexió econòmica i en facilitava la seva expressió escrita i la seva discussió pública. I, probablement, aquesta expressió escrita i aquesta discussió pública alimentaven el procés de reflexió. Encara que només fos perquè les idees econòmiques esdevenien un instrument de lluita política i institucional. I, tal vegada, això explicaria el perquè a Catalunya i Anglaterra les idees econòmiques generessin una veritable "guerra de papers" entre la segona i la tercera dècades del segle XVII.

Catalunya estava prou a prop i prou lluny de Castella com per constituir-se en un observatori privilegiat dels fenòmens econòmics que afectaven aquella Corona sense veure's totalment arrossegada per les seves dificultats. Si la teoria quantitativa del diner és el fonament del pensament econòmic, els catalans podien veure de ben a prop els efectes de la inflació castellana sense patir-ne uns efectes tant perniciosos.

A més –i això és el més interessant–, aquesta condició d'observatori privilegiat es veia reforçada per l'existència d'unes institucions pròpies i prou actives com per generar opinions econòmiques. Unes institucions que observaven el contagi de la crisi monetària castellana i que trobar-hi alguna resposta. Catalunya era un espai econòmic prou diferenciat com per necessitar mesures diferencials i era un espai juridicoinstitucional prou específic com per poder aspirar a adoptar-les. I aquí es posa de manifest la interdependència entre economia i política.

D'una banda, Catalunya és un espai econòmic diferenciat, perquè –entre d'altres raons– disposa d'un marc polític propi. Un marc jurídic i institucional que li permet aplicar (o almenys demanar) mesures econòmiques específiques. I, a més, disposa de prou vitalitat per generar i expressar aquestes idees.

---

⁷¹ Juan Ignacio Gutiérrez Nieto, "El pensamiento económico, político y social de los arbitristas", dins "El Siglo del Quijote", tomo XXVI, *Historia de España de Menéndez Pidal*, dirigida per José María Jover Zamora, Espasa-Calpe, Madrid 1986.

I, d'altra banda, Catalunya constitueix un espai polític específic, perquè –entre d'altres raons– és conscient de que és un espai econòmic diferenciat que necessita unes mesures econòmiques pròpies.

Encara més, aquesta realitat política i econòmica interdependent contribueix a perfilar la identitat dels catalans diferent de la dels seus veïns. I, al mateix temps, aquesta identitat reforça la voluntat i la capacitat de generar un espai polític i econòmic diferencial.

El mercantilisme i l'estat modern

Segons Joyce Oldham Appleby, els pioners en aquest esforç intel·lectual per entendre les subtils de l'economia van ser els escriptors del segle XVII, que Adam Smith va definir com "els autors del sistema mercantil".⁷² El mateix Smith i la majoria dels historiadors de l'economia van centrar la seva atenció en el paper que els mercantilistes reservaven a l'estat en matèria econòmica. Possiblement, aquest aspecte resultava especialment destacat perquè contrastava amb les idees liberals hegemòniques en bona part de l'època contemporània. A causa d'aquest interès prioritari per allò que els hi cridava més l'atenció, aquests historiadors van acabar pensant que la reglamentació governamental de l'economia era l'única temàtica tractada pels mercantilistes.

En qualsevol cas, el valor i la originalitat del pensament "mercantilista" no s'ha de mesurar en funció de les seves diferències amb les idees econòmiques posteriors. Més aviat cal comparar-lo amb les actituds i els conceptes de tradició medieval. Una tradició caracteritzada per la profunda dependència de l'economia respecte a la moral col·lectiva d'inspiració religiosa.

I, en aquest sentit, l'aspecte més innovador del "mercantilisme" no consisteix pas en acceptar la intervenció de les autoritats polítiques en l'àmbit dels actes econòmics; sinó –ben al contrari– en la creació d'un pensament econòmic autònom respecte als aspectes morals i socials. Fins al

---

⁷² Joyce Oldham Appleby, *Economic Thought and Ideology in Seventeenth-Century England*, Princeton University Press, Princeton 1978; veure la versió italiana, *Pensiero economico e ideologia nell'Inghilterra del XVII secolo*, Il Mulino, Bologna 1983, p. 31.

segle XVI, l'economia és un aspecte de la moral col·lectiva. Des del segle XVII, esdevé una forma de pensament específica.

Aquesta transició intel·lectual anava acompanyada per profundes transformacions de l'economia i de la funció dels poders polítics. Potser per primera vegada, apareixen arreu forces econòmiques que superen la capacitat de control per part dels poders polítics. Posem-ne algun exemple. El valor de la moneda ja no depèn exclusivament de les institucions que l'encunyen. L'augment generalitzat de la massa monetària altera els tipus de canvi, devaluant més de pressa la capacitat de compra de les monedes dels espais econòmics, on aquestes eren més abundants. A la llarga, la força econòmica que alterava els preus era molt superior a la capacitat política que intentava controlar-los. Els consumidors protestaven per la ineficàcia dels poders públics i els productors es queixaven dels controls institucionals. L'estat modern s'enfrontava a problemes força desconeguts –al menys per la seva intensitat– i es sentia desbordat. Massa sovint es sentia obligat a intervenir per l'economia moral de la multitud; però, gairebé sempre, les seves intervencions resultaven ineficaces. I tot plegat retroalimentava el procés que acabem d'assenyalar.

A més, a causa de la revolució militar, l'estat modern necessitava més ingressos que mai, en un context on aquests ingressos es veien constantment erosionats per un procés inflacionari que els estats eren incapaços de controlar i que ells mateixos accentuaven mitjançant l'expansió de la demanda pública (soldats, armament, fortaleses, vaixells...) i les devaluacions monetàries.

La incidència de l'acció política en la realitat econòmica adquireix una intensitat inimaginable. No és estrany que els pensadors econòmics sentin la necessitat inexcusables de reflexionar constantment sobre aquesta qüestió. Les idees mercantilistes sobre el paper dels poders públics en la vida econòmica no són el reflex dels desigs o de la ignorància dels pensadors de l'època; sinó que són el fruit de l'intent d'adaptar-se a un context econòmic real. Un context caracteritzat per problemes econòmics nous, per les necessitats militars i administratives dels estats moderns i per les exigències de la societat a l'hora de preservar els seus interessos en un ambient força hostil.

Les idees dels mercantilistes responen a la realitat econòmica del seu temps. I, precisament, això és el que els converteix en economistes i no en simples “somnia truites”. El mercantilisme només pot ser ridiculitzat per aquells que ignoren la realitat econòmica de l’alta edat moderna. Esperar que a finals del segle XVI o principis del XVII poguessin sorgir idees pròpies de l’escola clàssica és irreal i, per tant, impropï de l’economia. Escandalitzar-se perquè els “mercantilistes” no pensaven com Adam Smith és tan estrambòtic com criticar a Newton per no haver descobert la teoria de la relativitat o per no haver desenvolupat la física quàntica.

D’altra banda, caldria reflexionar sobre perquè els mercantilistes són criticats per no haver descobert les “veritats” de l’economia clàssica. Posats a fer podríem exigir que s’haguessin anticipat a les idees keynesianes. És possible que aquesta “exigència selectiva” respecte al mercantilisme resulti significativa. Perquè aquells que destaquen la “superioritat” de l’economia clàssica sobre el “mercantilisme”, semblen oblidar la “superioritat” de diverses doctrines econòmiques posteriors sobre l’economia clàssica.

Economia i “modernitat” política a Catalunya i Anglaterra

Segons Appleby, a Anglaterra, “La intrusió de la voluntat reial en el camp econòmic va tenir unes repercussions molt més vastes que l’acte immediat. Els problemes financers de Jaume I el van obligar a convocar el Parlament i, un cop convocat, els seus membres van formar aliances que van convertir solucions locals en conceptes nacionals”.⁷³ I, a Catalunya, va succeir el mateix amb alguns anys d’anticipació. A la primera i a la segona dècades del segle XVII, les divergències irreconciliables entre la Monarquia i les institucions catalanes sobre política monetària van contribuir a dibuixar dos espais econòmics sobreposats però diferenciats. Una consciència diferencial reforçada per la qüestió del quint dels ingressos municipals, present durant els quatre decennis anteriors a la Revolució catalana de 1640.

Aquesta tensió –protagonitzada fonamentalment per la Corona i la ciutat de Barcelona– era el fruit de dos models de “modernitat” alternatius

---

⁷³ Ibidem., p. 36

i que podien esdevenir incompatibles, tal com finalment va succeir. A Catalunya, la tercera dècada del segle XVII apareix emmarcada per dues onades de memorials econòmics: la de 1620 i la de 1630. I, entremig, la ruptura entre els dos models alternatius de “modernitat” política. Les Corts inconcluses de 1626 només poden ser considerades un fracàs des de la perspectiva absolutista i centralista d’Olivares. Des del punt de vista de les institucions catalanes, constitueix el primer pas vers la consolidació d’un model propi d’estat “modern”. En un procés força paral·lel al del Parlament anglès convocat per Jaume I.

A Catalunya i a Anglaterra, competeixen dos models de “modernitat”. El fracàs fiscal i financer del model absolutista facilita el camí a una alternativa “parlamentària”, tal com succeirà un segle i mig més tard a la França de 1789. L’èxit o el fracàs dels models alternatius presents a Catalunya i Anglaterra no pot ser confós en absolut amb el seu “grau de modernitat”.

La interpretació “anglesa” d’Appleby és gairebé igual de vàlida per al cas català, quan afirma que, en l’aparell administratiu i econòmic del país (i en especial de la seva capital –ja sigui Londres o Barcelona–), “hi havia els elements constitutius d’una nova nació política unida per una exposició comú a les vicissituds de l’organització comercial primitiva, àmpliament interessada en les decisions preses pel Parlament i per la cort en resposta a les circumstàncies en vies de transformació. I va ser precisament en aquell moment que va tenir una gran expansió la impressió pública, un nou vehicle per la discussió, la interpretació i la persuasió”.⁷⁴ I, a la Catalunya de les primers dècades del segle XVII, l’aparició constant de memorials de temàtica econòmica és –simultàniament– un fruit i una arrel de la “nova nació política”.

Les raons d’aquesta evolució força paral·lela les podem trobar en unes causes comunes. L’element explicatiu que Appleby destaca com una especificitat anglesa és igualment vàlid per a Catalunya: “A diferència d’altres nacions europees, l’aristocràcia i la petita noblesa van estar íntimament vinculades en la reestructuració comercial de l’economia del

---

⁷⁴ Ibidem.

país. Aquesta va ser la raó per la qual la classe dirigent tradicional anglesa es va identificar amb les forces innovadores del seu temps”.⁷⁵

Un procés força similar al que es va produir a Catalunya amb la transformació de la classe dirigent del país, mitjançant una progressiva integració de l'aristocràcia agrària i de la burgesia comercial i financera. Les Corts catalanes de 1626 i 1632 demostren una notable mancomunitat d'interessos entre els tres braços. Els cavallers s'ha integrat a les oligarquies ciutadanes i els burgesos compren propietats a l'entorn de Barcelona i a l'interior del país. I tot plegat resulta cimentat per l'acció dels advocats que actuen al servei d'aquestes institucions. Advocats que sorgeixen i/o s'integren en la mateixa classe dirigent del país.

La família Damians és un exemple d'aquest procés. El mateix Jaume Damians protagonitza una extraordinària trajectòria vital: comerciant, financer, representant de les institucions catalanes en les negociacions amb Olivares, autor d'un important memorial econòmic, conseller de Barcelona i cap de la Junta de Defensa de la ciutat durant el procés revolucionari de 1640. I, a més, situa estratègicament als seus parents com a comerciants a València, Tortosa, Gènova... i com a clergue amb propietats a les terres d'Urgell o fent carrera eclesiàstica i com a canvista a Roma.

Sovint, la petita noblesa catalana va participar en aquest procés d'integració d'interessos econòmics i pactes matrimonials, tal com succeï a Anglaterra. El paral·lelisme anglo-català es posa de manifest en el marc cronològic d'algunes obres tan significatives com *The Crisis of Aristocracy 1588-1641* de Lawrence Stone.⁷⁶ Segons Appleby, “Així, doncs, van ser els membres de la noblesa rural anglesa, abandonant la seva tradicional actitud econòmica, els que van transformar el concepte social de les decisions econòmiques. Identificats amb les ambicions nacionals, ells van portar al Parlament l'interès pel progressiu desenvolupament econòmic d'Anglaterra”.⁷⁷

Aquest és un element fonamental. Almenys una part de la societat anglesa i de la societat catalana havien constatat que l'interès nacional (és a

---

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Lawrence Stone, *The Crisis of Aristocracy 1588-1641*, Oxford 1965.

⁷⁷ Joyce Oldham Appleby, *Economic Thought and Ideology...*, (1978), p. 37.

dir, l'interès de la majoria d'aquesta part de la societat) era incompatible amb l'interès de la Monarquia.

Nació versus Monarquia

Amb la seva recaptació fiscal erosionada per la inflació dels preus i la depreciació monetària, durant les primeres dècades del segle XVII, els monarques europeus van llançar una ofensiva sistemàtica per augmentar els seus ingressos i el seu poder. Dos factors interdependents. A Catalunya resulta evident com a mínim en dos conflictes econòmics decisius. Obsessionada per mantenir o fins i tot per incrementar els seus recursos, la Corona es va negar sistemàticament a acceptar la devaluació de la moneda de plata catalana i va exigir reiteradament el cobrament del quint. Durant la segona dècada del segle XVII, la societat catalana –almenys la societat que llegia i escrivia– va constatar que els seus interessos “nacionals” no coincidien en absolut amb els de la Monarquia.

I, si a Anglaterra la divergència entre Nació i Corona resultava evident, més ho havia de ser a Catalunya, on –a més– el rei pertanyia a una altra nació. I així ho havia explicitat durant les seves reiterades negatives a permetre la devaluació sol·licitada pels catalans, amb l'argument que hauria estat contraproductiu per a Castella.

Christopher Hill va assenyalar que la política de la Monarquia anglesa havia distorsionat completament l'estructura econòmica del mercat.⁷⁸ Els intents de la Corona per resoldre els seus problemes financers va suscitar la preocupació i l'oposició dels grups socials dirigents que identificaven els seus interessos privats amb la vitalitat econòmica nacional.⁷⁹

La política d'estabilitat monetària imposada per Madrid (contra l'opinió de les institucions catalanes) va distorsionar els tipus de canvi i el comerç exterior. El dèficit de la balança comercial, la recessió productiva, la disminució de l'ocupació, la disminució dels ingressos de la Generalitat i del Consell de Cent... són alguns dels símptomes que la societat catalana

---

⁷⁸ Christopher Hill, *The Century of Revolution, 1603-1714*, Edimburg 1961.

⁷⁹ *Ibidem*.

identifica com una responsabilitat de la Corona; prova de la divergència dels interessos econòmics entre la Monarquia Hispànica i la nació catalana.

Sens dubte, cal tenir presents aquests antecedents per analitzar el llarg camí cap a la Revolució, tan a Anglaterra com a Catalunya. En aquest context, quan Jaume I d'Anglaterra i Felip IV de Castella es veuen obligats a convocar el Parlament anglès i les Corts catalanes, donen a les dues nacions l'oportunitat de crist· litzar la seva oposició als seus respectius monarques.

Crisi econòmica i identitat

Durant les tres primeres dècades del segle XVII, l'economia catalana experimenta un evolució complexa. En diversos àmbits demostra una notable vitalitat; però, progressivament, els símptomes de crisi s'estenen als diferents sectors econòmics. I, a més, els desordres monetaris comporten enormes dificultats, tan per la intensitat com per la durada dels seus efectes negatius. Fins que, finalment, les diferents línies evolutives de cada sector de l'activitat i de cada grup social acaben convergint, a causa de la crisi general. Més que els creixements diferencials de sectors que competeixen els uns amb els altres, allò que genera consciència econòmica i identitat política és la solidaritat en la desgràcia.

I, en aquest sentit, Catalunya s'anticipa a Anglaterra i a les altres nacions europees, perquè la distància ideològica entre la realitat del seu propi espai econòmic i el poder polític és superior que a qualsevol altre lloc d'Europa. No hem d'oblidar que, a les tres primeres dècades del segle XVII, els monarques europeus van cercar un alleugeriment contra la inflació, mitjançant successives reduccions en el nominal i en el contingut metàl· lic de les monedes de plata.⁸⁰ Per contra, Catalunya va ser l'únic espai econòmic que no va poder devaluar les seves monedes de plata. Aquesta era una prerrogativa que corresponia a la Monarquia. I la Corona va usar-la com un mecanisme de pressió política contra les institucions catalanes.

---

⁸⁰ Joyce Oldham Appleby, *Economic Thought and Ideology...*, (1978), p. 41.

Els catalans del període en foren conscients, perquè en els seus memorials insistien en el fet que no demanaven cap privilegi especial, sinó que volien equilibrar les mesures adoptades per tots els seus veïns econòmics (França, Aragó, València...). I, si aquest cicle d'inflació i devaluació va crear enormes dificultats en el mecanisme dels saldos de les balances exteriors de tots els espais econòmics europeus, no és difícil imaginar que els efectes negatius sobre Catalunya van haver de ser molt superiors, perquè era l'única economia que no va poder devaluar la moneda de plata. Aquesta és la raó per la qual Catalunya constitueix l'únic cas europeu on l'or va acabar substituint a la plata com a metall monetari. Malauradament, la llarga transició de la substitució de la plata no devaluada per l'or va tenir efectes devastadors per l'economia del país. Però, al mateix temps, va crear les condicions "objectives" necessàries per a que els catalans es col·loquessin a la avantguarda del pensament econòmic i de la creació d'una identitat política "moderna".

L'economia catalana va haver de respondre abans que ningú i en una posició de clara desavantatge contra una crisi econòmica generalitzada. L'origen monetari d'aquesta primera crisi (fonamentalment durant el tercer lustre del segle XVII) no va impedir una certa reactivació momentània de l'economia (en el quart lustre del segle) abans de l'impacte de la crisi general europea a partir de 1620.

Crisi econòmica i pensament econòmic

Diversos factors històrics van contribuir a estimular l'aparició d'un veritable pensament econòmic a la Catalunya de la segona i la tercera dècada del segle XVII. En primer lloc, l'observació dels efectes de les accions i de les omissions polítiques de la Monarquia hispànica sobre l'economia catalana; especialment pel que fa a la política fiscal (el quint) i monetària (la negativa a devaluar les monedes de plata). En segon terme, l'experiència històrica acumulada al llarg del segle XVI respecte a l'impacte dels conflictes bèl·lics mediterranis sobre l'economia de Barcelona. I, finalment, el record de la crisi del segle XV.

Les disputes polítiques i monetàries del segle XV eren un referent històric –explícit o implícit– per a les actituds d'alguns catalans dels dos

primers decennis del segle XVII. En els textos de 1610-1630 n'hi trobem repetides notícies i comentaris.

Els conflictes bèl·lics mediterranis del segle XVI posaven de manifest que els interessos “nacionals” i de la Monarquia no eren sempre coincidents. La incapacitat de la Monarquia per assolir una victòria decisiva o per trobar un compromís de pau amb els musulmans tenia efectes devastadors. Les guerres o els simples rumors de guerra bloquejaven les exportacions de manufactures barcelonines i les importacions de cereals. La producció artesanal es paralitzava i la desocupació s'estenia, en un moment que els preus alimentaris creixien ràpidament.

Mentre que l'obsessiva política d'estabilitat monetària (almenys pel que fa a les monedes de plata) imposada per la Monarquia deixava als catalans en una pèssima situació en el context econòmic dels dos primers decennis del segle XVII.

Aquestes tres experiències històriques que acabem d'assenyalar tenien un factor en comú. Totes tres generaven un seguit de dificultats econòmiques que no podien ser atribuïdes a causes tradicionals i naturals com un seguit de males collites. Les tres tenien un origen poc tradicional i amb un cert caràcter “artificial”, perquè depenia de les actituds polítiques.

Els castellans i els anglesos no van sentir un estímul intel·lectual comparable fins a les respectives crisis de 1619 i 1620.⁸¹ Però, aquesta és la data de la segona onada de textos econòmics catalans. En altres paraules, a Catalunya, ja hi havia hagut una primera explosió del pensament econòmic uns anys abans, fruit de la terrible crisi monetària accentuada per les decisions polítiques de la Monarquia.

Segons Appleby, des de 1620, a Anglaterra, “L'incontrovertible impacte de la decadència de la venda de teixits de llana, la desaparició de la moneda, l'erràtica evolució dels canvis i la desocupació general van obligar als contemporanis a posar sobre la taula els factors purament econòmics

---

⁸¹ En el cas de Castella podem recordar la *Junta de Reformación* del Consejo de Castilla (1619) o amb la *Restauración política...* de Sancho de Moncada (1619). I, en el cas d'Anglaterra, els debats parlamentaris de 1620 i el primer text de Thomas Mun (1620).

que estaven esquerdant la societat”.⁸² Una reflexió que resultaria igualment vàlida per a la Catalunya de la segona dècada del segle XVII.

En definitiva, els catalans es van veure obligats a reflexionar sobre economia una mica abans que d’altres europeus, perquè van ser els únics europeus que no van poder usar les devaluacions de la moneda de plata com un pal·liatiu contra els primers símptomes de la crisi de la primera meitat del segle XVII.

El creixement econòmic i demogràfic del segle XVI havia permès una diversificació de les activitats econòmiques i una acumulació de coneixements, que ja no permetia cap explicació monocausal ni de caràcter moralista. A partir de la crisi de 1620, el Parlament anglès va identificar deu causes simultànies i, el 1621, Thomas Mun va realitzar una primera aproximació conceptual a les lleis de mercat. Però, en el decenni immediatament anterior, alguns catalans havien protagonitzat alguns passos en aquesta direcció, identificant algunes de les forces característiques d’una economia capitalista.

Estaven escrivint les primeres planes d’un pensament econòmic autònom, complex i estructurat.

---

⁸² Joyce Oldham Appleby, *Economic Thought and Ideology...*, (1978), p. 42.

ARXIU CONSULTATS

Arxiu Històric de Barcelona (AHB)

Cartes comunes originals

Cartes reials originals

Deliberacions

Diversorum

Lletres closes

Papers varis de Corts

Procés de l'estament reial de les Corts

Registre de crides i ordinacions

Registre de deliberacions

Arxiu del Palau Requesens

Manuscrits 216, 223, 224 i 225

Biblioteca de Catalunya (B.C.)

Follets Bonsoms

Liber Consiliorum

Fons Antic de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona (BUB)

BUB, B-38/5/1-9 agrupa tres documents diferents. El primer contrari a la devaluació de la moneda de plata i els altres dos favorables. Tots tres foren enviats conjuntament a Madrid (dirigits personalment al rei), pel Consell de Cent. Aquests tres documents són:

- 1) Anònim, *Las dificultades propuestas contra el remedio que piden a Su Majestad, los Consejeros de Barcelona por la falta que tiene Catalunya de moneda de plata*, (posterior a l'any 1611).
- 2) Anònim, 2º *papel. En quatro puntos se resumen las pretensiones de los consejeros de Barcelona.*
- 3) Consell de Cent, *Respuesta.*

Dalmau, Jaume, *Memorial en favor de la deslliveració, que la ciutat de Barcelona ha feta al primer de Iuny 1620. Sobre lo mayor dret que han de pagar les mercaderies que seran de forasters*, (1620), BUB, C-240/1/9-7.

Damians, Jaume, *A set de Iuliol del present any 1630*, B.U.B., C-240/1/9-24

Lauger, *Molt il·lustres y molt magnífichs senyors. A Notícia dels Majorals y Confraria dels Velluters de la present Ciutat...*”, (1630), B.U.B. C-240/1/9-22.

Martí / Peralta, *Discurs breu y succint, si la ordinatio y crides ques diu se volen fer y publicar, que ninguna persona del present Principat y Comtats pugua arrear y vestir-se de robas y mercaderies forasteras, són danyosas als habitants en aquella*”, BUB, C-240/1/9-25.

Peralta, Narcís de, *Memorial en favor de la ordinació feta per la Ciutat de Barcelona y savi Consell de Cent, el primer de juny de aquest any M.D.C.XX.*

Ramon, Josep / Llenes, Francesc / Anglasell, Benet / Tristany, Alexis, *La ordinatio que es tracta de fer...*, (1630), B.U.B., C-240/1/9-23.

Soler, Francesc, *Brevis ac analytica explicatio... in reformatione monetarum*, (1611).

- *Acerca de la suppressió y extinció dels Banchs de la present Ciutat de Barcelona*, BUB, B-38/5/1-7.

- *Memorial en dret en favor dels mercaders forasters sobre l'ordinació feta per la Ciutat de Barcelona al primer de juny de 1620 y en resposta del Memorial fet per un magnífich Advocat de la Ciutat.*

Torcedors de seda, B.U.B., C-240/1/9-22.

Ms. 1009, Fr. Gaspar Vicens, Miscelánea político eclesiástica, vol. II

BIBLIOGRAFIA

- Abellán, José Luís, “Orígenes del pensamiento económico y las ideas socialistas en España”, *Sistema*, nº 40, (1981).
- Alberch, Ramon / Simon, Antoni, “El cens del 1595. Bisbats de Solsona, Vic i Alt Urgell”, *Revista Catalana de Geografia*, nº 9-16 (1980-1981), pp. 80-103.
- Alberch, Ramon / Castells, Narcís, *La població de Girona. Segles XIV-XX*, Girona 1985.
- Albiñana, Salvador, “Notas sobre Decadencia y Arbitrismo”, *Estudis. Revista d'història moderna*, nº 20, València, 1994.
- Aleati, G., / C. M. Cipolla, *Aspetti e problemi dell'economia milanese e lombarda nei secoli XVI e XVII*, a VV. AA., *Storia di Milano*, XI, Milà 1958.
- Álvarez Vázquez, José Antonio, “Arbitristas Españoles del siglo XVII”, *Cuadernos Hispanoamericanos*, nº 334, (1978).
- Álvarez Vázquez, José Antonio, “El arbitrismo de Mateo López Bravo”, *Hispania*, nº 155, (1983).
- Amelang, James, *La formación de una clase dirigente: Barcelona, 1490-1714*, Ariel, Barcelona 1986.
- “Distribució social i formes de vida (la societat barcelonina als segles XVI i XVII), dins Jaume Sobraqués i Callicó (dir.), *Història de Barcelona*, pp. 165-211.
- Anatra, Bruno, “Corona d'Aragona e Sardegna nella prima Età Moderna”, dins *La Corona de Aragón y el Mediterráneo. Siglos XV-XVI*, Institución “Fernando el Católico”, Saragossa 1997, pp. 411-418.
- *Mediterrani i turcs*, “Manuscrits” nº 16 (1998).
- Andreu, Jordi, “Creixement demogràfic i transformacions econòmiques al Priorat (segles XVI-XIX)”, *El Penell* nº 3 (1989)
- Angiolini, Franco, “Diplomazia e politica dell'Italia non spagnola nell'età de Filippo II. Osservazioni preliminari”, *Rivista Storica Italiana*, número XCII, (1980), pp. 432-469.
- Appleby, Joyce Oldham, *Economic Thought and Ideology in Seventeenth-Century England*, Princeton University Press, Princeton 1978; veure la

versió italiana, *Pensiero economico e ideologia nell'Inghilterra del XVII secolo*, Il Mulino, Bologna 1983.

Argemí, Lluís, *Las raíces de la ciencia económica*, Barcanova, Barcelona 1987.

Avilés, Miguel / Villas, Siro / Cremades, Carmen María, "La crisis del siglo XVII bajo los últimos Austrias (1598-1700)", *Historia de España*, vol. 9, Editorial Greda, Madrid 1988.

Aymard, M., *Venise, Raguse et le commerce du blé pendant la seconde moitié du XVIe siècle*, París 1966.

Azpilcueta, Martin de, *Manual de confesores y penitentes*, Coimbra 1553.

Azpilcueta, Martin de, *Comentario resolutorio de cambios*, Salamanca 1556.

Baeck, Louis, "Spanish economic thought: the School of Salamanca and the arbitristas", *History of Political Economy*, vol. 20, nº 3, (1988).

Balduque Marcos, Luís Miguel, "El pensamiento arbitrista en los primeros años del gobierno de Olivares: la obra de Guillén Barbón y Castañeda", *Cuadernos de Historia Moderna*, nº 12, (1991).

Bañez, Domingo de, *De justitia et jure*, Salamanca 1594.

Barat, Mercedes, "Un texto arbitrista del siglo XVII: El Memorial de Ángel Manrique", *Cuadernos de Historia Moderna y Contemporánea*, nº 2, (1981), pp. 105-125.

Barber, William J., *Historia del pensamiento económico*, Alianza Editorial, Madrid 1984.

Belenguer, Ernest, *La Corona de Aragón en la época de Felipe II*, Universidad de Valladolid, Valladolid 1986.

- "Un balance de las relaciones entre la Corte y el país: los *greuges* de 1599 en Cataluña", *Estudis. Revista de Historia Moderna*, 13 (1987), pp. 99-130.

- "La legislació político-judicial de les Corts de 1599 a Catalunya", *Pedralbes. Revista d'història moderna*, nº 7, (1987), pp. 9-28.

- "La Monarquia Hispànica i la Corona d'Aragó: el progressiu qüestionament del pactisme a Catalunya", dins *Tercer Congrés d'Història Moderna*, dins *Pedralbes. Revista d'història moderna*, nº 13-I (1993), pp. 207-216.

- “Pròleg: la Generalitat en la cruïlla dels conflictes jurisdiccionals (1578-1611)”, dins *Dietaris de la Generalitat de Catalunya. Volum III. Anys 1578 a 1611*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1996, pp. IX-XLVI.
- “És vàlid avui el concepte formulat per Reglà de *fossilització del dret català* al llarg del segle XVII?”, dins *Manuscrits. Revista d’història moderna*, nº 15 (1997), pp. 33-40.
- “Haz y envés de la Cataluña finisecular”, dins *Congreso Internacional. Las sociedades ibéricas...*, III, pp. 91-124.
- *Ferran el Catòlic. Un monarca decisiu davant la cruïlla de la seva època*, Edicions 62, Barcelona, 1999.
- “Del último Trastàmara a los Austrias Mayores: Cataluña y la monarquía hispánica”, dins *Congreso Internacional Felipe II...*, IV, pp. 453-479.
- *La Corona de Aragón en la Monarquía Hispánica*, Barcelona 2001.
- Beltrami, D., *Saggio di storia dell’agricoltura nella Repubblica di Venezia durante l’età moderna*, Venècia-Roma 1955.
- Beltrán, Lucas (ed.), Juan de Mariana, *Tratado y discurso sobre la moneda de vellón*, (1609), Instituto de Estudios Fiscales, Madrid 1987.
- Benzoni, G., (ed.), *Il Mediterraneo nella seconda metà del ‘500 alla luce di Lepanto*, Florència 1974.
- Benzoni, G. / Zanato, T., *Storici e politici veneti del cinquecento e del seicento*, Riccardo Riccardi Editore, Mila-Nàpols, 1982.
- Braudel, Ferdinand, *El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II*, 2 vols., México 1976.
- Bronner, Fred, “Tramitación legislativa bajo Olivares. La redacción de arbitrios de 1631”, *Revistade Indias*, nº 165-166, (1981).
- Burke, Peter, *Venecia y Amsterdam. Estudio sobre las élites del siglo XVII*, Gedisa, Barcelona, 1996.
- Calvo García, Joaquín, “Economía y literatura en la obra de un conquense olvidado, Miguel Caxa de Leruela”, *Cuenca*, nº 29, (1987).
- Camera, A., / R. Fabietti, *Elementi di storia. L’età moderna*, Zanichelli, Bologna 1988.
- Campomanes, Pedro Rodríguez de, *Discurso sobre la educación popular de los artesanos y su fomento*, Madrid 1975.
- Capmany, Antoni de, *Memorias*, vol. IV,

- Carrera Pujal, Jaume, *Historia Política y Económica de Cataluña*, Ed. Bosch, Barcelona 1946, 5 vols.
- Carreras Candi, Francesc, *Geografia General de Catalunya i Ciutat de Barcelona*. Barcelona 1913-1918, 6 vols.
- Carrere, Claude, *Barcelona, 1382-1462. Un centre econòmic en època de crisi*, Curial, Barcelona, 1977.
- Casado Alonso, Hilario, *Señores, mercaderes y campesinos: la comarca de Burgos a fines de la Edad Media*, Junta de Castilla y León, Valladolid 1987.
- *El comercio internacional burgalés en los siglos XV y XVI*, Diputación Provincial de Burgos, Burgos 1994.
- Casado Alonso, Hilario (ed.), *Castilla y Europa: comercio y mercaderes en los siglos XIV, XV y XVI*, Diputación Provincial de Burgos, Burgos 1995
- Casals, Àngel, “La predilecció de Carles V pels catalans: aportacions a un tòpic recurrent”, *Pedralbes*, nº 13-1, 1993, pp. 67-73.
- Casals, Àngel, *Emperador i Principat: Catalunya i les seves relacions amb l'Imperi de Carles V (1516-1543)*, Tesi doctoral (U.B., 1995).
- Castellano, José Luís, “La corte y su política en el Mediterráneo”, dins Ernest Belenguer, *Felipe II y el Mediterráneo*, Madrid 1999, vol. III.
- Castells, Narcís, “L'evolució de la població de la ciutat de Girona durant el segle XVI”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. XXXIV (1994), pp.81-112.
- Casey, James, *El Regne de València al segle XVII*, Curial, Barcelona, 1981.
- “El patriotisme en el País Valencià modern”, a *Afers. Fulls de recerca i pensament*, 23/24 (1996), pp. 9-30
- “Una libertad bien entendida”: los valencianos y el estado de los Austrias”, a *Manuscrits. Revista d'història moderna*, 17 (1999), pp. 237-252.
- Cellorigo, Martín-González de, *Memorial de la política necesaria y útil restauración de la República de España*, Valladolid 1600.
- Chabod, Federico, *Carlos V y su imperio*, Madrid 1992.
- Cipolla, Carlo M., *Cañones y velas en la primera fase de la expansión europea 1400-1700*, Ariel, Barcelona 1967.

- *Before the industrial revolution: european Society and Economy, 1000-1700*, Methuen & Co. Ltd., London 1976.
- *Allegro ma non troppo*, Il Mulino, Bologna 1988.
- *Between history and economics: an introduction to economic history*, Basil Blackwell, Oxford 1991
- Cipolla, Carlo M. et alii, *La decadencia económica de los imperios*, Alianza, Madrid 1973.
- Cochrane, E., *Italy 1530-1560*, Londres 1988.
- Cole, P., *The Ottoman impact on Europe*, Londres 1968.
- Colmeiro, Manuel, *Biblioteca de los Economistas Españoles de los siglos XVI, XVII y XVIII*, Madrid 1879 (reeditada per la *Real Academia de Ciencias Morales y Políticas*, Madrid 1954).
- *Historia de la Economía Política en España*, Madrid 1863.
- *Discurso de los políticos y arbitristas españoles de los siglos XVI y XVII y su influencia en la gobernación del Estado*, Madrid 1857.
- Coniglio, G., *Il Regno di Napoli al tempo di Carlo V. Amministrazione e vita economico-sociale*, Nàpols 1951.
- Correa Calderón, Evaristo, “Invenciones, fantasías y paradojas de los arbitristas”, *Arbor*, nº 395, (1978).
- *Registro de arbitristas, economistas y reformadores españoles (1500-1936)*, Fundación Universitaria Española, Madrid 1976 (existeix una reedició del 1981).
- Crosby, Alfred W., *La medida de la realidad. La cuantificación y la sociedad occidental*, Crítica, Barcelona 1998.
- Dantí, Jaume, “La població: creixement i oscilacions”, *Crisis institucional i canvi social. Segles XVI i XVII*, vol. 4 de *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1997, p. 74.
- De Maddalena, Aldo / Kellenbenz, Hermann (eds.), *Finanze e ragion di stato in Italia e in Germania nella prima Età moderna*, Il Mulino, Bologna 1984.
- De Maddalena, Aldo, *Dalla città al borgo: avvio di una metamorfosi economica e sociale nella Lombardia spagnola*, Franco Angeli, Milano 1982.

- *La Repubblica internazionale del denaro tra XV e XVII secolo*, Il Mulino, Bologna 1986.
  - *La Ricchezza dell'Europa: indagini sull'Antico Regime e sulla modernità*, Milano 1992.
  - *Moneta e mercato nel'500: la rivoluzione del prezzi*, Sansoni, Firenze 1993.
- Domínguez Ortiz, Antonio, “Nuevos ejemplos de un género muy español: el arbitrista económico del siglo XVII”, *Hacienda Pública Española*, n° 100, (1986).
- Duran, Montserrat, “L'evolució de l'ingrés senyorial a Catalunya (1500-1799)”, *Recerques*, número 17, pp. 7-42.
- “Producció i renda agrària a Catalunya del segle XVI”, dins VV.AA., *Terra, treball i societat*, Barcelona 1986, pp. 186-214.
- Echevarría Bacigalupe, Miguel Ángel, “El antimercantilismo en la Europa Moderna”, *Hispania*, n° 174, (1989).
- Echevarría Bacigalupe, Miguel Ángel, “Una original contribución al pensamiento antimercantilista: La doctrina de Struzzi de 1629”, *Hispania*, n° 167, (1987).
- *Alberto Struzzi. Un precursor barroco del capitalismo liberal*, U.P.Lovaina, 1995.
- Elliott, J. H., “A provincial aristocracy: The Catalan ruling class in the sixteenth and seventeenth centuries”, *Homenaje a Jaime Vicens Vives*, Barcelona 1967, volum II, p. 137.
- “Self-perception and decline in early seventeenth-century Spain”, *Past and Present*, n° 74, (1977).
  - *La revolta catalana, 1598-1640. Un estudi sobre la decadència d'Espanya*, Crítica, Barcelona, 1989.
  - “Catalunya dins d'una Europa de monarquies compostes”, dins *Tercer Congrés d'Història Moderna. Pedralbes. Revista d'història moderna*, n° 13-I (1993), pp. 11-24.
- Espino, Antonio / Simon, Antoni, “Les institucions i formes d'organització militar catalanes abans de la Guerra dels Segadors”, *Tercer Congrés d'Història Moderna*, dins *Pedralbes. Revista d'història moderna*, n° 13-I (1993), pp. 143-150.

- Espino, Antonio, “¿Existió un ejército catalán en la época moderna?”, a *Manuscrits. Revista d’història moderna*, 15 (1997), pp. 115-126.
- Estapé, Fabià, *Ensayos sobre historia del pensamiento económico*, 1971.
- Fargas Peñarrocha, Maria Adela, *Família i poder a Catalunya, 1516-1626. les estratègies de consolidació de la classe dirigent*, tesi doctoral, Departament d’Història Moderna, Universitat de Barcelona, 1996.
- Feliu, Gaspar, *El funcionament del règim senyorial a l’Edat Moderna. L’exemple del Pla d’Urgell*, Institut d’Estudis Ilerdencs, Lleida 1990.
- *Precios i salarios en la Cataluña moderna*, Estudios de Historia Económica, nº 21, 1991, 2 volums.
  - “El règim senyorial català als segles XVI y XVII”, a *Pedralbes. Revista d’història moderna*, 16 (1996), pp. 31-45.
- Fernández Álvarez, Manuel (ed.), “Instrucciones personales de Carlos V a Felipe II”, editades per, *Corpus Documental de Carlos V*, Salamanca 1975, vol. II, p. 97.
- *Política mundial de Carlos V i Felipe II*, Madrid 1966, pp. 100-101.
- Fernández Conti, S., “El gobierno de los asuntos de guerra en Castilla durante el reinado del Emperador Carlos V (1516-1556), dins J. Martínez Millám (ed.), *Instituciones y élites de poder en la Monarquía Hispánica durante el siglo XVI*, Madrid 1992.
- Fernández de Pinedo, Emiliano, “La participación fiscal catalana en la Monarquía hispánica (1599-1640), *Manuscrits* nº 15 (1997), pp. 65-96.
- Ferro, Víctor, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al decret de Nova Planta*, Vic 1987.
- Fontenay, Michel, “Malte au temps de Charles V et Philippe II: un engeu de la politique Espagnole en le Mediterranée”, dins Ernest Belenguer, *Felipe II y el Mediterráneo*, Madrid 1999, vol. IV, pp. 277-291.
- Fortea Pérez, José Ignacio, “Entre dos servicios: la crisis de la Hacienda Real a fines del siglo XVI. Las alternativas fiscales de una opción política (1590-1601)”, dins *Studia Historica. Historia Moderna*, nº 17 (1997), pp.63-90.
- Foucault, Michel, *Les mots et les choses*, Gallimard, París 1963; (versió castellana a Siglo XXI, México 1968.

Galasso, Giuseppe, *Dalla "libertà d'Italia" alle "preponderanze straniere"*, Nàpols 1997.

- *Economia e società nella Calabria del Cinquecento*, Nàpols 1967.

- *En la periferia del imperio. La monarquía hispánica y el Reino de Nápoles*, Barcelona 2000.

García Espuche, Albert, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña. 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid 1998.

García Sanz, Ángel, *Desarrollo y crisis del Antiguo Régimen en Castilla la Vieja: economía y sociedad en tierras de Segovia de 1500 a 1814*, Akal, Madrid 1977.

- *El sector agrario durante el siglo XVII: depresión y reajustes*, Espasa-Calpe, Madrid 1989.

Gil Pujol, Xavier, "Atajar pesadumbres": propostes governamentals per unes Corts Generals de la Corona d'Aragó en 1578, no celebrades; a "Pedralbes. Revista d'Història Moderna"; (1993), nº 13-I, ps. 224 i 225.

Gilabert, Francesc de, *Discursos sobre la calidad del Principado de Cataluña, inclinación de sus habitantes y su gobierno*, (publicat a Lleida l'any 1616), "Fulletts Bonsoms", nº 76, Biblioteca de Catalunya.

Giralt Raventós, Emili, "En torno al precio del trigo en Barcelona durante el siglo XVI", *Hispania*, 1958, LXX.

González de Cellorigo, Martín, *Memorial de la política necesaria y útil restauración a la política de España y Estados de ella y del desempeño universal de estos reinos*, Valladolid, 1600.

Grice-Hutchinson, Marjorie, *Early Economic Thought in Spain 1177-1740*, George Allen & Unwin, Londres 1978 (existeix una versió en llengua castellana *El pensamiento económico en España (1117-1740)*, Crítica, Barcelona 1982.

- *Ensayos sobre el pensamiento económico en España*, Alianza Universidad, Madrid 1995.

Gutiérrez Nieto, Juan Ignacio, "El pensamiento económico, político y social de los arbitristas", dins "El Siglo del Quijote", tomo XXVI, *Historia de España de Menéndez Pidal*, dirigida per José María Jover Zamora, Espasa-Calpe, Madrid 1986.

- Hamilton, Earl J., *El florecimiento del capitalismo y otros ensayos de historia económica*, Madrid 1948.
- Hernández, Bernat, *Fiscalismo y finanzas en la Cataluña moderna*, Universitat Autònoma de Barcelona 2001.
- Hess, A. H., *The forgotten frontier. A history of the 16th-century Ibero-African frontier*, Chicago 1978.
- “La batalla de Lepanto y su lugar en la historia del Mediterráneo”, dins J. Elliott, John H., (ed.), *Poder y sociedad en la España de los Austrias*, Barcelona 1982.
- Hill, Christopher, *The Century of Revolution, 1603-1714*, Edimburg 1961.
- Imalcik, H., *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300-1600*, Londres 1973.
- Iparraguirre, Demetrio, “Historiografía del pensamiento económico español”, *Anales de Economía*, nº 25-26, (1975).
- Jover Zamora, José María, *Carlos V y los españoles*, Madrid 1987.
- Junqueras i Vies, Oriol, *Jaume Damians. Pensament polític i realitat econòmica entre 1599 i 1630*, “Manuscrits” nº 17 (1999).
- Kamen, H., *Felipe de España*, Madrid 1997, veure p. 110 i següents.
- Keynes, John Maynard, *Teoría general de l'ocupació, de l'interès i del diner*,
- Krugman, Paul, *El “internacionalismo” moderno*, Crítica, Barcelona 2001.
- Lapeyre, H., *Las etapas de la política exterior de Felipe II*, Valladolid 1973.
- Larraz, José, *La época del mercantilismo en Castilla (1500-1700)*, Atlas, Madrid 1943.
- Letwin, William, *The Origins of Scientific Economics*, Londres 1963, p. 148.
- Lluch, Ernest, *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840)*, 1973.
- Manconi, Francesco, “De no poderse desmembrar la Corona de Aragón: Sardenya i Països Catalans, un vincle de quatre segles”, dins *IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, dins *Pedralbes. Revista d'història moderna*, nº 18-II (1998), pp. 179-194.
- “La agricultura de Cerdeña en tiempos de Felipe II: el problema del grano”, dins *Congreso Internacional Felipe II*, vol. I, pp. 229-246.

Martín Corrales, Eloy, “El comerç de Catalunya amb el nord-àfrica al segle XVI. Una segona exclusió?”, *L’Avenç*, (1995), número 189, pp. 16-21.

- “El comercio mediterráneo en la época de Felipe II”, dins Ernest Belenguier, *Felipe II y el Mediterráneo*, Madrid 1999, vol. I, pp. 335-356.

Martínez de Salinas Alonso, Mª Luisa, “Contribución al estudio sobre los arbitristas. Nuevos arbitrios para las Indias a principios del siglo XVII”, *Revista de Indias*, n° 188, (1990).

Molas, Pere, *Família i política al segle XVI català*, Rafael Dalmau, Barcelona 1990.

- *Catalunya i la Casa d’Àustria*, Curial, Barcelona 1996.

- “El comerç de la Mediterrània a l’Atlàntic”, *Crisi institucional i canvi social. Segles XVI i XVII*, vol. 4 de *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1997.

Nadal i Farreras, Joaquim, “Catalunya dins l’imperi hispànic: l’articulació institucional i el seu funcionament”, dins *Història de Catalunya*, Salvat, Barcelona 1981, vol. IV.

Nadal, Jordi / Emili Giralt, *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII*, Mataró 1963.

- *La population catalane de 1553 à 1717. L’immigration française*, París 1960.

- “Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553 a 1717”, *Estudios de Historia Moderna* III (1953), pp. 283-298.

Nadal, Jordi, “La població catalana als segles XVI i XVII”, *Història de Catalunya*, Ed. Salvat, Barcelona 1978, pp. 48-63.

- “La població”, *Història de Catalunya*, (dirigida per Jordi Nadal i Philip Wolff), Barcelona 1983, pp. 65-94.

Naredo, José Manuel, *La economía en evolución. Historia y perspectivas de la categorías básicas del pensamiento económico*, Siglo XXI, Madrid 1987.

Palos, Joan Lluís, “¿El Estado contra Cataluña? Estratégias de control y limitaciones del poder real en los siglos XVI-XVII”, dins *Manuscrits. Revista d’història moderna*, n° 13 (1995), pp. 143-158.

- *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, Eumo Editorial, Vic 1997.

- “La Audiencia de Cataluña en la época de Felipe II: la fuerza y la debilidad del rey”, dins *Congreso Internacional Felipe II*, vol. III, pp. 617-630.

Parker, Geoffrey, *Felipe II*, Alianza Editorial, Madrid 1984.

Pérez, Joseph, “Castilla, Cataluña y la Monarquía hispánica”, dins *Manuscrits. Revista d’història moderna*, nº 15 (1997), pp. 157-164.

Pérez Latre, Miquel *Diputació i Monarquia. El poder polític a Catalunya, 1563-1599*, Tesi doctoral dirigida per Eva Serra i Puig, UPF (2001).

- “Les torbacions de Catalunya (1585-1593). De les Corts a la suspensió del nou redreç de la Diputació del General”, *Afers. Fulls de recerca i pensament*, 23/24 (1996), pp. 59-98.

- “Juntas de Braços i Diputació del General (1587-1593): “Un presidi de cavallers conspirant contra sa magestat”?”; *Pedralbes. Revista d’Història Moderna*, vol. 13-I (1993), pp. 289-291.

Quérrillac, René, “Un economista moderno... del siglo XVII: Struzzi”, *Hispania*, nº 157, (1984).

Rahola, Frederic, *Economistas españoles de los siglos XVI y XVII*, Barcelona 1887.

Reglà, Joan, *Bandolers, pirates i hugonots a la Catalunya del segle XVI*, Barcelona 1969, pp. 169-196.

- *Felip II i Catalunya*, Barcelona 1956.

- *Els Virreis de Catalunya*, (existeix una reedició: El Observador, Barcelona 1991).

- “La Corona de Aragón dentro de la Monarquía Hispánica de los Habsburgo”, dins *VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón (Valencia 1967)*, a “*La Corona de Aragón en el siglo XVI*”, vol. II, València 1973, pp. 131-164.

Ribot, Luís A., “Las provincias italianas y la defensa de la Monarquía”, *Manuscrits. Revista d’història moderna*, nº 13 (1995), pp. 97-122.

Rivero, Manuel, *Felipe II y el gobierno de Italia*, Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, Madrid 1998.

Rodríguez Salgado, Maria José, *Un imperio en transición. Carlos V, Felipe II y su mundo*, Barcelona 1992.

- Romero García, E., *El imperialismo hispánico en la Toscana durante el siglo XVI*, Lleida 1986.
- Ruiz Martín, Felipe, *Monarquía Hispánica, gran capitalismo*, Crítica, Barcelona 1990.
- “El problema del vellón”, *Manuscripts. Revista d’història moderna*, nº 15 (1997).
  - “La dispersión de oro y plata por Europa a través del puerto de Barcelona”, *Congreso Internacional Felipe II*, vol. I, pp 23-32.
- Ruiz Martín, Felipe / García Sanz, Ángel (eds.), *Mesta, trashumancia y lana en la España moderna*, Crítica, Barcelona 1998.
- Saavedra, Pegerto, “Cambios demográficos y sociales en la España mediterránea durante el reinado de Felipe II”, dins *Congreso Internacional Felipe II*, vol. I, pp. 41-64.
- Sales, Núria, *Els segles de la decadència*, vol. IV de Vilar, Pierre (dir.), *Història de Catalunya*, Edicions 62, Barcelona 1989.
- “Podem parlar de la Catalunya dels Àustries com d’un estat? ¿I on rau l’estatalitat en les monarquies compostes?”, dins *Manuscripts. Revista d’història moderna*, nº 15 (1997), pp. 23-32.
- Salvatorelli, Luigi, *Sommario della storia d’Italia*, Einaudi, Torino 1969.
- Sánchez Belén, Juan Antonio, “Absolutismo y fiscalidad en Castilla a fines del siglo XVII: el encabezamiento general del reino (1682-1685)”, *Espacio, Tiempo y Forma*, serie IV, vol. 2, (1989);
- Sánchez Belén, Juan Antonio, “Arbitrismo y reforma monetaria en tiempos de Carlos II”, *Espacio, Tiempo y Forma*, serie IV, vol. 5, (1992).
- Sánchez Belén, Juan Antonio, “La política repobladora del reinado de Carlos II”, *Espacio, Tiempo y Forma*, serie IV, vol. 3, (1990).
- Schumpeter, J. A., *History of economic analysis*, Nova York 1954 (existeix una versió castellana *Historia del análisis económico*, Barcelona 1971).
- Sempere i Guarinos, *Biblioteca española económico-política*, 4 vols., Madrid 1801-1821.
- Serra, Eva, “Per una cronologia i interpretació de la crisi del segle XVII”, dins VV.AA., *Terra, treball, propietat*, Barcelona 1986, pp. 214-246.
- *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat, 1590-1729*, Crítica, Barcelona 1988.

- “1640. Una revolució política. La implicació de les institucions”, dins: VV.AA., *La Revolució catalana de 1640*, Barcelona 1991, pp. 3-65.
  - “Diputats locals i participació social en les bolles de la Diputació del General (1570-1638). Una mostra i una reflexió”, dins *Tercer Congrés d’Història Moderna*, dins *Pedralbes. Revista d’història moderna*, nº 13-I (1993), pp. 259-274.
  - Pròleg a: *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, (Josep Mari Sans i Travé, director), Generalitat de Catalunya, Barcelona 1994, vol. II (Anys 1539 a 1578).
  - “Introducció. El pactisme català davant l’absolutisme dels Habsburgs”, dins Eva Serra / Xavier Torres, *Crisi institucional i canvi social*, vol IV de *Història. Política, societat i cultura. Països Catalans*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1997.
  - “Constitucions i Redreç: les Corts de Montsó-Barcelona (1563-1564) i Corts de Montsó (1585)” a *Congreso Internacional Felipe II*, vol. IV, pp. 159-189.
  - “La Diputació del General i l’exercici de la draperia (primera meitat del segle XVI)”, dins L. Virós (ed.), *Organització del treball preindustrial: confraries i oficis*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona 2000, pp. 119-142.
  - “Introducció”, *Cort General de Montsó (1585). Montsó-Binèfar. Procés familiar del Braç Reial*, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, 2001, pp. I-LI.
- Simon, Antoni (ed.) *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del Cinc-cents*, Barcelona 1991.
- “La població catalana a l’època moderna. Síntesi i actualització”, *Manuscrits* 10, 1992.
  - *La població catalana a l’edat moderna. Deu estudis*, Monografies Manuscrits nº 2, UAB 1996, pp.11-34.
  - “Catalunya i la Monarquia hispànica en temps de Felip II príncep”, *Manuscrits* nº 16 (1998).
  - *Els orígens ideològics de la Revolució catalana de 1640*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona 1999.

- Simon, Antoni / Andreu, Jordi, “L’evolució demogràfica (segles XVI i XVII)”, dins Jaume Sobrequés (dir.), *Barcelona dins la Catalunya moderna (segles XVI i XVII)*, vol. 4 de *Història de Barcelona*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1992.
- Sobrequés, Jaume, (dir.), *Història de Barcelona*, Barcelona 1992, vol. IV.
- Soldevila, Ferran, *Història de Catalunya*, Alpha, Barcelona 1935, 3 vols.
- Soto, Domingo de, *Libri decem de justitia et jure*, Salamanca 1553, (versió castellana *De la justicia y el derecho. Obra completa*, Instituto de Estudios Políticos, Madrid 1968, 5 vols.).
- Spiegel, Henry W., *El desarrollo del pensamiento económico*, Omega, Barcelona 1996.
- Stone, Lawrence, *The Crisis of Aristocracy 1588-1641*, Oxford 1965.
- Struzzi, Alberto, *Diálogo sobre el comercio de estos reinos de Castilla*, (1624), Biblioteca Nacional, nº cat. 10.441.
- Sureda Carrión, J. L., *La hacienda castellana y los economistas del siglo XVII*, CSIC, Madrid 1949.
- Thompson E.P., *Costumbres en común*, Crítica, Barcelona 1991.
- Thompson, I.A.A., *Guerra y decadencia. Gobierno y administración en la España de los Áustrias, 1560-1620*, Crítica, Barcelona 1981, p. 19.
- Tomàs de Mercado, *Suma de tratos y contratos*, (edició de Nicolàs Sánchez-Albornoz), Instituto de Estudios Fiscales, Madrid 1977.
- Torras i Ribé, Josep Maria, *Els municipis catalans de l’Antic Règim (1453-1808). Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*, Curial, Barcelona 1983.
- *Poders i relacions clientelars a la Catalunya dels Àustries. Pere Franquesa (1547-1614)*, Eumo, Vic 1998.
- “El entorno clientelar de los virreyes de Cataluña durante el reinado de Felipe II”, dins *Congreso Internacional Felipe II*, vol. III, pp. 359-375.
- Torras Elias, Jaume / et alii, *Tres estudios de historia económica de Aragón*, Universidad de Zaragoza, Zaragoza 1982, p. 10.
- Torras i Elias, Jaume, “L’economia castellana al segle XVI. Un esquema”, *Recerques*, nº 16, Barcelona 1984, pp 159-170.
- Torres i Sans, Xavier, “Manufactura urbana i indústria rural”, *Crisi institucional i canvi social. Segles XVI i XVII*, vol. 4 de *Història. Política*,

Societat i Cultura dels Països Catalans, Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1997.

Vicens Vives, Jaume, *Ferran II i la Ciutat de Barcelona*, Barcelona 1936-1937, vol. II

Vilar, Jean, *La figura satírica del arbitrista en el Siglo de Oro*, Ed. Revista de Occidente, Madrid 1973.

Vilar, Pierre, “Les primitifs espagnols de la pensée économique. Quantitativisme et bullonisme”, dins *Mélanges Marcel Bataillon* (número especial del *Bulletin Hispanique*), (1962), (existeix una reedició en llengua castellana, *Crecimiento y Desarrollo*, Ariel, Barcelona 1964.

Vilar, Pierre, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, Edicions 62, Barcelona 1964, 4 vols.

Vilar, Pierre, *Crecimiento y desarrollo*, París 1964. En la última reedició: Crítica, Barcelona 2001, p. 142.

VV.AA., *Col·loqui d'Història Catalunya-Andalusia*, Barcelona 1989.